

T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MİMARİ ESERLERİN FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU KAPSAMINDA
KORUNMASI

Yüksek Lisans Tezi

Büşra İrem KEŞKEKÇİ

Fikri Mülkiyet Hukuku Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR

Mart 2024

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmam için danışmanlığımı kabul eden ve beni tez hazırlama sürecimin her aşamasında destekleyen, hukuki bilgisi ve tecrübesi ile hem bu teze hem de şahsıma yol gösteren Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR'e,

Tez jürimde yer almayı kabul eden, görüş ve önerileriyle tezime katkı sunan Doç. Dr. Salih POLATER'e ve Doç. Dr. Yasemin DURAK'a,

Ortaöğretim, lisans ve yüksek lisans eğitimlerimde sınıf arkadaşım olan ve bu tez çalışmam başta olmak üzere hayatımın hiçbir alanında beni yalnız bırakmayan çok kıymetli arkadaşım Arş. Gör. Zülal TUNÇEL ile tezimin düzeltmelerini yaparak tezime katkılarını sunan çok kıymetli arkadaşım Arş. Gör. Onur ERDOĞAN'a teşekkürü borç bilirim.

Yürüdüğüm tüm yollarımı aydınlatan ve destekleriyle hayatımı kolaylaştıran annem Filiz KEŞKEKÇİ, babam Metin KEŞKEKÇİ ve ablam Ceren BAYATKAYA'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	I
İÇİNDEKİLER	II
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR CETVELİ	VIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİMARİ ESERLER VE ESER SAHİPLİĞİ

1. ESER KAVRAMI.....	3
2. ESERİN TAŞIMASI GEREKEN UNSURLAR	6
2.1. OBJEKTİF UNSUR	6
2.2. SUBJEKTİF UNSUR	7
2.2.1 Hususiyet Unsuru	8
2.2.2 Hususiyetin Tespiti	9
3. MİMARİ FİKRİ ÜRÜNLER	10
3.1. MİMARİ PROJE.....	12
3.2. MİMARLIK ESERİ	14
3.3. MİMARİ FİKRİ ÜRÜNLERDE HUSUSİYET	16

3.3.1. Mimari Projelerde Hususiyet Unsuru	16
3.3.2. Mimarlık Eserlerinde Hususiyet Unsuru	17
4. MİMARİ ESERLERDE ESER SAHİPLİĞİ.....	20
4.1. GENEL OLARAK ESER SAHİPLİĞİ KAVRAMI	20
4.1.1. Gerçek Kişi Mimarın Eser Sahipliği.....	22
4.1.2. Mimari Faaliyet Yürüten Tüzel Kişilerin Eser Sahipliği	23
4.2. ESER SAHİPLİĞİNİN KAZANILMASI	25
4.3. BİRDEN FAZLA MİMARIN ESER SAHİPLİĞİ	26
4.3.1. Müşterek Mimari Eser Sahipliği.....	27
4.3.1.1. Müşterek Mimari Eser Sahipliğinin Unsurları.....	28
a) Eser sahibinin birden fazla olması	28
b) Bağımsız eserlerden meydana gelmesi	28
c) Eserlerin iradi olarak bir araya getirilmesi	29
4.3.1.2. Müşterek Mimari Eser Sahipliğinin Hüküm ve Sonuçları.....	30
4.3.1.3. Müşterek Mimari Eser Sahipliğinin Sona Ermesi ve Koruma Süresi	31
4.3.2. İştirak Halinde Mimari Eser Sahipliği.....	32
4.3.2.1. İştirak Halinde Mimari Eser Sahipliğinin Unsurları.....	33
a) Birden Fazla Eser Sahibi Olması	33
b) Ortak Eser Meydana Getirme Hususunda Ortak İrade Olması.....	34
c) Fikri Katkı Olması	34
d) Eserin ve Hususiyetin Bir Bütün Olarak Değerlendirilmesi.....	35
4.3.2.2. İştirak Halinde Mimari Eser Sahipliğinin Hüküm ve Sonuçları.....	36
4.3.2.3. İştirak Halinde Mimari Eser Sahipliğinin Sona Ermesi ve Koruma Süresi	37
4.4. MİMARİ ESERLERDE ESER SAHİPLİĞİ KARİNESİ	38

İKİNCİ BÖLÜM

MİMARIN TELİF HAKLARI

1. GENEL OLARAK TELİF HAKLARI	40
--	-----------

2.	MİMARIN MANEVİ HAKLARI	40
2.1.	MANEVİ HAKLARIN ÖZELLİKLERİ	40
2.2.	MİMARIN MANEVİ HAK TÜRLERİ	41
2.2.1.	Mimarın Eserini Kamuya Sunma Hakkı	41
2.2.2.	Mimar Eserlerinde Adın Belirtilmesi Hakkı.....	45
2.2.3.	Mimarın Eserde Değişiklik Yapılmasını Önleme Hakkı	47
2.2.3.1.	Genel Değişiklik Yasağı	48
2.2.3.2.	Mutlak Değişiklik Yasağı	53
2.2.3.3.	Menfaatler Dengesi.....	53
2.2.4.	Mimarın Zilyede ve Malike Karşı Hakları.....	56
3.	MİMARIN MALİ HAKLARI	58
3.1.	MALİ HAKLARIN ÖZELLİKLERİ	58
3.2.	MİMARIN MANEVİ HAK TÜRLERİ	59
3.2.1.	Mimarın İşleme Hakkı	59
3.2.2.	Mimarın Çoğaltma Hakkı	62
3.2.3.	Mimarın Yayıma Hakkı.....	65
4.	MİMARIN TELİF HAKLARININ KORUMA SÜRELERİ	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİMARIN TELİF HAKLARININ HUKUKİ HİMAYESİ

1.	GENEL OLARAK HUKUKİ HİMAYE	69
2.	TELİF HAKKI İHLALİNDE AÇILABİLECEK DAVA ÇEŞİTLERİ	70
2.1.	TESPİT DAVALARI.....	70
2.2.	TECAVÜZÜN REFİ DAVASI	73

2.2.1. Mimarın Manevi Hakların İhlali Halinde Ref Talebi.....	74
2.2.1.1. Mimari Fikri Ürünlerde Haksız Değişiklik Halinde	74
a) Mimari Projelerde Haksız Değişiklik	75
b) Mimarlık Eserlerinde Haksız Değişiklik	77
2.2.1.2. Mimarın Kamuya Arz Yetkisinin İhlali Halinde	78
2.2.1.3. Mimarın Adın Belirtilmesi Yetkisinin İhlali Halinde	79
2.2.2. Mimarın Mali Haklarının İhlali Halinde Ref Talebi	80
2.2.2.1. Üç Kat Bedel Talep Etme Hakkı	83
2.2.2.2. Farazi Bedel Talep Etme Hakkı	84
2.3. TECAVÜZÜN MENİ DAVASI.....	84
2.4. TAZMİNAT DAVALARI.....	85
2.4.1. Manevi Tazminat Davası	86
2.4.2. Maddi Tazminat Davası.....	90
3. YARGILAMA USUL VE YÖNTEMLERİ.....	93
3.1. GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME.....	93
3.2. FSEK KAPSAMINDA İHTİYATİ TEDBİRLER.....	95
3.3. HÜKMÜN İLANI	98
3.4. ZAMANAŞIMI	99
SONUÇ	101
KAYNAKÇA	103
ÖZGEÇMİŞ.....	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.

ÖZET

Yapılar, sosyal ve kültürel hayatın da bir parçasıdır. Bu nitelikleri gereği yapıların taşıdıkları estetik değerin korunmasında, hem onu meydana getiren eser sahibinin hem de toplumun menfaatinin bulunduğu kuşkusuzdur. Bir yapının telif hukuku himayesinden yararlanabilmesi için mimarın hususiyetini taşımasının yanı sıra estetik değeri haiz olması gerekmektedir. Böylece eserin mahiyetinde yahut mimarın esere yansıtmış olduğu hususiyetinde yapılacak olan müdahalelere karşı mimar, telif hukukundan doğan haklarını kullanabilir. Diğer fikir ve sanat eserlerinde olduğu gibi mimarın da eser sahipliğine bağlı telif hakları bulunmaktadır. Bu haklar mali ve manevi olmak üzere iki kategori altında toplanmaktadır. Herkese karşı ileri sürülebilen ve münhasıran mimara bahşedilen telif hakları ile mimarın eseriyle arasındaki bağ korunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: mimari eser, hususiyet, manevi haklar, mali haklar

ABSTRACT

Constructions are piece of social and cultural life. Because of protecting the aesthetic value of the constructions, there are interests of architect and society. A construction that take advantage of Copyrigh Law of Turkey, has to involve both character of architect and aesthetic value. If someone violate character of architect and aesthetic value, the architects uses their copyright. Like other literary and artistic Works, architects have moral and economic rights. The associate that between architect and his work is protected with copyright. These copyrights bring forward to everyone and belong exclusively architect.

Key Words: architectural work, character of the author, moral copyrights, economic copyrights

KISALTMALAR CETVELİ

akt.	: aktaran
b.	: bend
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
c.	: cümle
çev.	: çeviren
der.	: derleyen
DEÜ	: Dokuz Eylül Üniversitesi
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas
E.T.	: Erişim tarihi
edt.	: editör
FMR	: Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK	: Hakimler Savcılar Kurulu

İTO	: İstanbul Ticaret Odası
K.	: Karar
karş.	: karşı
Kazancı	: https://kazanci.com.tr/ Kazancı İçtihat Bilgi Bankası
Lexpera	: https://lexpera.com.tr/ Lexpera Veritabanı
m.	: madde
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SDÜHFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Sinerji	: https://mevzuat.sinerjias.com.tr/ . Sinerji Hukuk Yazılımları
SMK	: Sınai Mülkiyet Kanunu
T.	: tarih
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TMMOB	: Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
WIPO	: World Intellectual Property Organization
Y.	: Yıl
Y. Mimar	: Yüksek mimar

GİRİŞ

İşlevsel niteliğe sahip olsun olmasın estetik değer taşıyan ve mimarın hususiyeti neticesinde şekillenmiş yapılara mimari eser denir¹. Mimari eserler Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun (FSEK) 4. maddesi anlamında güzel sanat eseri olarak telif hukukunun getirdiği himayeden yararlanır. Eser sahiplerinin hakları FSEK'te sınırlı olarak sayılmış olup mimarın bu kanuna dayanan talepleri bakımından mali veya manevi haklarının tespit edilmesi gerekmektedir. Mezkur Kanun'da telif hakları manevi ve mali olmak üzere iki başlık altında sayılmıştır.

Bu çalışma, üç bölümden oluşmakta olup eser kavramı ve mimari fikri ürünlerin neler olduğu açıklanarak çalışmaya başlanmıştır. FSEK m. 4 kapsamında ele alınan mimari eserler özelinde inceleme yapılmakla beraber ilgili bölümlerde bu eserlerin diğer mimari fikri ürünlerle arasındaki irtibata değinilmiş ve akabinde mimari eserlerde eser sahipliğinin kazanılması için gerçekleşmesi gereken şartların neler olduğu incelenmiştir. Bu kapsamda müellifin mimar olması gerekmediği ve yapının tescil edilmeksizin diğer tüm şartları sağlaması halinde eser sayılacağı açıkça belirtilmiştir.

İkinci bölümde, Yargıtay içtihatları ışığında mimarın telif hakları konusu ele alınmıştır. Bu kapsamda ilk olarak mimarın manevi haklarına yer verilmiştir. Mimar ile eseri arasındaki bağın göstergesi olması sebebiyle yalnızca mimara bahsedilen manevi hakların hukuki işlemlere konu edilemeyeceği, mirasçılara geçmeyeceği belirtildikten sonra FSEK sistematığına uygun bir biçimde manevi hakların özellikleri açıklanmıştır. Mimarın, mimari üslubunu yansıttığı ve bunun sonucunda estetik değer kazanan eseri üzerinde; umuma arz (m. 14), adın belirtilmesini isteme (m. 15), değişiklikleri önleme (m. 16) ve nihayet mimarın zilyet ve malike karşı haklarından olan eserin tahrip edilmesini önleme (m. 17/II) yetkileri bulunmaktadır. Daha sonra mimarın mali hakları inceleme konusu yapılmıştır. Mali haklar, eser sahibinin eserinden ekonomik olarak yararlanmasına hizmet eder. Mali hakların ortak özellikleri belirtildikten sonra bu hakların neler olduğu ve ne şekilde kullanıldığı açıklanmıştır.

¹ Nuşin Ayiter, *Hukukta Fikir ve San'at Eserleri*, (Ankara: Sevinç Matbaası, 1972), s. 56.; Ahmet Kılıçoğlu, "Fikri Hukuk Açısından Mimari Projeler ve Mimarlık Eserleri", *Ankara Barosu FMR*, C.7, S. 4, (2007), s. 23.

Ayrıca manevi haklardan farklı olarak, mali hakların kullanma yetkisi devredilebilmektedir. Bu sebeple mali hakların hangi şartlarda üçüncü kişilerin kullanımına bırakıldığı da ifade edilmiştir. Mimarın mali hakları; işleme (m. 21), çoğaltma (m. 22) ve son olarak yayma hakkıdır (m. 23).

Çalışmanın son bölümünde telif hakkının ihlali halinde açılacak hukuk davalarının neler olduğu, yargılama sonuna kadar hakkın özünü koruma yolları, hükmün ilanı talep etme imkanı örneklerle açıklanmıştır. Bu bölümde ayrıca görevli mahkeme ve yetkili mahkemeye ilişkin usul hukuku bilgilerine de yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİMARİ ESERLER VE ESER SAHİPLİĞİ

1. ESER KAVRAMI

Genel anlamıyla eser kavramı, duyularla algılanabilen her türlü çalışmayı ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu çalışmanın fikri bir altyapısının olup olmaması önem arz etmemektedir². Ancak FSEK kapsamında ele alınan eser, teknik bir terim olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla günlük anlamda eser olarak ifade ettiğimiz yapılar, her zaman FSEK kapsamında ifade edilen eser terimini karşılayamamaktadır³.

Eser, FSEK m. 1/B-(a) ile tanımlanmıştır. Buna göre eser, “*sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleri*”ni ifade etmektedir. O halde eser, onu meydana getiren kişinin hususiyetini taşıyan ve kişinin zihni faaliyetinin sonucu meydana gelen fikir ve sanat ürünüdür⁴. Kanunda yer alan bu ifadede de anlaşılacağı üzere fikri hakların koruma konusunu oluşturan eser, özgün fikri çaba neticesinde husule getirilen ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanat yahut sinema eserlerinin temelinde yatan fikrin ifade ediliş biçimini korumaktadır⁵. Madde metnine bakıldığında kanun koyucunun eser kavramının tanımını yapmayı tercih etmediği, yalnızca eserin ihtiva etmesi gereken özellikleri saymakla yetindiği görülmektedir.

Uluslararası düzenlemelere baktığımızda da sınırları kesin olarak çizilmiş bir tanımla karşılaşmak mümkün değildir⁶. Örneğin Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi⁷ (Bern Sözleşmesi) de tanım yapmaktan ziyade hangi ürünlerin edebiyat ve

² Mustafa Ateş, *Fikri Hukukta Eser* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2007), s. 21.

³ Ateş, *Fikri Hukukta Eser*, s. 21.

⁴ Fırat Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2008), s. 81; Mustafa Ateş, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003), s. 55 vd.

⁵ Savaş Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2015), s. 27; Şafak Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku* (Ankara: İmaj Yayıncılık, 1998), s. 32.

⁶ Ateş, *Fikri Hukukta Eser*, s. 27.

⁷ Türkiye, Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi’nin 1979 tarihli son değişikliğin yapıldığı Paris Metnini, 12.07.1995 tarihli 22341 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmasını müteakip yürürlüğe giren 4117 sayılı Kanun ile kabul ederek sözleşmeye taraf olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ateş, *Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, s. 42-43.

sanat eseri olarak değeriendirilebileceğini ifade etmiştir. Bern Sözleşmesi'nin 2. maddesinin birinci fıkrasında, edebiyat ve sanat eserleri, örneklerle ifade edilmiştir. Bern Sözleşmesi m. 2/I'e göre; Sözleşme'nin 2/I. maddesine göre: *“Edebiyat ve Sanat Eserleri deyimi, ifade şekli ne olursa olsun, edebiyat, bilim ve sanat alanındaki kitapları, dergileri ve diğer yazıları; konferansları, nutukları, vaazları ve benzer nitelikteki diğer eserleri; dramatik eserleri veya dramatik-müzik eserleri; koreografik eserleri ve pandomima gösterileri; sözlü veya sözsüz müzikal kompozisyonları, sinema tekniğine benzer bir yöntemle ifade edilen sinematografik eserleri; çizim, sulu ve yağlı boya resim, mimarlık, heykeltraşlık, oymacılık ve taş basma eserleri, fotoğraf tekniğine benzer yöntemle meydana getirilen fotoğraf eserlerini; uygulamalı sanat eserlerini; resimlendirmeler, haritalar, planlar, krokiler ve coğrafya, topografya, mimari veya bilimsel üç boyutlu eserler gibi bütün ürünleri içerir”*

Bern Sözleşmesi'ne göre bir fikri mahsul, edebiyat ve sanat alanına dahil edilebiliyorsa eser sayılır. Sözleşme, herhangi bir tanım yapmamış olmakla birlikte mezkur maddenin iki ve üç numaralı fıkralarında eser kavramı ile ilgili iki unsur üzerinde durduğuna işaret etmektedir. Bunlardan ilki eserin maddi bir form üzerinde somutlaşmış olması, ikincisi eserin özgün olması ve yaratıcı düşünceden ileri gelmiş olmasıdır⁸. Ancak maddi bir form üzerinde somutlaşma şartının aranıp aranmayacağı hususu ise üye devletlerin yasal düzenlemelerine bırakılmıştır.

Türk hukuk sisteminde bir fikri çabanın eser olarak addedilebilmesi için birtakım unsurları ihtiva etmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, objektif unsur olarak tanımladığımız fikri ürünün FSEK'te sayılan eser kategorilerinden birine dâhil olmasıdır. Bir diğer şart da subjektif unsur olarak tanımlanan müellifin hususiyetini taşımasıdır.

Ernst E. Hirsch'e göre bir fikri mahsul, objektif ve subjektif şartları taşımalıdır⁹. Yazara göre bir eserden iktisaden yararlanabilirlik şartı, objektif unsur; herkes tarafından kolaylıkla meydana getirilemezlik şartı da subjektif unsur ifade etmektedir¹⁰. Arslanlı, Hirsch'in ifade ettiği iktisaden değeriendirilebilirlik kıstasını eleştirmektedir¹¹. Yavuz/Alica/Merdivan'a göre de bir fikri üründen iktisaden yararlanabilirlik şartı aranmamaktadır¹². Kanaatimizce iktisaden değeriendirilebilir olmak, fikri hukukun koruma alanını ve amacını daraltmaktadır. Gerçekten

⁸ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Akın Beşiroğlu, *Düşünce Ürünleri Üzerindeki Fikri Haklar* (Ankara: Acar Matbaacılık, 2002), s. 50.

⁹ Ernst E. Hirsch, *Hukuki Bakımdan Fikri Say-C.II* (İstanbul: İstanbul İktisadi Yürüyüş Matbaası ve Neşriyat Yolu, 1943), s. 11.

¹⁰ Hirsch, *Fikri Say*, s. 11-12.

¹¹ Halil Arslanlı, *Fikri Hukuk Dersleri II-Fikir ve Sanat Eserleri* (İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1954), s.4.

¹² Levent Yavuz, Türkay Alica ve Fethi Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, C. I, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2014), s. 48.

de iktisaden yararlanılmasa da herkesçe meydana getirilemeyen ve yasal mevzuattaki kategorilerden birine dahil olan bir fikri mahsulün telif himayesinden yararlanmaya değer olduğunun kabulü, telif hukukunun getirdiği korumanın amacına uygundur¹³.

Eser sayılmanın şartlarını iki başlık altında toplamak mümkün olsa da bazı yazarlara göre dört şartın varlığı aranmaktadır. Bozbel, eser vasfının tayininde dört unsur aramaktadır. Yazara göre bir ürünün telif hukuku himayesinden yararlanabilmesi için ortada fikri bir ürün olmalı, bu fikri ürün tecessüm etmiş olmalı, oluşan bu cisim FSEK’te sayılan eser gruplarından birine dâhil olmalı ve nihayet onu meydana getiren kişinin hususiyetini taşımalıdır¹⁴. Ancak fikri ürünün varlığı olarak ifade edilen şart, halihazırda hususiyet kavramının içerisinde kendiliğinden yer almaktadır. Dolayısıyla “fikri ürünün varlığı” olarak ifadesini bulan bu şartın, subjektif unsur arasında değerlendirilmesi mümkündür. Keza fikri ürünün tecessüm edilmesi olarak ifade edilen şart da Kanun’da sayılan eser kategorilerinden birine dahil olma şartının bir uzantısı olarak görülebileceğinden objektif unsur içerisinde izah edilebilir¹⁵. Kanaatimizce de eser vasfının tayini için arayacağımız unsurları objektif ve subjektif unsur altında incelemek yeterlidir. Bunun haricinde bazı eser türlerinde subjektif şartın varlığını aradığımız yer ve yoğunluk değişkenlik gösterse de bu ilave şartları da yine subjektif unsur başlığında ele almak daha pratiktir. Örneğin incelememizin de konusu olan güzel sanat eserlerinin bir şubesi olan mimarlık eserleri için aranan ilave şart bedii vasıftır. Bedii vasıf (estetik değer) da yine subjektif unsurun değişen yüzleri olarak ele alınmaktadır.

Neticede eser vasfının tayininde, aşağıda detaylı izah edilecek olan objektif ve subjektif unsur dışında başkaca bir kriter yahut şartın varlığı aranmamaktadır. Örneğin meydana getirilen ürünün yeni olup olmaması, müellifin harcadığı emek ve mesainin azlığı yahut çokluğu, bir amaç doğrultusunda meydana getirilip getirilmediği, niceliği gibi faktörler önem arz etmemektedir¹⁶.

¹³ Aynı yönde bkz. Arslan Kaya, “Şehir Planları (Rehberleri), Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Eser midir?”, *Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp’e Armağan, C.II*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2003), s. 322.

¹⁴ Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 27 vd.

¹⁵ Ateş, *Fikri Hukukta Eser*, s. 28 vd.

¹⁶ Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 32 vd.

2. ESERİN TAŞIMASI GEREKEN UNSURLAR

2.1. OBJEKTİF UNSUR

Telif hukuku, tek başına bir fikri korumaz; bilakis fikri, bu fikrin ifade edilmesi ile oluşan eser olarak korur¹⁷. Diğer bir deyişle eğer fikir, dış dünyaya yansımamışsa telif hukukunun getirdiği himayeden yararlanması söz konusu olamaz¹⁸. Nitekim 1996 tarihli WIPO Telif Hakları Anlaşması'nın “*Telif Hakları Koruma Kapsamı*” başlıklı 2. maddesinde “*Telif hakkının korunması, düşünceleri, yöntemleri, uygulama esaslarını ya da matematiksel kavramları değil, ifadeleri kapsar.*” hükmü vazedilmiştir. Bu hükümle telif hukukunun getirdiği himayeden, cisimleşmemiş düşüncenin yararlanamayacağına işaret edilmiştir¹⁹.

Telif hukuku, fikrin tecessüm edilmiş halini koruma altına alsa da bu fikrin bürüneceği formun FSEK'te tahdidi olarak sayılan eser kategorilerinden birine dahil edilebilir olması gerekmektedir. Fikrin telif hukuku ile korunmasını amaçlayan fikir sahibi, bu fikir ve düşüncesini pozitif hukukta öngörülen vasıtalarla açıklamalıdır²⁰. Bu ifade vasıtaları, FSEK m. 2 ve devamında dört kategori altında sayılmıştır. Fikir, bu dört kategoriden birinde tecessüm etmiş olmalıdır. Buna göre ilim ve edebiyat eserleri, musiki eserler, güzel sanat eserleri ve sinema eserleri formunda ifade edilmeyen fikirler, eser olmanın objektif şartını sağlamadığından telif hukukunun getirdiği himayeden yararlanamaz.

Kanunda sayılan eser kategorilerinden birine dahil olan fikir ve düşüncenin somutlaştığı, eş deyişle tecessüm ettiği kabul edilir. Bu noktada tespit kavramı üzerinde durmakta ve tespiti, tecessüm şartından ayırt etmekte fayda vardır. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 1/B maddesinin (e) bendinde tespit, “*seslerin veya ses temsillerinin veya ses ve görüntülerin anlaşılabilir, çoğaltılabilir veya iletebilecek şekilde bir araca kaydedilmesi işlemi*” olarak ifade edilmektedir. Fikrin dış dünyaya aksettirilip maddi anlamda somutlaştırılmasına tespit denilmektedir. Kanun lafzına baktığımızda tespit, eser sayılmanın zorunlu bir şartı değildir. Eş deyişle fikri ürün, maddi bir cisim üzerinde tecessüm etmese de diğer şartları taşıyorsa sırf maddi bir cisim üzerinde şekillenmemiş olması onu eser

¹⁷ Hayri Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019), s. 44.

¹⁸ Ernst E. Hirsch, “Bern Sözleşmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 1, 1950, s. 131.

¹⁹ “Wipo Telif Hakları Anlaşması”, E.T. 25.10.2023, <https://fikrimulkiyet.com/mevzuat/wipo-telif-haklari-anlasmasi/>.

²⁰ Ateş, *Fikri Hukukta Eser*, s. 35.

kategorisinde saymamıza engel değildir²¹. Zira bir düşünce, sözlü ifade edilmiş ve herhangi bir kayda alınmamış olabilir, ancak şartları oluşmuşsa ilim ve edebiyat eseri olarak korunmasında bir engel yoktur. Ancak bazı eser türlerinde tespit, doğası gereği aranmaktadır. Örneğin mimari eserler, tespit edilmedikçe güzel sanat eseri olarak himaye edilemez. Burada tespit, kanuni değilse de fiilen zorunluluk teşkil etmektedir²².

2.2. SUBJEKTİF UNSUR

Eseri tanımlayan FSEK m. 1/B’de “*sahibinin hususiyetini taşımak*” olarak ifade edilen şart, eserin subjektif unsuruna işaret etmektedir. Bern Sözleşmesi m. 2/1’de “orijinal” kavramı kullanılmak suretiyle subjektif unsur zikredilmiştir. Bu noktada orijinallik, eş deyişle özgünlük kavramı üzerinde durmakta fayda vardır. Özgün olma kavramı, “*Yalnız kendine özgü bir nitelik taşıyan, orijinal, ibdai*”²³ anlamına gelmektedir. Ancak FSEK korumasının aradığı subjektif şart olan özgünlük, yeni ve benzersiz anlamlarından ziyade eserin nüvesini teşkil eden fikir ve düşüncenin kopya edilmemiş olması ve sahibine özgü ifadelerle tecessüm etmiş olmasıdır²⁴.

Objektif unsur, tartışma konusu olmazken subjektif unsurun ya da esasa ilişkin şartın varlığını tespit etmek her zaman kolay olmamaktadır. Zira şekil şartlarının tamamını ihtiva eden bir fikri ürün, onu meydana getiren kişinin az ya da çok kişisel özelliklerini barındırmıyorsa yahut fikri ürünü diğer benzerlerinden ayırt etmeye yarar izleri yoksa o ürüne eser koruması bahsedilemez. Hirsch’e göre de herkes tarafından meydana getirilebilen mahiyetteki ürünlerin eser korumasından yararlanmasında toplumsal faydası bulunmamaktadır²⁵. Örneğin çatısı bilinen teknik ve şekille tasarlanmış bir binanın sahibinden izler taşıdığından bahsedilemezken çatısı sekizgen bir bina sahibinden izler taşıdığından ve diğer binalardan ayırt edilebilir olduğundan eser olarak korunabilir. Yani eser, basit ve sıradan bir çalışmanın üzerinde olmalıdır ki eser olarak korunsun²⁶.

Fikir ve sanat eserleri bakımından özgünlük, düşüncede aranmamaktadır. Bir diğer ifade ile düşüncenin, umumun bilgisine arz edilme şeklinin özgün olup olmaması eserin subjektif

²¹ Arslanlı, *Fikri Hukuk Dersleri*, s. 13.

²² Yavuz, Alıcı ve Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, C. I, s. 50-51.; Ateş, *Fikri Hukukta Eser*, s. 57 vd.

²³ “TDK Güncel Sözlük”, E.T. 25.10.2023, <https://sozluk.gov.tr>.

²⁴ Akın Beşiroğlu, *Fikir Hukuku Dersleri* (İstanbul: Arıkan Yayınları, 2006), s. 71.

²⁵ Ernst E. Hirsch, *Fikri ve Sınai Haklar* (Ankara: Ar Basımevi, 1948), s. 131.

²⁶ Cherpillod, Ivan/Dessemontet, François, “Mimari Eserlerde Fikri Haklar” (Çev. Çağlayan Ramazan), *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, C. 9, S. 4, 2009, s. 64.

unsurun varlığını tayin etmekte rol göstermektedir²⁷. Şayet telif hukuku, düşüncenin özgünlüğünü arasa idi koruma konusunu çekirdeğe indirmiş olacağı için korunan şeyin kapsamını epey genişleteceği ve bunun sonucu olarak da eser mahiyetinde fikri ürün husule getirilmesinin azalacağı kuşkusuzdur. Nitekim İsviçre Federal Mahkemesi bir kararında bu hususu şu ifadelerle özetlemiştir: “...Eğer, eserdeki düşünceler korunmuş olsaydı, düşünce yaşamında herhangi bir gelişmeye tanık olunamazdı. Yasa, bir eserin başkaları tarafından çoğaltılmasını engellemektedir. Eserdeki düşüncelerden yararlanarak bir başka eser oluşturulmasını değil...”²⁸

2.2.1 Hususiyet Unsuru

Bir fikri ürünün eser sayılabilmesi için FSEK m. 1/B hükmünün lafzından da anlaşılacağı üzere onu meydana getiren kişinin hususiyetini taşıması gerekmektedir. Kanun, hususiyet kavramını tanımlamamış, hususiyetin tanımı doktrine bırakılmıştır. Öztan’a göre hususiyet; eserin, müellifin yaratıcı ruhundan sadır olmasını ifade etmektedir²⁹. Hirsch’e göre hususiyet, herkes tarafından meydana getirilmesi mümkün olmayanı ifade eder³⁰. Hirsch’in hususiyet tanımı, Arslanlı tarafından eleştirilmiştir. Arslanlı’ya göre hususiyet için yaratıcılık ve yenilik unsurlarının aranması koruma kapsamını daraltmakta olup hususiyet, nispeten bağımsız olan ve başka bir eserin taklidi olmayan eserlerde mevcuttur³¹. Yazarın kendi ifadesi ile fikri çabanın “*nisbi istiklalinde*” hususiyet aranmalıdır. Zira hiçbir eser yoktur ki kendinden öncekinden esinlenmesin³².

Eserin nüvesini fikir oluşturmaktadır. Fikirler ise esinlenmeye müsait olduğundan kendinden önceki fikirden istifade edilmesi ve bu istifade ile bir ürün oluşturulması da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Kaldı ki fikirlerin cisimleşmiş hali olan eser, buluş basamaklarından geçmediğinden ilim, edebiyat ya da sanat alanında yeni bir teknik getirmek zorunda değildir. Bu nedenledir ki yenilik kavramını hususiyetin takdirinde doğrudan doğruya aramak kanaatimizce de isabetli değildir³³. Zira eserin yalnızca sahibine hasredilecek birtakım özellikler ihtiva etmesi, eş deyişle onun imzasını taşıması ve fikri bir çabayla meydana gelmiş olması yeterlidir. Bozgeyik de buna paralel bir tanımla hususiyeti ifade etmektedir. Yazara göre

²⁷ Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 30.

²⁸ İsviçre Federal Mahkemesi’nin 01.02.1944 tarihli kararı, akt. Akın Beşiroğlu, *Fikir Hukuku Dersleri*, s. 71.

²⁹ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 92.

³⁰ Hirsch, *Fikri Say*, s. 12.

³¹ Arslanlı, *Fikri Hukuk Dersleri*, s. 6-7.

³² Arslanlı, *Fikri Hukuk Dersleri*, s. 7

³³ Aksi görüş için bkz. Zeynep Doğa İnal, *Mimarın Fikri Hakları* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), s. 29

bağımsız fikri faaliyet sonunda serbest biçimlendirme alanı dahilinde şekillendirilmiş, rutinden farklı olanda hususiyet vardır³⁴.

Bazı yazarlar ise hususiyetin tayini için ne yaratıcı gücün ne de yeniliğin mutlak anlamda aranacağını savunmaktadır. Örneğin Erel'e göre eser sahibine atfedilecek özellik bulunması ve fikri bir çaba neticesinde meydana getirilmesi şartı ile başka bir eserden istifade edilmesi mümkündür. Yazara göre buradaki istifade, eserdeki hususiyeti bertaraf etmemektedir³⁵. Bu cümleden olmak üzere istifadenin sınırının hususiyet olduğu ve intihal ile istifadenin hassas bir terazide konuşlandığı unutulmamalıdır³⁶. İstifade eden kimsenin, eserindeki fikri çabası ya da el ürünü, istifade edilen eserin sahibine dair izlerin gerisinde kalıyorsa bu hassas terazi, intihale doğru dengesini yitirir.

2.2.2 Hususiyetin Tespiti

FSEK kapsamında ele alınan eserlerde hususiyetin varlığı karine olarak kabul edilmektedir. Herhangi bir uyuşmazlığa konu olduğu takdirde ise eserin sahibinin hususiyetini taşıyıp taşımadığı bilirkişi marifetiyle tespit edilebilir. Bu itibarla eserin herkesçe meydana getirilebilen, alelade bir çalışma olmaması ve sahibinin bağımsız fikri çabası neticesinde husule getirilmiş olması gerekmektedir.

Suluk, Karasu ve Nal'a göre hususiyetin tayininde üç unsur incelenir. Bunlar:

- i. *“Fikri ürünü yaratanın serbest biçimlendirme alanı olup olmadığı,*
- ii. *Fikri üründe genelin üzerinde bir özelliğin bulunup bulunmadığı,*
- iii. *Nihayet fikri üründe amaca uygun olanın üzerinde bir özellik olup olmadığıdır.”*³⁷

Bu kriterlerle aslında ulaşılmak istenen sonuç, eserin sıradan yahut tesadüfi bir şekilde çıkıp çıkmadığının tespit edilmesidir. Zira beşeri etkilerle oluşmayan ve doğal faaliyetler sonunda kendiliğinden meydana gelen ürüne eser vasfı izafe etmek mümkün olmadığı gibi bir insan tarafından meydana getirilmesi de tek başına eser niteliği bahsetmemektedir. Örneğin herkesçe meydana getirilebilecek sıradanlıkta bir ürünü eser koruması altında değerlendirmek mümkün değildir.

³⁴ Hayri Bozgeyik, “Fikir ve Sanat Eserlerinde Hususiyet”, *BATİDER*, 25/3 (2009), s. 175-176.

³⁵ Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 33 vd.

³⁶ Bozbel, intihali şöyle tanımlamaktadır: “*Sahibine atıfta bulunmayan, eseri kısmen veya tamamen, doğrudan veya dolaylı yansıtın her küçümsenmeyecek nitelikteki alıntı.*” bkz Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 56.

³⁷ Cahit Suluk, Rauf Karasu ve Temel Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2020.), s. 42 vd.

Fikri çaba ile husule getirilmiş bir ürün, ister istemez onu meydana getiren kişiye dair birtakım izler taşır. Bu izler, ürünün şeklinde de olabilir muhtevasında da olabilir. Hususiyetin tespitinde gündeme gelen en önemli sorulardan biri de hususiyetin şekilde mi yoksa muhtevada mı aranacağıdır. Bu konuda doktrinde tartışmalar mevcuttur. Örneğin Tekinalp, hususiyeti esere hakim olan üslupta aramaktadır³⁸. Bu görüşün temelinde dil ve anlatımın ister istemez kişiden kişiye farklı tezahür ettiği kabulü yatar. Örneğin doğa manzarası temalı bir resmi, her bir ressam farklı anlatabilir; aynı heykel, iki farklı heykeltıraş tarafından farklı yorumlanıp eser haline getirilebilir. İşte bu gibi farklılıklar, kişinin adeta imzası olan üslubunun bir uzantısı olduğundan hususiyet yani eseri meydana getirenin izleri, üslupta aranmaktadır. Buna karşın Ayiter ise hususiyeti şekilde aramaktadır³⁹. Bu görüşün dayanağı ise, telif hukukunun salt fikri korumamasından ileri gelmektedir. Daha açık bir ifade ile bu görüşü savunanlara göre fikirler cismanileşmedikçe korunmayacağından şekil, içeriğe tekaddüm etmektedir.

Kanaatimizce hususiyeti arayacağımız noktayı önceden belirlememiz mümkün değildir. Zira hususiyetin aranacağı nokta eser türünden türüne göre değişkenlik göstermemektedir⁴⁰. Örneğin bilimsel bir eserde hususiyeti muhtevada arandığımızda serbest biçimlendirme alanı, epey daraltılmış olacaktır. Bu noktada bilimsel eserin şekli, o ürünü özgün olarak değerlendirmemize yeten özgün karakter taşıyorsa pek tabi eser koruması altına alınabilmelidir. Eş deyişle bir eserin baskın özelliği ne ise hususiyeti o noktada aramak gerekir⁴¹. Örneğin estetik değeri haiz olmayan mimari projelerde ön plana çıkan nitelik çizimdir. Çizimin özgünlüğü, projeyi FSEK m. 2 kapsamına dahil edip etmeyeceğimiz konusunda yol gösterecektir. Bir binada ise yapının bütününde özgünlük aranır. Zira yapının, bir bütün halinde muhatabın estetik algısını uyandıracak nitelik taşıyıp taşımadığına bakılmaktadır.

3. MİMARİ FİKRİ ÜRÜNLER

Bir yapının inşa edilmesi fikri ile başlayan ve inşasına kadar geçen süreçte, birden fazla fikri ürün meydana gelmesi mümkündür. İşte bu sürece hizmet eden ve bir yapının planlanması,

³⁸ Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012), s. 104.

³⁹ Ayiter, *Hukukta Fikir ve San'at Eserleri*, s. 38

⁴⁰ Aynı yönde bkz. Salih Polater, *Yüksek Öğretim Kurumlarında Meydana Getirilen Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ve Hak Sahipliği* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), s. 155.; Bozgeyik, "Fikir ve Sanat Eserlerinde Hususiyet", s. 190.; Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 35.

⁴¹ Suluk, Karahan ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 61.

şekillenmesi, teknik analizi, maketi ve nihayet inşasına yönelik her türlü fikri çaba, mimari fikri ürün olarak tanımlanabilir⁴².

Mimari fikri ürünler, niteliği itibarıyla FSEK m. 2’de belirtilen ilim ve edebiyat eseri olarak şekillenebileceği gibi mezkur Kanun’un 4. maddesinde belirtilen güzel sanat eseri olarak da telif hukuku korumasına konu olabilir. Ancak bu noktada hemen belirtmek gerekir ki diğer eser türlerinden farklı olarak bir eserin güzel sanat eseri sayılabilmesi için estetik değer taşıması gerekmektedir⁴³. Bilimsel ve teknik nitelik taşıyan plan ve projeler, FSEK m. 2 ile korunurken; bu eserlerin estetik değeri haiz üç boyutlu somut formları FSEK m. 4 ile korunur⁴⁴. Mimarlık eserleri, FSEK m. 4 kapsamında güzel sanat eseri olarak sayılmıştır.

Mimarlık eserleri, mimari projeye dayalı inşa edilebilir. Ancak bu durumda mimarlık eserinin FSEK kapsamında koruması, yapıya dayanak teşkil eden mimari projeyi kapsamaz. Zira estetik değeri olan bir yapıda telif hukukunun koruduğu unsur yapının kendisidir. Yapının plan ve projesi, FSEK m. 4 kapsamında mimarlık eseri olarak korunmaz⁴⁵. Bu itibarla aşağıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere estetik nitelik taşımayan mimari ürünler, diğer objektif ve subjektif kriterleri taşımaları halinde ilim ve edebiyat eseri olarak telif hukuku korumasından yararlanabilir.

Estetik değeri olmayan ve bu itibarla FSEK m. 2 kapsamında korunan mimari fikri ürün, mimari plan ve projelerdir. Mezkur maddenin üçüncü fıkrası uyarınca “*Bedii vasfı bulunmayan her nevi teknik ve ilmi mahiyette fotoğraf eserleriyle, her nevi haritalar, planlar, projeler, krokiler, resimler, coğrafya ve topoğrafyaya ait maket ve benzerleri, herçeşit mimarlık ve şehircilik tasarım ve projeleri, mimari maketler, endüstri, çevre ve sahne tasarım ve projeleri*” ilim ve edebiyat eserleri olarak sayılmıştır. Bu fıkra da özellikle “*bedii vasfı bulunmayan*” ibaresi kullanılmak suretiyle burada sayılı fikri ürünlerin güzel sanat eserinden ayırt edilmesi kolaylaştırılmıştır⁴⁶. Çoğu zaman bu projelerin inşası ile tecessüm eden ve nihayetinde estetik bir değer taşıyan mimari ürünler ise mimarlık eseri olarak adlandırılır. Bu cümleden olmak

⁴² Gürhan Sefa Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı* (Ankara: 2013), s. 77

⁴³ “...mimarlık eserlerinin korunabilmesi için bunların hususiyet taşıyan bir fikir ürünü olmaları gerektiği, mimari plan ve krokilerin korunabilmesi yönünden sırf fikir çalışmasının ürünü olmaları yeterliyken, bir binanın güzel sanat eseri olarak korunabilmesi için hususiyet taşıyan estetik bir yaratım olması gerektiği, yaratılan mimari eser üzerinde mimarın eser sahibi olmasından kaynaklanan FSEK tarafından korunan hakları bulunduğu, ...” Yargıtay 11. HD., E.2015/12003, K.2016/9385, T.06.12.2016, E.T.03.12.2022, <https://kazanci.com.tr/>.

⁴⁴ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 71.

⁴⁵ Aysenur Şahin, “Fikri Hukukta Eser Sahibinin Mali Haklarının Korunması”, (Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, 2009), s. 37-38.

⁴⁶ Müjgan Tunç Yücel, “Mimarlık Projeleri ile Mimarlık Eserleri ve Bunlar Üzerinde Değişiklik Yapılması”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2 (2), (Güz 2015), s. 189.

üzere mimari projelerle mimarlık eserleri arasında sıkı bir bağlantı vardır. Aslında mimari projenin uygulanması suretiyle inşa edilen yapı, çoğaltma niteliğindedir. Kural olarak çoğaltmalar ayrı bir eser olarak değerlendirilmezken bu çoğaltma sonucu husule gelmiş olan yapı, estetik değer taşımak kaydıyla ayrı bir eser olarak kabul edilmektedir⁴⁷. İşte mimari projeye dayanılarak inşa edilen bir yapının mimari projeden bağımsız olarak münferiden korunmasını sağlayan unsur, ortalama bir insanda estetik değer algısı oluşturup oluşturmamasıdır. Söz konusu yapı, ortalama bir insanın estetik algısına hitap ediyorsa FSEK m. 4'te ifade edilen güzel sanat eseri mahiyetindedir.

3.1. MİMARİ PROJE

Mimari proje, inşa edilecek yapının dış görüntüsü, iç dizaynı, kitlelerin birbiriyle oranı, planları gibi tüm ayrıntıların yer aldığı projedir. FSEK'te mimari projelere dair herhangi bir tanım yapılmamıştır. Ancak, TMMOB Mimarlar Odası Merkez Yönetim Kurulunun 28.12.2011 tarihli ve 42/31 sayılı kararıyla kabul edilen Mimarlık Hizmetleri Şartnamesi ve En Az Bedel Tarifesinde mimarlık tasarım ve proje türleri, hazırlık ve ön etüt çalışması, avan (ön) proje, kesin proje ve uygulama projesi olarak tasnif edilmiştir⁴⁸. O halde hazırlık ve ön etüt çalışmaları, ön proje, kesin proje ve uygulama projesi gibi mimarın fikri çalışmasını şekillendirdiği her türlü plan ve proje mimarlık projesi olarak değerlendirilir. Başka bir ifade ile mimari bir fikrin iki boyutlu olarak, kağıt üzerinde, cisimleşmesi sonucu oluşan ürüne, mimari proje denir. Bu proje aynı zamanda onu meydana getiren mimarın da hususiyetini taşıması halinde telif hukukunun getirdiği korumadan yararlanabilecektir.

Mimari projeler inşa edilmediği sürece, FSEK m. 2 kapsamında ilim ve edebiyat eseri olarak telif hukuku korumasından yararlanır⁴⁹. Nitekim 5846 sayılı Kanun'un 2. maddesinin 3. bendinde *“Bedii vasfı bulunmayan her nevi teknik ve ilmi mahiyette fotoğraf eserleriyle, her nevi haritalar, planlar, projeler, krokiler, resimler, coğrafya ve topoğrafyaya ait maket ve benzerleri, her çeşit mimarlık ve şehircilik tasarım ve projeleri, mimari maketler, endüstri, çevre ve sahne tasarım ve projeleri.”* nin ilim ve edebiyat eseri olarak sayıldığı hüküm altına alınmıştır. Mimari projelerin ilim ve edebiyat eseri olarak kabul edilmesinin bir sonucu, estetik

⁴⁷ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 79.

⁴⁸ Mimarlar Odası Mimarlık Hizmetleri Şartnamesi ve En Az Bedel Tarifesi m. 7 vd.

⁴⁹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 79.

değer taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın eseri meydana getiren mimarın hususiyetini taşıyor olması kaydıyla telif hukukuna konu edilebilmesidir⁵⁰.

Mimari projelerde hususiyet, fikri ürünün bilimsel ve teknik niteliğinde aranır. Bozgeyik'e göre FSEK m. 2/b.3'teki eserlerde hususiyet, onların eğitici, açıklayıcı ve öğretici nitelikleri üzerinde karşımıza çıkar⁵¹. Zira burada korunan şey, belirli bir teknik izlenerek çizim yolu ile şekillenmiş olan fikri üründür.

Mimari projeler de kendi içinde inşa aşamalarına, kullanım aşamasına vs. uygun olarak sınıflandırılmaktadır. Buna göre mimari proje türleri şunlardır: Hazırlık ve ön etüt çalışmaları, ön proje, kesin proje, uygulama projesi, iç mimari projeler, peyzaj projeleri, röleve-restorasyon-restitüsyon projeleridir. Hazırlık ve ön etüt, ön proje, kesin proje ve uygulama projelerinin teknik mahiyetinin ön planda olduğu, bu itibarla FSEK m. 2/III kapsamında korunması gerektiği kuşkusuzdur. Ancak iç mimari, peyzaj ve röleve-restorasyon-restitüsyon projeleri için ilk bakışta bu ayrımı yapmak zor olabilir⁵². İç mimari projeleri, iç mekanların estetik ve fonksiyonel gereksinimlerine yönelik hazırlanır ve iç mekana konulacak eşyaların yerleşim planı, tasarımı, yapıyla bütünlük oluşturup oluşturumaması gibi konuları ele alır⁵³. Projenin çizimi yani iki boyutlu hali, teknik detayları haiz olduğundan FSEK m. 2/III kapsamında korunurken uygulanan iç mimari proje, estetik değere sahipse proje uygulanarak ortaya çıkan ürün, FSEK m. 4 kapsamında güzel sanat eseri olarak korunur⁵⁴.

Çevre tasarım projeleri ya da diğer adıyla peyzaj projeleri, park ve bahçe gibi bağımsız alanlar ile yapıların çevresini şekillendirmek amacıyla çizilen projelerdir⁵⁵. Bu projelerin uygulama malzemeleri daha çok doğal bileşenlerdir. Kuşkusuz insana özgü olmayan doğal bileşenlerde hususiyet aranmaz. Ancak bunların kompozisyonu ile ortaya çıkan mahsul, estetik değer taşıyorsa projeden bağımsız olarak bu kompozisyonun mimari eser olarak FSEK m. 4 kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir⁵⁶.

⁵⁰ Hamdi Yasaman, "Mimari Proje ve Mimari Eserler", *Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı*, (2010), Edt. Prof. Dr. Tekin Memiş (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2011), s. 562.; Mustafa Tüysüz, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Çerçevesinde Fikri Haklar Üzerindeki Sözleşmeler* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2007), s. 39.

⁵¹ Bozgeyik, "Fikir ve Sanat Eserlerinde Hususiyet", s. 200.

⁵² Gürsel Öngören ve Filiz Ceritlioğlu, *Türk Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Mimari Eserler ve İlgili Yargı Kararları* (İstanbul: Öngören Hukuk Yayınları, 2007), s. 35 vd.

⁵³ Merve Buldaç ve B. Burak Kaptan, "İç Mimarlık'ta 'Eser' ve Fikrin Korunması". *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5, S. 1 (Mayıs 2020), s. 289 vd.

⁵⁴ Buldaç ve Kaptan, "İç Mimarlıkta Eser", s. 293.

⁵⁵ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 77.

⁵⁶ Aynı yönde bkz. Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 77-78; Öngören ve Ceritlioğlu, *Türk Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Mimari Eserler ve İlgili Yargı Kararları*, s. 37.

Röleve sözlük anlamı itibarıyla bir yapının yeniden plan, kesit ve görünüşünün çıkartılması; restorasyon, yapının kendi planına sadık kalınarak yeniden düzenlenmesi ve restitüsyon ise yeniden tasarlama anlamındadır⁵⁷. Sözlük anlamlarından da anlaşılacağı üzere bu projelerin hepsi, özüne sadık kalınarak yapılan değişiklik, onarım ya da yapıdan mimari proje çıkarmak amaçlarına hizmet etmektedir. Burada ilk mimarın hususiyeti korunarak tüm bu işlemler yapılmaktadır⁵⁸. Dolayısıyla röleve, restorasyon ya da restitüsyon projelerinin müellifi olan mimarın, serbest şekillendirme imkanı olmadığından hususiyet yani mimarın imzasının aranacağı bir unsur da bulunmamaktadır⁵⁹. O halde bu projeler, FSEK m. 2/III kapsamında değerlendirilmemektedir. Ancak Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin aksi yönde vermiş olduğu kararları da bulunmaktadır. Örneğin Yargıtay röleve projesinin izin alınmaksızın kullanıldığı iddiasına dayalı olarak açılan maddi ve manevi tazminat istemli uyuşmazlık neticesinde; röleve proje müellifi mimarın izni olmadan röleve projesi ile çıkartılan örnek yapının inşa edilmesi halinde esere tecavüz olduğu iddiasını kabul etmiştir⁶⁰. Yukarıda açıklandığı üzere kanaatimizce röleve, restitüsyon ve restorasyon projeleri, aslına uygun kalınarak çizilen teknik mahiyeti haiz çizimler olduğu için bunlara hususiyet yansıtılamaz. Bu durumda röleve, restorasyon ve restitüsyon projeleri, eser olma şartını taşımadığından FSEK kapsamında değerlendirilemez.

3.2. MİMARLIK ESERİ

İşlevsel niteliğe sahip olsun olmasın estetik değer taşıyan ve mimarın hususiyeti neticesinde şekillenmiş yapılara mimarlık eseri denir⁶¹. Mimarlık eserleri, FSEK m. 4 anlamında güzel sanat eseri olarak telif hukukunun getirdiği himayeden yararlanır. Burada hususiyet eserin bedii vasfında aranır. Bunun içindir ki estetik değer, bir cisim üzerinde tecessüm etmiş olmalıdır. Estetik unsurun tespiti noktasında bireysel algıdan ziyade, toplumsal algı esas alınır ve eserin estetik değer taşıdığı, uygulamada bilirkşi marifetiyle tespit edilmektedir⁶².

⁵⁷ Bkz. “TDK Güncel Türkçe Sözlük”, E.T. 25.10.2023, <https://sozluk.gov.tr>.

⁵⁸ İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 43-44.

⁵⁹ Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 48.

⁶⁰ Yargıtay 11. HD, E. 2009/7654, K. 2011/559 ve T. 24.01.2011, E.T. 02.04.2024, <https://kazanci.com.tr/>; aynı yönde bkz. Yargıtay 11. HD, E. 2012/14389, K. 2013/11562 ve T. 03.06.2013, E.T. 02.04.2024, <https://kazanci.com.tr/>.

⁶¹ Ayiter, *Hukukta Fikir ve San'at Eserleri*, s. 56.; Ahmet Kılıçoğlu, “Fikri Hukuk Açısından Mimari Projeler ve Mimarlık Eserleri”, *Ankara Barosu FMR*, C.7, S. 4, (2007), s. 23.

⁶² Yargıtay da estetik unsurun bilirkşi marifetiyle tespit olunacağı görüşündedir. Bu yönde verilen bir içtihat için bkz: “Bir haritanın, FSEK.nun korumasından yararlanacak bir eser olup olmadığı, sahibinin hususiyetini taşıyıp taşımadığının tesbitine bağlı olduğundan mahkemece, aralarında haritacılık konusunda uzman birinin de

Yargıtay, mimarlık eserlerindeki hususiyete ilişkin vermiş olduğu bir kararında, bir yapının mimarlık eseri olarak nitelendirilebilmesi için “*diğerlerinden farklı ve eşsiz kılacak bir estetik niteliğin bulunup bulunmadığı*” hususunun öncelikle araştırılması gerektiğini belirtmektedir⁶³. Ancak mimari eserlerde kullanılan teknik ve biçimlendirme usullerinin herkesçe bilinip kullanılması, hususiyetin tayini açısından telif hukuku korumasını daraltmaktadır⁶⁴. Bu sebeple, mimarlık eserlerinde hususiyet, binanın şekillenmesinde aranır. Örneğin sıradan bir balkondan ziyade o binaya özgü tasarlanan ve alışılmışın dışında bir balkon yapılması halinde bina, hususiyet taşıdığı için mimarlık eseri olarak değerlendirilir.

Mimarlık eserler, uygulamada ekseriyetle mimari projeye dayalı olarak, başka bir ifade ile mimari projenin çoğaltılması suretiyle meydana gelir. Bu itibarla mimari proje, ilim ve edebiyat eseri olarak korunurken; mimari yapı, güzel sanat eseri olarak korunur. Mimarlık eserinin telif hukuku korumasından yararlanıyor olması, yapının dayanağı olan mimari projenin de korunacağı anlamına gelmez. Mimari proje ve mimarlık eseri birbirinden bağımsız olup birinin telif hukuku himayesinden yararlanması, diğerinin de yararlanmasını sağlamaz. Zira FSEK m. 4 kapsamında bir yapının korunabilmesi için aranan şartlar FSEK m. 2 için aranan şartlardan farklılık arz etmektedir. Güzel sanat eserlerinin korunması için fikri ürünün estetik değer taşıması gerekmektedir. Hal böyle iken, projenin başlı başına eser sayılması ona dayanarak inşa edilen yapının da FSEK çerçevesinde eser sayılacağı anlamını taşımaz⁶⁵. Nitekim, bir yapının inşa süreci tamamlanmadan estetik değerinin olduğu ve mimarın üslubunu yansıtıp yansıtmadığı anlaşılmaz. İşte bu nedendir ki projenin uygulanmasıyla oluşan yapıda estetik değer bulunuyorsa hem proje hem yapı ayrı ayrı telif hukuku korumasından yararlanır⁶⁶.

Mimarlık eserleri, mimarının hemen hemen her alanında ortaya çıkabilen yapılardır. Bu eserlerin geçici veya kalıcı nitelikte olması, yeraltı veya yerüstünde konuşlanmış olması, mimari eser olarak nitelemek bakımından önem arz etmez. Örneğin Berlin Eyalet Mahkemesi,

bulunduğu yeni bir bilirkişi heyeti oluşturulmalı; bir haritanın nasıl meydana getirildiği, dava konusu haritanın sahibinin hususiyetini yansıtıp yansıtmadığı, yansıtıyor ise neler olduğu hususunda rapor alınmalı; gerektiğinde dava konusu haritanın nasıl oluşturulduğu konusunda davacının da beyanına başvurularak sonucuna göre hüküm kurulmalıdır.” Yargıtay 11. HD., E. 2002/8275, K. 2002/8839, T. 11.10.2002, E.T.15.12.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

⁶³ Yargıtay 11.HD, E. 2011/10683, K. 2013/13445, T. 27.06.2013, E.T. 15.12.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

⁶⁴ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 55.

⁶⁵ Kılıçoğlu, “Fikri Hukuk Açısından Mimari Projeler ve Mimarlık Eserleri”, s. 16.

⁶⁶ Cahit Suluk, “Mimari Eserlerde Eser Sahibi ile Yapı Malikinin Menfaatlerinin Dengelenmesi”, *Ankara Barosu FMR Dergisi*, C. 12, S. 1, (2011), s. 21.

yeraltında bulunan tren istasyonunun tavanında yer alan kemerli yapıyı güzel sanat eseri olarak telif hukuku kapsamında değerlendirmiştir⁶⁷.

Her türlü bina, estetik değer taşımak kaydıyla mimarlık eseri olarak değerlendirilebilir. Bina, dış görünüşü itibarıyla eser olarak değerlendirilebileceği gibi içinin de mimarlık eseri olarak telif hukuku korumasından yararlanması mümkündür. O halde bir binanın mimarlık eseri sayılabilmesi için rutin ve teknik çalışmalar sonucu meydana gelen mutata yapılardan farklı ve mimarın özgün biçimlendirmesi suretiyle vücut bulmuş bir yapı olması gerekli ve yeterlidir. Sonuç itibarıyla bir yapının mimarlık eseri olarak telif hukukuna konu olabilmesi için çeşitli kriterlerin varlığı karşısında yapı özelinde bir değerlendirilme yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda Yargıtay kararları yol gösterici niteliği haizdir.

3.3. MİMARİ FİKRİ ÜRÜNLERDE HUSUSİYET

3.3.1. Mimari Projelerde Hususiyet Unsuru

İlmi ve teknik mahiyeti haiz fotoğraflar, çizimler, haritalar ve maketlerde korunan şey, belirli bir teknik izlenerek çizim yolu ile şekillenmiş olan fikri üründür. Mimari plan, proje ve maketler, bir yapının inşaatında esas alınacak teknik çizimlerdir. Dolayısıyla bir plan ve proje, mimari ilminden ve bu ilimin gerektirdiği teknikten uzaksa FSEK m. 2/b.3 kapsamında değerlendirilemez.

Mimari plan ve projelerin öğretici niteliği ağır basmaktadır⁶⁸. Bu sebeptendir ki mimari projelerde hususiyeti arayacağımız nokta, bu fikri yaratımlarda kullanılan tekniktir. O halde mimari plan ve projelerde hususiyet, muhtevada değil sunum veya ifade ediliş şeklinde aranmaktadır. Zira bu eserler içerikleri itibarıyla özgün olamamaktadır. Bilgi aktarma amacına hizmet eden bu eserlerde bilimsel veriler ve analizler değişkenlik göstermediğinden içerik hemen hemen her yerde aynı şekilde karşımıza çıkar. Yani, proje müellifi mimarın serbest şekillendirme alanı oldukça dardır⁶⁹. Bu sebeple hususiyet unsurunun varlığı muhtevada aranmamaktadır⁷⁰. Burada kıstasımız bu alanda bilinen teknik bilgiye sahip herkesçe çizilebilen ve bilinen ölçülerin adeta tekrarından ibaret olan çizim olup olmadığıdır⁷¹. Bilinen çizimlerin

⁶⁷ akt. Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 92.

⁶⁸ Yavuz, Alica ve Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, C. I, s. 106.; Şeref Ertaş ve Emre Gökyayla, “Mimari Projeler Üzerindeki Telif Hakkı”, *Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan*, der. Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir: D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, 2000), s. 410.

⁶⁹ Bozgeyik, “Fikir ve Sanat Eserlerinde Hususiyet”, s. 200-201.

⁷⁰ Suluk, Karahan ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 49 vd.

⁷¹ Yavuz, Alica ve Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, C. I, s. 107.

tekrarı ise mimari projede hususiyet olmayacağından eser olarak da korunamaz. Bilimsel bir fikri ürünün sahibinin hususiyetini taşıyıp taşımadığı da ekseriyetle bilirkişi marifetiyle ortaya konulmaktadır.

3.3.2. Mimarlık Eserlerinde Hususiyet Unsuru

Mimarlık eserleri, FSEK m. 4/III'te sayılmakta olup güzel sanat eserleri grubuna dahildir. Güzel sanat eserleri, muhatapta estetik ve güzellik odaklı duygu, düşünce ve heyecan uyandıran yaratımlardır⁷². Tanımdan da anlaşılacağı üzere, güzel sanat eserlerinin temel amacı muhataptaki estetik duyguları uyandırmaktır. Bu sebeple alelade yapılar, muhatapın estetik duygularına hitap etmiyorsa telif hukuku kapsamında eser sayılmamaktadır. Bunun en önemli sonucu, bir yapının mimarlık eseri olarak addedilebilmesi için diğer eser türlerinden farklı olarak objektif ve subjektif şartların yanı sıra bir de estetik değer taşıması gerekmektedir. FSEK m. 4'te estetik değer yerine "bedii vasıf" ifadesi kullanılmışken 1995 yılında yapılan değişiklikle "bedii" kelimesi çıkartılmıştır. Bedii kelimesi, Türk Dil Kurumu tarafından şöyle tanımlanmaktadır: "Güzellik ölçülerine uyan, gözü gönlü okşayan, beğenilen."⁷³ Güzellik kavramı, subjektif olduğundan bu tanımdan hareketle mimarlık eseri bakımından önem arz eden estetik değerın tespiti güç olmaktadır. Bununla birlikte hoş olan, gözü gönlü okşayan kıstasının sıkı sıkıya uygulanması halinde ise eserin bir kısmında yer alan ve güzellik algısıyla bağdaşmayan bir unsur nedeniyle, bu unsuru eserin bütününe mal edip eserin telif hukuku koruması dışında bırakılması söz konusu olur⁷⁴. Bu sonuç, kuşkusuz telif hukukunun amacına aykırıdır. O halde daha genel bir tabirle eser, insanda seyretme isteği uyandırıyor ve insanın ruhuna sirayet edecek etkiler bırakıyorsa estetik değer taşıyor denilebilir⁷⁵.

Bedii vasfın (estetik değerın) inşa edilen yapı üzerinde tecessüm etmiş olması gerekmektedir. Zira mimarlık eserlerinde kullanılan teknik ve biçimlendirme usullerinin herkesçe bilinip kullanılması hususiyetin tayini açısından telif hukuku korumasını daraltmaktadır⁷⁶. Bu sebeple mimarlık eserlerinde hususiyet, binanın şekillenmesinde aranır⁷⁷. Kanaatimizce de mimarın imzası, inşa edilen yapıda kendi sanat anlayışını, estetik kaygısını yansıttığı ölçüde söz konusu olur. Bu nedenle estetik değeri haiz olan ve bir başka yapının

⁷² Ateş, *Fikri Hukukta Eser*, s. 216.

⁷³ "TDK Güncel Sözlük", E.T. 02.03.2023, <https://sozluk.gov.tr>.

⁷⁴ Suluk, Karahan ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 64-65.

⁷⁵ Salih Polater, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukukuna Göre Güzel Sanat Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları* (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2021), s. 200.

⁷⁶ Yavuz, Alıcı ve Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, s. 482.

⁷⁷ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 55; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 110.

kopyası niteliğinde olmayan özgün her yapıda, hususiyetin varlığı karine olarak kabul edilmelidir. Bu itibarla mimarlık eserlerinde hususiyet, yapının bütününde aranmaktadır⁷⁸.

İnşa aşamasında kullanılan bağımsız parçalar, eşi benzeri olmayan, özgün malzemeler olabilir ancak bunların önemi yoktur⁷⁹. Bu parçaların özgünlüğü, tek başına yapıya eser vasfı tayin etmeye yetmez. Nitekim bu eşsiz malzemelerin kompozisyonu neticesinde ortaya çıkan yapının, onu tasarlayan mimarın izlerini taşıyıp taşımadığına bakılmaktadır. Öyle ki telif hukuku da FSEK m. 4/III ile yapının her bir unsurunu -pencere, balkon, çatı ve benzeri gibi- özgün bir şekilde bir araya getiriliş biçimi itibarıyla korumaktadır. Örneğin sıradan bir balkondan ziyade, o binaya özgü tasarlanan ve alışılmışın dışında bir balkon yapılması halinde bina, hususiyet taşıdığı için mimari eser olarak değerlendirilir. Sıradan bir bina özgün pencere yapılarının dış cephedeki konuşlandıkları yer itibarıyla göze hitap etmesi halinde pencerenin kompozisyonu o binayı da mimari eser olarak addetmemizi sağlamaktadır.

Yapılar, estetik değer taşımadıkça mimari eser olarak telif hukuku kapsamında korunamayacağından mimarın imzasını da yapının biçimlendirilmesinde aramak gerekmektedir. Zira diğer eser türlerinden farklı olarak mimarlık eserlerinde estetik unsur arandığından bu unsurun göze hitap eden ve yapının bütünü itibarıyla ortalama bir kimsenin sanat anlayışı içerisinde değerlendirebileceği somut bir obje olması gerekmektedir⁸⁰. Bu nedenledir ki estetik değer ile hususiyet unsuru bu eser grubu özelinde iç içe geçmiş durumdadır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki mimarlık eserleri, diğer güzel sanat eserlerinden farklı olarak her zaman estetik kaygı ile husule getirilmezler. Mimarlık eserleri, çoğunlukla işlevsel özellikleri ile ön plana çıkarlar. Bu sebeple telif hukuku, eserin estetik amaçla meydana getirilip getirilmediğini araştırmaz. Buna göre hangi amaca hizmet etmek için inşa edildiğine bakılmaksızın yalnızca estetik nitelik taşıyıp taşımadığı önem arz etmektedir. Bu cümleden olmak üzere yapının işlevinden ve inşa edilme amacından bağımsız bir şekilde sadece estetik değer taşıyıp taşımadığı araştırılmaktadır⁸¹.

Doğrul'a göre estetik unsur ile hususiyet unsurunun birbirinden ari değerlendirilememesi nedeniyle hususiyetin ayrıca araştırılmasına gerek bulunmamakta olup yalnızca estetik unsurun varlığını araştırmak yeterli olmaktadır⁸². Yargıtay'ın görüşü de bu

⁷⁸ Bozgeyik, "Fikir ve Sanat Hukukunda Hususiyet", s. 209.

⁷⁹ Şahin, "Fikri Hukukta Eser Sahibinin Mali Haklarının Korunması", s. 38.

⁸⁰ Bozgeyik, "Fikir ve Sanat Hukukunda Hususiyet", s. 209-210.

⁸¹ Ateş'e göre; estetik amaçla husule getirilmesi değil, hangi amaçla getirilirse getirilsin sonuçta estetik değer elde edilebilmesi, güzel sanat eserine hususiyet atfetmek için yeterlidir. (Ateş, *Fikri Hukukta Eser*, s. 221.).

⁸² Doğrul, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 108.

yönde olup mimari eserlerdeki hususiyete ilişkin vermiş olduğu bir kararında bir yapının mimarlık eseri olarak nitelendirilebilmesi için diğerlerinden farklı ve eşsiz kılacak bir estetik niteliğin bulunup bulunmadığı hususunun öncelikle araştırılması gerektiği belirtilmektedir⁸³.

Güzellik algısının, hem kişiden kişiye değişen hem de soyut olması nedeniyle tespit noktasında genel geçer kriterler bulunmamaktadır. Yargıtay, bir kararında yapı üzerindeki estetik unsurun varlığını tespit ederken yapının diğer yapılardan farklı kılan özelliğinin olup olmamasının ve göze hitap eden bir unsur haiz olup olmamasının ve hatta tek olmasının yol gösterici olduğuna işaret etmiştir⁸⁴.

Estetik unsurun tespiti noktasında bireysel algıdan ziyade, toplumsal algı esas alınır ve eserin estetik değer taşıdığı, uygulamada bilirkişi marifetiyle tespit edilir. Bilirkişi incelemesinde, toplumun estetik algısını, çevre ile uyumu, yapının bulunduğu bölgenin kültürü, tarihi ve o yörenin yaşam tarzlarını göz önüne alıp kanaatlerini objektif kriterlere dayandırmalıdır. Ancak bu değerlendirmeler yapılırken objektif kriterlere sıkı sıkıya bağlı kalınması, estetik değerın tayinini azaltacak ve bu suretle yapılara eser koruması bahşetmemiz

⁸³ “...Mahkemece de benimsenen raporda uyumsuzluk konusu konutun hususiyet içeren bir fikri ürün olduğu gerekçesiyle FSEK 4/3.maddesi anlamında güzel sanat eseri olduğu görüşü açıklanmıştır. Bilirkişi raporunun bu haliyle hüküm verilmeye yeterli ve elverişli olduğundan söz edilemez. Zira, anılan raporda 5846 sayılı FSEK 4/1. maddesinde açıklanan ve güzel sanat eserlerini diğer eser türlerinden ayıran "estetik niteliğe sahip olmak" unsuru hakkında herhangi bir değerlendirme bulunmamaktadır. Kaldı ki, genel olarak güzel sanat eserlerinin özelliği bunların tek olmalarından kaynaklanmaktadır. Dava konusu konut ise M.. T. Sitesi içerisinde aynı mimari projenin uygulaması sonucu inşa edildiği anlaşılan 24 dubleks daireden bir tanesidir. Bu durumun 5846 Sayılı FSEK 4/3. maddesi uyarınca estetik nitelik yönünden yapılacak değerlendirmede özellikle dikkate alınması zorunlu olup, tatil sitesini oluşturan mimari yapılar topluluğunun bir bütün olarak estetik değere sahip güzel sanat eseri sayılıp sayılmayacağı ya da dava konusu konutu diğerlerinden farklı ve eşsiz kılacak bir estetik niteliğin bulunup bulunmadığı gibi hususların bilirkişilerce tartışılıp değerlendirilmesi gerekir. Şüphesiz bu değerlendirme yapılırken de, bütün mimari yapıların az veya çok projeyi yapan mimarın özelliğini taşıdığı, fakat bir mimari yapının her şeyden önce fonksiyonel olarak belirli ihtiyaçları karşılamak zorunda olduğu ve bu zorunluluk mimarın serbest yaratma imkanlarını kısıtlayacağından, yapının estetik niteliğinin de ona göre irdelenmesi gerekeceği bilirkişilerce göz ardı edilmemelidir (Prof. Dr. Şafak N. Erol, Türk Fikir ve Sanat Hukuku, İkinci Baskı, s.48, Ankara-1998). O halde, mahkemece mimarlık konusunda öğretim üyesi ve uzman bilirkişilerden oluşan yeni bir bilirkişi heyetinden görüş alınmak suretiyle dava konusu konutun 5846 Sayılı FSEK 4/3.maddesi anlamında mimarlık eseri sayılıp sayılmayacağı belirlendikten sonra, hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken, davanın kısmen kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiştir...” tam metin için bkz. Yargıtay 11. HD., E. 2013/15634, K. 2014/4496 sayılı ve 10.03.2014 tarihli kararı, E.T. 02.03.2023, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>.

⁸⁴ “...Bir mimari eserin 5846 sayılı Kanun’un 4 üncü maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca güzel sanat eseri sayılabilmesi için mutlaka görünüm itibarıyla ilk bakışta dikkati çekecek ölçüde dış görünüş itibarıyla diğer tüm eserlerden farklı ve seyredenlerin beğenisini kazanacak şekilde bir takım sanatsal estetik unsurları taşıması gerekir. Estetik unsurun kişiden kişiye değişebilecek olan güzellik kavramıyla bir ilgisi olmayıp dikkat çekecek ölçüde kendine has estetik hususiyet taşıması önem arz etmektedir. Öte yandan estetik hususiyet unsurunu 5846 sayılı Kanun’un 1/B maddesindeki genel hususiyet (eser sahibinin hususiyeti) unsurundan da ayırmak gerekir...” tam metin için bkz. Yargıtay 11. HD., E. 2021/8919, K. 2023/511 sayılı ve 25.01.2023 tarihli kararı, E.T. 02.03.2024, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>.

sınırlanacaktır. Bu nedenle bizim görüşümüz, az da olsa sanatsal bir yaratımın varlığına dair emareler varsa telif hukuku korumasından söz edilmesi gerektiği yönündedir.

4. MİMARİ ESERLERDE ESER SAHİPLİĞİ

4.1. GENEL OLARAK ESER SAHİPLİĞİ KAVRAMI

Eser, niteliği itibarıyla kendiliğinden tecessüm edemez. Nitekim eser, tanımından da anlaşılacağı üzere bir yaratım faaliyeti sonucunda cisimleşmiş olmalıdır. Bu cümleden olmak üzere her eserin bir meydana getireni bulunmaktadır⁸⁵. Bu husus fikri hukuk doktrinde “*Her eserin bir müessiri vardır.*” şeklinde ifade olunmaktadır⁸⁶.

Eser sahibi, FSEK m.1/B-(b)’de fikir ve sanat eserini meydana getiren kişi olarak tanımlanmıştır. Başka bir deyişle eser sahipliği, kendi fikri çabası sonucu maddi bir varlık kazandırdığı ürün üzerinde hususiyeti bulunan kimseyi ifade eder. Kural olarak eseri meydana getiren kimse, eser sahibi olarak değerlendirilir. Bu husus FSEK m. 8/I ile hüküm altına alınmıştır. Buna göre; “*Bir eserin sahibi, onu meydana getirendir.*” Eserin meydana getirilmesi, insana özgü fikri çaba gerektirdiğinden eser sahibi de yeryüzünde düşünme ve fikri çaba yetisi bahsedilen tek canlı olan insan olabilir⁸⁷.

Eser sahipliğinin kanuni tanımından da anlaşılacağı üzere kanun koyucu, yaratma gerçeği ilkesini benimsemiştir. Bu ilke uyarınca, eser oluştuğu anda sahibi ile arasında bir bağ oluşur⁸⁸. İşte bu nedenle tüzel kişilerin, eser sahibi olması mümkün değildir⁸⁹. Zira tüzel kişilerin iradesinden bahsedemeyeceğimiz için fikri bir çaba sergilemesi de söz konusu olamaz⁹⁰. Yine yaratma gerçeği ilkesinden çıkarılacak bir diğer sonuç da eser sahibi olmak için

⁸⁵ Mustafa Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2012), s. 3.

⁸⁶ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 3.

⁸⁷ Ahmet M. Kılıçoğlu, *Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2021), s. 181.; Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 13.; Doğrul, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 116-117; Şahin, “Fikri Hukukta Eser Sahibinin Mali Haklarının Korunması”, s. 6.

⁸⁸ Ateş, bu bağ, anne ile çocuk arasındaki bağa benzetmektedir. Bkz. Ates, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 32-33.

⁸⁹ Ergin Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2021), s. 47.; Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 234.

⁹⁰ Tüzel kişi, kişilerin bir araya gelip sürekli bir amaca hizmet için oluşturdukları kişi topluluğu ya da malvarlığı değerlerini yine belli ve sürekli bir amaca özgüledikleri mal topluluğudur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Dural, Tufan Ögüz, *Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku*, C.II, (İstanbul:On İki Levha Yayınları, 2015), s. 8 vd.

fikri çabada bulunan kişinin fiil ehliyetinin olup olmadığının önem arz etmemesidir. Zira fikri çaba gösteren kişinin hak ehliyetinin olmasının yeterlidir⁹¹.

Gerçek kişilerin eser sahibi olması noktasında herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Nitekim yaratıcılık prensibine göre eser, insana özgü fikri çabanın somutlaştırılmasıyla oluşturulduğu için eser sahipliği de gerçek kişilere hasredilebilir. Buna karşın, tüzel kişilerin eser sahibi olabilmesi noktasında, 03.03.2004 tarihli kanun değişikliği nedeniyle birtakım tartışmalar gündeme gelmiştir. Bu değişiklikten önce FSEK m. 2’de eser sahibi, eseri meydana getiren gerçek kişiyi ifade etmekteyken anılan değişiklik ile “gerçek kişi” ibaresi madde metninden çıkartılmıştır. Bu itibarla kanun koyucu, tüzel kişilerin de eser sahibi olabilmesinin önünü açmış gibi gözükmektedir. Ancak doktrinde tüzel kişilerin eser sahibi olamayacağı ve FSEK’te yaratma gerçeği ilkesinin hakim olduğu yönünde görüş birliği vardır⁹². Nitekim Ateş de tüzel kişilerin eser sahibi olarak değil, yalnızca hak sahibi olarak nitelendirmenin daha yerinde olduğunu benimsemektedir⁹³. Yargıtay’ın güncel kararlarına baktığımızda tüzel kişilerin eser sahibi olamayacağı yönündeki içtihatların yerleşmiş olduğu görülmektedir⁹⁴.

Tüzel kişilerin eser sahibi olamayacağı noktasında tereddüt yoktur. Ancak tüzel kişilerin eser sahipliğinden doğan hakların kullanımı noktasında yetkili kılınmasının önünde de bir engel bulunmamaktadır. Nitekim FSEK m. 18/II’de istihdam edilenlerin husule getirdiği eserleri üzerindeki hak ve yetkilerin, tüzelkişi işverenlerce kullanılabileceği hüküm altına alınmıştır. Doktrinde eser sahipliğinden doğan hakların kullanma yetkisini ifade etmek üzere hak sahipliği terimi kullanılmaktadır⁹⁵. O halde hak sahibi, eser sahibi olmamasına rağmen eser sahipliğinden doğan birtakım hak ve yetkileri kullanmaya yetkili kılınmış kimseyi ifade etmektedir⁹⁶.

Eseri fikri çabası ile meydana getiren kişi ile eser üzerindeki hakları kullanan kişiyi ayırt etmek gerekir. Bu ayrımın yapılabilmesi için hak sahipliği ile eser sahipliği kavramları arasındaki farktan kısaca söz etmek gerekmektedir. Hak sahipliği ile eser üzerindeki maddi hakları kullanma yetkisine sahip kişiler ifade edilmektedir. Hemen belirtmek gerekir ki eser

⁹¹ Ramazan Uslu, “Türk Fikir ve Sanat Hukuku’nda Eser Sahipliği”, (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2008), s. 59.

⁹² Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 120.; Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 69-70.; Polater, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukukuna Göre Güzel Sanat Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları*, s. 203.

⁹³ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 74.

⁹⁴ Yargıtay 11. HD., E. 2009/5129 K. 2011/4350, T. 14.04.2011, E.T. 09.01.2023, <https://kazanci.com.tr/>; Yargıtay HGK., E. 2011/ 11-401, K. 2011/441, T. 22.06.2011, E.T. 19.12.2022, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>.

⁹⁵ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 14.; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 116.; Öztan ise “nakis eser sahipliği” teriminin kullanılmasını önermiştir. Bu yönde ayrıntılı bilgi için bkz. Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 246.

⁹⁶ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 14.

sahipliği doğrudan doğruya kazanıldığı için asli nitelikte iken hak sahipliği tali niteliktedir⁹⁷. Zira hak sahipleri FSEK m. 18/II’de olduğu gibi kanundan dolayı yahut eser sahibi ile yaptıkları sözleşmeden dolayı birtakım yetkiler edinmektedir. Bizzat meydana getirmedikleri eserlerde hak ve menfaati olan kimseler; işveren, meslek birlikleri ya da tüzel kişiler, mirasçılar, mali hakları devren iktisap edenler ya da lisans sözleşmesi ile kullanım hakkı kazananlar, kamu otoriteleri olabilir. Örneğin FSEK m. 18/II’de iş ilişkisi içerisinde iken çalışanların meydana getirmiş olduğu eserler üzerindeki mali hakların kullanma yetkisi sınırlandırılmıştır. Buna göre eser sahibi işçi, hizmetli ya da memur olsa dahi bu eserler üzerindeki mali haklar istihdam eden tarafından kullanılacağından istihdam edenler, bu tür eserlerde hak sahibi olurlar. Oysa eser sahipliğinden doğan hak ve yetkiler, eserin yaratımıyla birlikte *ipso jure* bahsedilmektedir.

4.1.1. Gerçek Kişi Mimarın Eser Sahipliği

Mimari eserlerde eser sahibinin mimar olması gerekmemektedir. Yukarıda da izah edildiği üzere eseri meydana getiren şahsın hak ehliyetinin olması yeterlidir. Dolayısıyla mimar, mimarlık mesleğini icra etme yetkilerini haiz olmasa dahi meydana getirdiği güzel sanat eseri yahut mimari projesi üzerinde telif hakkının bahsettiği hak ve yetkilere sahip olabilir⁹⁸. Ancak Türk Mühendis ve Mimarlık Odaları Birliği’nin (TMMOB) getirdiği birtakım özel şartlar mevcuttur. Bu noktada mimarlık ehliyetinden bahsetmekte fayda vardır.

Mimar, “*Mimarlık hizmetlerini, eğitimini, uzmanlığı ve çalışma konularına göre, Mimarlar Odasının ilgili kanun, tüzük ve yönetmeliklerine uygun olarak yapmaya yetkili, yükümlülüklerini yerine getirerek üyelik sıfatını ve unvanını koruyan, çalışması kısıtlanmamış serbest, kamu görevlisi ya da ücretli çalışan*” dır⁹⁹. Bir mimarın mesleğini icra edebilmesi için Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası Serbest Mimarlık Hizmetlerini Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliğinin 4. maddesinde yer alan tanımdan da anlaşılacağı üzere mimarlık eğitimi almış olması ve Mimarlar Odasına kaydolması gerekmektedir. Bu zorunluluk imar ruhsatı alırken karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki herhangi bir mimarlık projesinin uygulanması için inşaat ruhsatı alınması yasal zorunluluktur. İmar Kanunu ve ilgili yasal mevzuata göre Mimarlar Odasına kayıtlı olmayan kimselerin çizdiği projelere inşaat ruhsatı verilmemektedir. Mimarlık eserleri, mimari projelerin uygulanması neticesinde husule getirildiğinden mimarlık eserleri, mimarlık mesleğini icra etme ehliyetini haiz kimseler

⁹⁷ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s.15.

⁹⁸ İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 67.

⁹⁹ bkz. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası Serbest Mimarlık Hizmetlerini Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliği’nin tanımlar başlıklı 4. maddesi, E.T. 18.12.2022, <https://www.lexpera.com.tr>.

tarafından ortaya konulmalıdır¹⁰⁰. Ancak bu zorunluluk FSEK'ten kaynaklanmamaktadır. Bu itibarla örneğin köyde kendi arazisine bir bina inşa eden kişi de mimar olmasa da binanın estetik değer taşıması ve özgün olması şartlarıyla eser sahibi sayılmasının önünde FSEK kapsamında engel bulunmamakla birlikte idari prosedürler bakımından engel bulunmaktadır.

4.1.2. Mimari Faaliyet Yürüten Tüzel Kişilerin Eser Sahipliği

Mimari eserler bakımından tüzel kişilerin hak sahipliği ile ilgili olarak mimarlık hizmetleri alanında faaliyet gösteren tüzel kişilerle ilgili özel bir düzenleme karşımıza çıkmaktadır. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası Serbest Mimarlık Hizmetlerini Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliği m. 9/V, (h) bendinde sermaye şirketi ortağı olan mimarın Mimarlar Odasına tescili için “*Sermaye şirketi ile müelliflik haklarını düzenleyen sözleşmeyi vermiş olması,*” şartı aranmaktadır. Bu şarttan da anlaşılabacağı üzere mimarlık faaliyeti gösteren tüzel kişi, ortak yahut çalışan mimar tarafından meydana getirilen güzel sanat eserinin doğrudan eser sahibi olmamaktadır. Eser sahipliği, mimarda kalmakta olup mimar, yalnızca hakların kullanma yetkisini tüzel kişiye verebilir. Manevi hakları ise kişiliğine bağlı olduğundan mimarda kalmaya devam eder¹⁰¹. Tüzel kişi, mimardan sadece eser sahibine bahsedilen mali hakları devralabilmektedir.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi de önüne gelen bir uyuşmazlıkta tüzel kişilerin yaratım faaliyetinde bulunamayacağını, dolayısıyla mimari faaliyet yürüten mimarlık şirketinin meydana getirilen ve eser vasfı olan mimari projenin eser sahibi olarak değerlendirilemeyeceğini içtihat etmiştir¹⁰². Görüldüğü üzere mimari eserler üzerindeki telif hakkı sahibinin eseri meydana getiren mimar olduğu, bu itibarla şirketin eser üzerinde asli telif hakkının olmadığı hüküm altına alınmıştır.

İstihdam edilen mimarın meydana getirdiği mimari eser üzerinde işverenin hak sahibi olabilme imkanı, FSEK m. 18/II ile bahsedilmiştir. Anılan düzenlemeye göre; “*Aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça; memur, hizmetli ve işçilerin işlerini görürken meydana getirdikleri eserler üzerindeki haklar bunları çalıştıran veya tayin edenlerce kullanılır. Tüzel kişilerin uzuvları hakkında da bu kural uygulanır.*” Buradan hareketle, işverenin hak sahibi olabilmesi için bağımlı çalışma ilişkisinin varlığı, eserin işin

¹⁰⁰ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 121 vd.

¹⁰¹ İlhami Güneş, “Mimari Eserlerde Hak Sahipliği ve Uygulama Sorunları”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 17, S. 190, (Haziran 2022), S: 108-112, s. 109.

¹⁰² Yargıtay 11. HD., E. 2017/4966, K. 2019/4371, T. 13.6.2019, E.T. 19.12.2022, <https://kazanci.com.tr/>.

görülmesi sırasında meydana getirilmesi ve işçi ile işveren arasındaki sözleşmeden yahut yapılan işin niteliğinden aksi bir sonuç çıkmaması şartları kümülatif olarak aranmaktadır.

İstihdam ilişkisi içerisinde istihdam edilen tarafından oluşturulan eserler üzerindeki hakların işveren tarafından kullanılacağı hüküm altına alınmışsa da eser sahibinin mali ve manevi hakları arasında bir ayırım yapılmamıştır. Bu nedenle de doktrinde FSEK m. 18/II hükmünün hangi hakları kapsadığı noktasında tartışma mevcuttur. Bir görüşe göre işveren, istihdam ettiği mimarın eseri üzerindeki mali ve manevi haklarını kullanabilir¹⁰³. Savunulan diğer görüşe göre FSEK m. 18/II uyarınca işveren kural olarak mali hakları kullanma yetkisine sahiptir¹⁰⁴. Ancak bazı durumlarda işverenin manevi hakkı kullanamaması, işin görülmesini zorlaştırabilir. Örneğin mimarlık hizmeti verilen bir şirket çalışanı mimar tarafından çizilen ve henüz kamuya arz edilmemiş bir projenin çoğaltma hakkı işverence kullanılabilirken kamuya arz etme hakkı çalışan mimarda olması ve mimarın bu aşamada keyfiyetini beklemek iş hayatının olağan akışına uymamaktadır. İşte bu gibi durumlarda işverenlerin, çalışanların eseri üzerindeki mali hakların gerektirdiği ölçüde manevi hakları da kullanabileceğinin kabulü gerekmektedir¹⁰⁵. Çataklar'a göre de işverenin kanun gereği iktisap ettiği mali hakları kullanırken mali hakla iç içe geçmiş manevi hakları kullanmak için her seferinde eser sahibi olan çalışanından izin alması, FSEK m. 18 hükmünün uygulanmasını daraltacak ve beklenen fayda azalacaktır. Yazar bu gerekçeyle mali hakları işlevsiz kılmamak kaydıyla manevi hakların da kullanma yetkisinin gerekli olduğu ölçüde işverene tanınması gerektiğini savunmaktadır¹⁰⁶.

Yukarıda açıklanan nedenlerle burada genel geçer bir kabulden ziyade kanaatimizce işverenin ticari kaygıları ile eser sahibi çalışanın manevi hakları arasında denge kurmak gerekmektedir. Zira bir eser, kamuya sunulmadıkça telif hukuku himayesinden yararlanamaz. O halde manevi haklardan olan kamuya sunma hakkı kullanılmadıkça işveren o eserden istifade edemez. Öte yandan henüz kamuya sunmaya hazır olmadığını düşünen çalışanın iradesi de

¹⁰³ Suluk, Karasu ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 76.; Emre Gökyayla, *Film Yapım Sözleşmesi*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2015), s. 68.; Neslihan Kurt Özçetin, *Çalışanların Meydana Getirdiği Eserler Üzerindeki Fikri Haklar*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021), s. 97.

¹⁰⁴ Yavuz, Alica ve Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, C. I, s. 583.; Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 242-243.; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 145-146.; Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 93.; Polater, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukukuna Göre Güzel Sanat Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları*, s. 203-204.

¹⁰⁵ Aynı yönde bkz. Polater, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukukuna Göre Güzel Sanat Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları*, s. 209.; Zülal Tunçel, *Sinema Çalışanlarının Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndan Doğan Hakları*, (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2023.), s. 158.

¹⁰⁶ Eda Çataklar, *Çalışanların Eserleri - İş Sözleşmesinin Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Doğurduğu Sonuçlar*. (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022), s. 314.

eseriyle arasındaki bağ gereği korunmaya matuftur. Bu menfaatler arası denge, her somut olay özelinde hakkaniyete uygun olarak kurulmalıdır¹⁰⁷.

4.2. ESER SAHİPLİĞİNİN KAZANILMASI

Eser sahibi, fikri faaliyeti ile bir eser ortaya koyan kişiyi ifade etmekte olup bu kişi, eserin meydana getirilmesi ile eser sahipliği sıfatını kendiliğinden kazanır¹⁰⁸. Zira eserin meydana getirilmesi, maddi bir vakıadır¹⁰⁹. Maddi fiil, herhangi bir irade beyanına gerek olmaksızın insan davranışının sonucunda ortaya çıkan netice olup bu netice, hukuk alanında hüküm ve sonuç doğurmaya matuf olmalıdır¹¹⁰. Eser sahipliğinin maddi fiil sayılmasından ötürü eser hakkında tescil gibi herhangi bir hukuki işlem tesis etmek gerekmemektedir¹¹¹.

Eser sahipliğinin maddi fiil sonucunda *ipso jure* kazanılmasının şartı, maddi fiilin insan davranışından ileri gelmesi gerektiğidir¹¹². Örneğin, rüzgarın şekillendirdiği bir kayanın FSEK kapsamında eser olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Bunun dışında bir şart öngörülmemiş olup eser sahipliği sıfatını kazanmak için irade beyanı, tescil yahut tevdi gibi şartlar da bulunmamaktadır. İrade beyanının aranmaması, eser sahipliğinde fiil ehliyetinin de aranmadığı sonucunu beraberinde getirmektedir¹¹³. Eser sahipliği sıfatının kazanılması için fikri çaba gösteren kişinin hak ehliyetine sahip olması yeterli olup fiil ehliyetini haiz olma şartı aranmamaktadır¹¹⁴. Bu nedenledir ki fikri çabasıyla bir eser meydana getiren kişinin, eser sahipliği için hakları kullanma ehliyetinin olup olmaması yahut sınırlı ehliyetli olup olmasının önemi yoktur. Bu itibarla kişi, temyiz kudretinden yoksun, küçük yahut kısıtlı olsa da cisimleştirdiği fikri ürünü, subjektif ve objektif şartları taşıyorsa eser sahibi sayılır¹¹⁵. Aksi halde on sekiz yaşından küçük bir kimsenin yaptığı özgün ve diğerlerinden farklı heykelden ötürü sırf heykeli husule getiren küçük diye eser sahibi saymamamız sonucu doğar ki bu durum fikri hukukun koruma konusu ve amacıyla örtüşmez.

¹⁰⁷ Aynı yönde bkz. Polater, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukukuna Göre Güzel Sanat Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları*, s. 214-215.

¹⁰⁸ Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 181.

¹⁰⁹ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 235.; Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 48; Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s.85.

¹¹⁰ Bkz. Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), s. 168.

¹¹¹ Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 55.

¹¹² Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 236.

¹¹³ Ates, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 68 vd.

¹¹⁴ Ayiter, *Hukukta Fikir ve San'at Eserleri*, s. 85; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 117.

¹¹⁵ Ergin Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 15-16.

Yaratma gerçeği prensibine göre eser sahipliği sıfatını kazanmak açısından eserin meydana getirilmiş olması tek başına yeterlidir¹¹⁶. Buradan hareketle bir eserin herhangi bir sicile kaydı ya da idari bir tasarrufta bulunulması zorunlu değildir¹¹⁷. Örneğin mimari eserin sahibi, eserini tapuda tescil ettirmeden de telif hukuku kapsamında getirilen hukuki ve cezai korumadan yararlanabilir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, mimari projelerin eser sahipliğinin kazanılmasına ilişkin önüne gelen bir uyuşmazlıkta, mimarlar odası tarafından henüz projenin onaylanmamış olmasının mimari projedeki eser sahipliğini etkilemeyeceğini, zira eser sahipliğinin projenin oluşturulmasıyla kendiliğinden kazanıldığını içtihat etmiştir¹¹⁸.

Yaratma gerçeği prensibinin bir diğer sonucu da eser sahipliğinin kazanılması noktasında temsil müessesesinin uygulanamamasıdır¹¹⁹. Tanımdan da anlaşılaacağı üzere maddi fiillerde temsil, işin mahiyeti gereği mümkün değildir. Nitekim yukarıda açıklandığı gibi maddi fiil, insan davranışı sonucunda kendiliğinden oluşan neticeyi ifade etmektedir. Maddi bir fiil sonucu oluşan eserler de müellifin hususiyetini taşıdığı için eserin nüvesini oluşturan hususiyeti başkası nam ve adına kullanmak olanaksızdır¹²⁰. Bu nedenle eserin meydana getirilmesi sürecinde temsilci atanamamaktadır.

4.3. BİRDEN FAZLA MİMARIN ESER SAHİPLİĞİ

Birden fazla mimarın katılımıyla oluşan mimari fikri ürün üzerinde birlikte eser sahipliği gündeme gelecektir. Bu birden fazla mimarın eserin yaratım faaliyetine katılmış olması gerekmektedir¹²¹. Örneğin birden fazla mimar, bir mimari projeyi birlikte çizmiş olabilir yahut projenin her bir kısmını başka bir mimar çizip bu ayrı çizimler birleştirilerek bir proje oluşturulmuş olabilir. Her iki ihtimalde de birden fazla eser sahipliği söz konusu olur. Ancak bu iki ihtimalin hakların kullanılması noktasında hüküm ve sonuçları farklılık göstermektedir. İlk örnekteki gibi birden fazla mimar tarafından birlikte çizilmiş bir eser varsa iştirak halinde eser sahipliği; ikinci örnekteki gibi münferit eserler sonradan bir araya getirilmişse müsterek eser sahipliği gündeme gelir.

¹¹⁶ Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 55.

¹¹⁷ Öztan, *Fikir Sanat Eserleri Hukuku*, s. 236.; Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 183.

¹¹⁸ “...*avan projesi Mimarlar Odası Milas Temsilciliği tarafından geçerli şekilde onaylanmamış ise de eserin varlığı için herhangi bir sicile tesciline veya herhangi bir makamın onayına gerek olmadığı, zira telif hakkına sahip olabilmek için sadece eserin meydana getirilmesinin yeterli olduğu...*”, tam metin için bkz. Yargıtay HGK, E. 2017/11-128, K. 2020/188, T. 20.02.2020, E.T. 18.12.2022, <https://kazanci.com.tr/>.

¹¹⁹ Ayiter, *Hukukta Fikir ve San’at Eserleri*, s. 86.; Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 70.

¹²⁰ Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 184.; Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 70.

¹²¹ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 257.

Mimari fikri ürünler, çoğu zaman adi ortaklık ya da birlikte istihdam edilen birden fazla mimar tarafından ortaya koyulmaktadır. Birden fazla eser sahipliği söz konusu olduğunda hakların kullanımı, her bir mimarın eser sahipliğinin sınırını çizme noktalarında birtakım ihtilaflarla karşılaşmaktadır. Bunların çözümünde eserin nasıl oluşturulduğuna göre farklı değerlendirme yapılmaktadır. Müşterek eser sahipliğinden doğan ihtilaflarda FSEK m. 9 uygulama alanı bulurken; iştirak halinde eser sahipliğinde FSEK m. 10 hükmü uygulama alanı bulur.

4.3.1. Müşterek Mimari Eser Sahipliği

Müşterek eser, farklı kişiler tarafından oluşturulmuş, bağımsız ve ferdan değerlendirilebilen eserlerin iradi olarak bir araya getirilmesi neticesinde meydana gelmiş olan eserleri ifade etmektedir¹²². Müşterek eser sahipliği de ferdan ve münferiden değerlendirilen eserlerin bir araya getirilmesiyle oluşan bu yeni eser üzerindeki sahipliği ifade etmektedir¹²³. Örneğin çok bloklu bir sitenin inşaatı için her bir blokun farklı mimar tarafından projelendirilmesi halinde müşterek eser sahipliği söz konusu olabilir.

Müşterek eser sahipliği FSEK m. 9/I'da düzenlenmektedir. Buna göre; “*Birden fazla kimselerin birlikte vücuda getirdikleri eserin kısımlara ayrılması mümkünse, bunlardan her biri vücuda getirdiği kısmın sahibi sayılır.*” Başka bir deyişle, birden fazla kişi tarafından, birbirinden bağımsız olarak meydana getirilen ve her biri başlı başına eser olarak nitelendirilmesi mümkün olan fikir ve sanat ürünleri, kısımlara ayrılabilir, kendi başına varlık gösterebiliyor ve telif haklarına konu olabiliyorsa, hangi kısmın hangi eser sahibine ait olduğu tespit edilebiliyorsa müşterek eser sahipliği söz konusu olur¹²⁴. Hemen belirtmek gerekir ki birbirinden bağımsız nitelik taşıyan bu eserlerin, eser sahipleri tarafından bir araya getirilme iradesi ile tek bir eser çatısı altında toplanması gerekmektedir. Zira böyle bir irade yoksa müşterek eser sahipliğinden bahsedilemez. Bu irade, eser sahipleri arasında akdedilecek bir sözleşme ile husule getirilir¹²⁵.

Mimari fikri eser sahipliği bakımından müşterek eser sahipliği, komplike yapıların meydana getirilebilmesi açısından tercih edilmektedir¹²⁶. Müşterek eser sahipliğinin söz konusu

¹²² Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 150.

¹²³ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 190.

¹²⁴ Ayiter, *Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri*, s. 93.; Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 66.; Evrim Atasoy, “Birlikte Eser Sahipliği”, (Yüksek Lisans tezi, Kadir Has Üniversitesi, 2010), s. 4.

¹²⁵ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 150.

¹²⁶ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 124.

olabilmesi için kanunen birtakım şartların varlığı aranmaktadır. Öncelikle ilgili kanun maddesinin açık ifadesinden hareketle birden fazla eser sahibinin olması gerekmektedir. Ayrıca tek bir eser çatısı altında toplanan müstakil eserlerin varlığı aranmaktadır. Burada aranan şart, eserin kısımlara ayrılabilmesi ve ayrılan her bir kısmın da sahibinin hususiyetini taşıyor olması gerekmektedir. Son olarak bu birlikteliğin kendiliğinden değil iradi olarak vuku bulması gerekmektedir.

4.3.1.1. Müşterek Mimari Eser Sahipliğinin Unsurları

a) Eser sahibinin birden fazla olması

Müşterek eser sahipliğinden söz edebilmek için birden çok kişi tarafından meydana getirilen müstakil eserlerin mevcudiyeti gerekmektedir. Nitekim FSEK m. 9/I'de "*Birden fazla kimselerin birlikte vücuda getirdikleri eser...*" ifadesi ile en az iki eser sahibi olması gerektiği açıkça ortaya koymaktadır. Öztan'a göre bir eser sahibinin farklı eserlerini bir araya getirip bağlı eser (ortak eser) oluşturmasının önünde bir engel bulunmamaktadır¹²⁷. Ateş, bu görüşe katılmamaktadır¹²⁸. Kanaatimizce de kanun lafzından hareketle en az iki eser sahibinin varlığı arandığından bir kimsenin iki eserini birleştirip tek eser çatısı altında toplaması, müşterek eser sahipliğini oluşturmaz. Neticede bir mimari proje müellifinin, iki ayrı projesini bir araya getirmesi halinde müşterek eser sahipliğinden söz edilemez.

Mimari projeler ve mimarlık eserleri üzerinde de müşterek eser sahipliği söz konusu olabilmektedir. Örneğin işlevleri farklı yapıların bir araya getirilmesi suretiyle konut sitesi yapımına ilişkin projede binalara ilişkin projeyi bir mimar çizerken site içerisinde yer alan spor tesislerinin projesini başka bir mimar çizebilir. Böylece her biri sahiplerinin hususiyetini taşıyan ve münhasıran eser niteliğini haiz olan iki farklı proje tek bir eser (konut sitesi) kapsamında birleştirilmiştir.

b) Bağımsız eserlerden meydana gelmesi

Müştereken meydana gelen eseri oluşturan her bir eser birbirinden bağımsız ve tek başına eser vasfını haiz olmalıdır¹²⁹. FSEK m. 9/I'de ifadesini bulan bu şart "*kısımlara*

¹²⁷ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 269.

¹²⁸ Bkz. Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 193.

¹²⁹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 124.

ayrılma” şeklinde belirtilmiş olup, buradan hareketle müşterek eseri oluşturan fikri katkıların tek başlarına müstakil eser olarak ele alınabilmesi gerekmektedir¹³⁰.

Burada ölçüt, eser sahiplerinin hususiyetlerinin ayırt edilip edilememesidir. Eserdeki fikri katkılardan kasıt, eser sahibinin hususiyetinin taşınması olup bunu ayırt etmek mümkün olduğu takdirde müşterek eser sahipliği gündeme gelir. Örneğin bir parsel üzerinde inşa edilecek yapıya ilişkin mimarlık projesi ile yapının etrafını şekillendiren peyzaj projesinin iki farklı mimar tarafından çizilip birleştirilmesi ile müşterek eser sahipliği meydana geleceği kuşkusuzdur. Bu itibarla görüleceği üzere müşterek eserden bahsedebilmek için bir araya getirilecek eserlerin aynı türden eser olması gerekmemektedir. Her bir eserin müstakilen eser niteliğini haiz olması halinde eser türlerinin farklılığı noktasında bir sakınca söz konusu olmayacaktır. Kaldı ki aynı türden eserlerin dahi müstakil bir biçimde değerlendirilme olanağı yoksa müşterek eser meydana gelmez. Bir örnekle somutlaştırmak gerekirse bir binanın her bir katı farklı mimarlar tarafından meydana getirilse dahi katların projesi bağımsızlık şartını sağlamayacağından bahisle müşterek eser sahipliğine konu olamaz.

Bağımsız eser unsurunun doğal bir sonucu da eserin kısımlara ayrılabilmesidir¹³¹. Bu itibarla müşterek eseri oluşturan her bir kısım müşterek eserden ayrıldığında telif hukuku kapsamında varlığını sürdürebiliyorsa bağımsızlık unsurunun sağlandığı anlaşılr.

c) Eserlerin iradi olarak bir araya getirilmesi

Müşterek eser sahipleri, ortak iradeleri ile kendi eserlerini tek bir eser çatısı altında toplamalıdır. Bu müşterek eserin, kendiliğinden oluşması halinde FSEK m. 9 hükmü uygulanmaz. Örneğin peyzajının farklılığı nedeniyle eser niteliğini haiz bir parkın yanında yine eser niteliğini haiz bir bina olduğunu düşünelim ve bu park ile binanın kompozisyon oluşturup tek bir eser gibi gözüktüğünü düşünelim. Bunlar tesadüfen yanyana konuşlandığından müşterek eser olarak addedilemez. Şayet binanın mimarı ile peyzaj projesini çizen mimar ortak iradesi ile eserlerini birleştirse idi müşterek eser sayılacağı kuşkusuzdur.

¹³⁰ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 193.

¹³¹ Ateş, kısımlara ayrılabilir olmayı müşterek eser sahipliğinin dördüncü unsuru olarak saymaktadır. Ancak kanaatimizce bağımsız eserin biraraya gelmesi unsuru, kısımlara ayrılmayı da beraberinde getirmektedir. Bu yönde ayrıntılı bilgi için bkz. Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 195.

4.3.1.2. Müşterek Mimari Eser Sahipliğinin Hüküm ve Sonuçları

Müşterek eser sahipliği, müşterek mülkiyete benzetilmektedir¹³². Bu nedenle eser sahipleri, bağımsız eserleri üzerinde tek başlarına tasarrufta bulunabilir. Her bir eser sahibi, eser sahipliğinden doğan haklarını tek başına kullanabilir¹³³. Ancak müşterek eserin hangi kurallara tabi olacağı kanunda belirtilmemiştir. Öncelikle müşterek eser sahipliği, iradi olarak olduğundan eser sahipleri arasında sözleşmesel bir ilişki bulunur¹³⁴. Eser sahipleri sözleşme akdedip eserlerini bir araya getirmişse eser sahipliğine de sözleşme hükümleri uygulanır.

Eser sahipleri arasında sözleşme bulunmadığı durumlarda müşterek eser sahipliğine uygulanacak hukuk kuralı bakımından doktrinde tartışma vardır. Bazı yazarlar müşterek eser sahipliği, müşterek mülkiyete benzediği için Türk Medeni Kanunu (TMK) m. 688 vd. hükümlerinin uygulanması gerektiğini savunmaktadır¹³⁵. Ancak Ateş, müşterek mülkiyetteki paydaşların durumu ile müşterek eser sahipliğini vücuda getiren her bir eser sahibinin hak ve yetkilerinin farklı olduğunu, dolayısıyla müşterek mülkiyete ilişkin hükümlerinin doğrudan uygulanmayacağını, telif hukukuna uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanabileceğini savunmaktadır¹³⁶. Yazara göre, müşterek mülkiyetteki paydaşlar, payları oranında mülkün tamamı üzerinde hak sahibi iken müşterek eser sahipleri kendi paylarının tamamı üzerinde hak sahibidir¹³⁷. Kanaatimizce de eser sahiplerinin hususiyeti oransal olarak tayin edilemeyeceğinden müşterek mülkiyet hükümlerinin uygulanması her zaman mümkün değildir. Doğrul da bu yönde düşünmekte olup yazara göre Türk Medeni Kanunu, eşya üzerinde mülkiyeti düzenlediğinden gayri maddi nitelikte olan eser sahipliğine ilişkin uyuşmazlıklarda TMK m. 688 vd. uygulanmasının doğru olmadığı, müşterek mülkiyete ilişkin hükümlerin telif hukukuna uygun düştüğü ölçüde uygulanabilir olduğu yönündedir¹³⁸.

Eserin değiştirilmesi veya yayınlanması gibi özellik arz eden durumlara ilişkin FSEK m. 9/II ile düzenleme getirilmiştir. Hükme göre; “*Aksi kararlaştırılmış olmadıkça, eseri birlikte vücuda getirenlerden her biri bütün eserin değiştirilmesi veya yayımlanması için diğerlerinin iştirakini isteyebilir. Diğer taraf muhik bir sebep olmaksızın iştirak etmezse, mahkemece*

¹³² Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 271.; Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 77.; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 123.

¹³³ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 199.

¹³⁴ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 270.; Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 198.

¹³⁵ bkz. Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 151.

¹³⁶ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 199.

¹³⁷ Aynı yönde bkz. Furkan Derdiman, “Birlikte Eser Sahipliklerinde Sona Erme ve Birlikten Ayrılma”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, (2023) 81(1), s. 87.

¹³⁸ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 128-129.

müsaade verilebilir. Aynı hüküm mali hakların kullanılmasında da uygulanır.” Görüldüğü üzere kanun, eserin bütününe ilgilendiren işlemler için eser sahiplerinin iştirakini aramaktadır¹³⁹. Eser sahiplerinden biri eserin yayınlanmasına ya da değişiklik yapılmasına izin vermezse diğer eser sahipleri, yargı yoluna başvurarak izin vermemenin iyiniyet kurallarıyla bağdaşmadığını ileri sürüp eserde değişiklik yapılmasını/eserin yayınlanmasını talep edebilir. İzin vermeyen eser sahibinin bu keyfiyeti, haklı bir sebebe dayanmıyorsa mahkeme, eserde değişiklik yapılması/eserin yayınlanması yönündeki talepleri kabul edebilir¹⁴⁰.

Eserin bütününe tecavüz halinde eser sahiplerinin münferiden tek başlarına hareket edip etmeyeceği FSEK’te düzenlenmemiştir. Ateş, bu noktada müşterek mülkiyete ilişkin TMK m. 699/III hükmünün kıyasen uygulanması gerektiğini savunmaktadır¹⁴¹. Öztan ise FSEK m. 10/II hükmünün kıyasen uygulanabileceğini savunmaktadır¹⁴². İki görüş de pratikte aynı sonuca varmaktadır. Neticede müşterek esere karşı yapılan hak ihlalleri karşısında her bir eser sahibi, tek başına müşterek eserin hukuki himayesi için gerekli tedbirleri alabilir, dava açabilir.

4.3.1.3. Müşterek Mimari Eser Sahipliğinin Sona Ermesi ve Koruma Süresi

Eser sahiplerinin iradesi ile oluşan müşterek eser sahipliği, aynı doğrultuda iradi olarak son bulabilir. Eğer ortaklardan biri müşterek eser sahipliğinin sona erdirilmesine muvafakat etmezse Türk Borçlar Kanunu’nun (TBK) genel hükümlerine göre yahut uygun düştüğü ölçüde adi ortaklık için öngörülen hükümlere göre müşterek eser sahipliğinin tasfiyesi sağlanabilir¹⁴³.

Ortaklar, müşterek eser sahipliğinin belirli bir süre sonunda sona ereceğini kararlaştırabilir. Bu durumda sürenin sona ermesiyle birlikte müşterek eser sahipliği de kendiliğinden sona erer.

Müşterek eser sahipliğini oluşturan eser sahiplerinden birinin ölmesi halinde eser sahipliği sona ermez. İşte bu nokta, adi ortaklığa ilişkin TBK hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı noktadır¹⁴⁴. Zira adi ortaklıkta, TBK m. 639 uyarınca ortaklardan birinin ölmesi, sona erme sebebidir. Ölen eser sahibinin mirasçıları, eser sahibinin mali haklarını

¹³⁹ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 199-200.

¹⁴⁰ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 151.

¹⁴¹ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 201.; aynı yönde bkz. Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 151.

¹⁴² Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 271.; aynı yönde bkz. Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 77.

¹⁴³ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 203.; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 151.; Atasoy, “Birlikte Eser Sahipliği”, s. 14.

¹⁴⁴ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 128.

kullanma yetkisine sahip olduğundan müşterek eser sahipliğini mali haklar yönünden sürdürebilir¹⁴⁵.

Bir eser, FSEK m. 27/I uyarınca onu meydana getiren kişinin yaşamı süresince ve bu kişinin ölümünden itibaren yetmiş yıl boyunca telif hukukunun himayesinden yararlanır. Mezkur hükmün son cümlesinde “*Bu süre, eser sahibinin birden fazla olması durumunda, hayatta kalan son eser sahibinin ölümünden itibaren yetmiş yıl geçmekle son bulur.*” denilmektedir. Bu hükmün müşterek eser sahipliğinin ruhuna uygun olmadığı kanaatindeyiz¹⁴⁶. Zira müşterek eser sahipliğinden her bir eser, münferiden bir eser sayıldığından müşterek eserin ortak bir koruma süresi yoktur. Yani her eser, alenileşmesinden itibaren eser sahibinin yaşamı ve nihai olarak eser sahibinin ölümünden itibaren yetmiş yıl süre ile korunur.

4.3.2. İştirak Halinde Mimari Eser Sahipliği

İştirak halinde eser sahipliği, FSEK m.10/I’de “*Birden fazla kimsenin iştirakiyle vücuda getirilen eser ayrılmaz bir bütün teşkil ediyorsa, eserin sahibi, onu vücuda getirenlerin birliğidir.*” şeklinde ifade edilmiştir. Birden çok mimarın fikri birleşmeyle meydana getirdikleri eser, iştirak halinde eserdir. Mimarlar da iştirak halinde eser sahibidir¹⁴⁷. Örneğin bir eğitim kompleksinin projesi, birden fazla mimarın fikri iştirakiyle çizilmişse iştirak halinde eser sahipliği gündeme gelir. Burada her bir eser sahibi, kendi özgünlüğünü az ya da çok esere yansıtır, ancak kimin esere hangi noktada hususiyetini yansıttığı anlaşılamayacak kadar bütünlük oluşur. Bu nedenledir ki eser sahiplerinin hangi kısımda hak sahibi olduğu anlaşılmaz¹⁴⁸. O halde müşterek eser sahipliği ile iştirak halinde eser sahipliğini birbirinden ayıran en önemli nokta, birden fazla fikri katkı neticesinde meydana gelen eserin kısımlara ayrılıp ayrılamamasıdır. Eser kısımlara ayrılıyorsa bilindiği üzere müşterek eserden söz edilir. Buna karşılık eserdeki fikri katkılar ayrılmaz bir bütün teşkil ediyor ve bir araya gelmeleri ile bir anlam ihtiva ediyorsa iştirak halinde eser sahipliğinden bahsedilir. Zira eser kısımlarına ayrıldığında artık ayrılan kısımlar eser niteliğini haiz değildir¹⁴⁹. Bunu tespit ettikten sonra kısımların birleştirilmesi suretiyle tek bir eser meydana getirme iradesinin, başka bir deyişle bu

¹⁴⁵ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 203.

¹⁴⁶ Aynı yönde bkz. Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 202.; Atasoy, “Birlikte Eser Sahipliği”, s. 20.

¹⁴⁷ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 129.

¹⁴⁸ Atasoy, “Birlikte Eser Sahipliği”, s. 8.

¹⁴⁹ Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 72.

yönde bir sözleşmenin olup olmadığı önem arz eder. Zira müşterek eser sahipliğinin aksine burada söz konusu olan eser sahipliği sözleşme ile değil eserin yaratılması ile doğmaktadır¹⁵⁰.

Mimarlık projelerinde bu tür eser sahipliğine sıklıkla rastlanmaktadır. Nitekim kompleks bir yapının projesini çizmek için birden fazla mimara ihtiyaç duyulur ve proje birden fazla mimarın bir araya gelerek ayrılmaz bir biçimde fikri katkıda bulunması sonucu meydana gelir. Burada fikri katkı, eser sahipliğini tayinde önemlidir. Zira bir eserin yaratımı sırasında fikri katkı sağlayanların yanında teknik bilgisiyle yardımcı olan şahıslar da bulunabilir. Teknik yardımda bulunanlar, örneğin projenin yayınlanmasına yardımcı olanlar, fikren iştirak halinde değildir¹⁵¹. Dolayısıyla FSEK m. 10/III ile açıkça ifade edildiği üzere, fikri katkı dışında yapılan teknik yardımda bulunan şahıslar nezdinde eser sahipliği sıfatı doğmaz. Örneğin mimari projelerde teknik ressamın çizim yapar ve bu çizim sebebiyle ressamın projeye hususiyetini yansıttığını söylemek mümkün değildir. Zira ressam, yalnızca eser sahibinin talimatı doğrultusunda esere teknik bir yardımda bulunmuştur. Mimarlar genellikle çizimlerinde teknik resamlardan yardım alırlar. Örneğin elektrik tesisatını çizen kişi teknik yardımcıdır ve bu kişi, projeye hususiyetini yansıtmamıştır. Nitekim Yargıtay 4. Hukuk Dairesi de önüne gelen bir uyuşmazlıkta buna paralel bir hüküm kurarak bir asistanın kendisine verilen işi yapmasını, esere fikri katkı sağlamadığından bu yardımcının eser sahibi olmayacağı görüşünü benimsemiştir¹⁵².

4.3.2.1. İştirak Halinde Mimari Eser Sahipliğinin Unsurları

a) Birden Fazla Eser Sahibi Olması

İştirak halinde eser sahipliğine ilişkin vazedilen FSEK m. 10/I'de tanım yapılırken “birden fazla kişinin iştirakinin” arandığını açıkça ifade edilmiştir. İştirak halinde eser sahipliğinde de müşterek eser sahipliğinde açıkladığımız gibi en az iki kişinin katılımıyla tek bir eser meydana gelmesi gerekmektedir¹⁵³.

¹⁵⁰ Suluk, Karahan ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 81.

¹⁵¹ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 152.

¹⁵² “Bir teknik ressamın kendisine verileni çizmesi, bir profesörün yazacağı bilimsel eser için asistanın bibliyografyaya malzeme toplaması, heykeltıraşın yardımcısının kendine verilen modele göre bronz kalıbını hazırlaması veya blok yontması gibi hallerde ortak eserden söz edilemez (Ayiter, age., s. 101). Nitekim Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun 10/III. maddesinde bu “bir eserin vücuda getirilmesinde yapılan teknik hizmetler veya teferruata ait yardımlar iştirakli esas teşkil etmez” şeklinde açıklanmıştır. Bu durumda yapılan yardım, bir vekalet veya eser sözleşmesi ilişkisini ortaya koyar.” Yargıtay 4. HD., E. 1991/5141, K. 1992/11254 ve T. 22.10.1992, E.T. 12.02.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

¹⁵³ Atasoy, “Birlikte Eser Sahipliği”, s. 22.

b) Ortak Eser Meydana Getirme Hususunda Ortak İrade Olması

İştirak eser sahipliğinin oluşması için birden fazla kişi, bir eser oluşturma gayesi ile bir araya gelmelidir¹⁵⁴. Örneğin tatil köyü projesini uygulamak amacıyla birden fazla mimar ortaklaşa fikri çaba harcadığında iştiraken eser sahibi olurlar. Bu ortak irade, iştirak halinde oluşturulmaya başlanan eserin tamamlanmasına kadarki sürecin herhangi bir aşamasında ortaya çıkabilir¹⁵⁵. Ayiter'e göre açıkça bir irade beyanına gerek yoktur¹⁵⁶. Ateş de aynı görüşü savunmaktadır¹⁵⁷. Zira yazarlara göre eser sahipliği *ipso jure* kazanıldığından eserin yaratım sürecine fikren katkı sağlayan kimse iştirak eser sahipliğinin bir ortağı olur. Arslanlı ise ortak irade yoksa iştirak halinde eser için aranan hususiyet şartının yerine getirilemeyeceğini savunmaktadır¹⁵⁸. Kanaatimce irade beyanını sıkı sıkıya aramak, kanunun amacına aykırıdır. Zira Ateş ve Ayiter'in de ifade ettiği üzere eser sahipliği, maddi bir fiil sonucu kazanılmakta olup eser sahipliği statüsünün kazanılması için geçerli bir irade beyanına ihtiyaç duyulmamaktadır. Öyle ki aksini düşündüğümüzde birden fazla eser sahiplerinden biri on sekiz yaşından küçükse bu kişinin fiil ehliyeti yok diye birliğe dahil etmememiz gerekir. Bu da kuşkusuz kanun koyucunun amacına aykırılık teşkil eder.

c) Fikri Katkı Olması

Birden fazla kişi tarafından gösterilen fikri çaba ile tek bir eser meydana gelmelidir ki iştirak halinde eser sahipliğinden söz edilebilsin. Bu noktada hemen belirtmek gerekir ki fikri çaba gösteren kişilerin esere olan katkıları nicelik olarak önem arz etmemekle beraber yaratıcı bir fikri katkının varlığı aranmaktadır¹⁵⁹. Yeter ki farklı kişilerce sunulan bu fikri çalışmalar bütünlük teşkil etsin. Zira bu fikri çabanın ortak olması, fikri katkıların ayırt edilememesi gerekmektedir¹⁶⁰.

Mimarların bir araya gelerek bir eser meydana getirmeleri halinde ortaya çıkan yapı üzerindeki hususiyet tümünün ortak fikri çabası neticesinde doğmuşsa, FSEK m. 10 uyarınca iştiraken eser sahipliği söz konusu olur. Ancak mimari fikri ürünlerde, fikri çaba gösteren

¹⁵⁴ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 207.

¹⁵⁵ Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 73.

¹⁵⁶ Ayiter, *Hukukta Fikir ve San'at Ürünleri*, s. 96.

¹⁵⁷ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 208.

¹⁵⁸ Arslanlı, *Fikri Hukuk Dersleri*, s. 68.

¹⁵⁹ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 209.; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 131.

¹⁶⁰ P. Goldstein-B. Hugenholtz, *International Copyright: Principles, Law, and Practice*. (Oxford University Press, 2010), s. 249.

mimarlar arasındaki iş bölümünün nasıl tezahür ettiği önemlidir. Şöyle ki eserin tamamı birlikte çiziliyorsa birlikte eser sahipliğinin tayininde herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Ancak mimari projenin belirli bölümlerinin ayrı ayrı mimarlar tarafından çizilmesi halinde tamamlanan kısımların bağımsız olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin araştırılması gerekmektedir¹⁶¹. Unutulmamalıdır ki tamamlanmış bir esere iştirak etmek mümkün değildir¹⁶².

Yalnızca fikri yaratıma iştirak eden kişiler, eser sahibi sayıldığından ilham veren kişiler, eser sahibi addedilemez¹⁶³. Zira bu kişiler yalnızca eser sahibine fikir vermiş olurlar ve ilham olan kişiler aynı fikriyle birden çok eser sahibinin düşüncesinin çıkış noktasını oluşturabileceğinden hususiyetten bahsedemeyiz. İştirak halinde eser sahipliğinin doğumu için fikri katkının hususiyette olması gerekmektedir. Örneğin yapı maliki, mimara tasarlaması üzerine fikrini belirttiğinde bu fikrini izah ettiği için yapı malikinin, oluşan mimarlık eserinde mimarla birlikte eser sahibi sayılmaması gerekir.

d) Eserin ve Hususiyetin Bir Bütün Olarak Değerlendirilmesi

Eser sahiplerinin fikri katkıları, ayrılmaz bir bütün teşkil etmeli ve esere katkı yapan eser sahiplerinin fikri katkıların eser bozulmadan eserden ayrılması mümkün olmamalıdır¹⁶⁴. Bu noktada müşterek eserler ile iştirak halinde meydana getirilen eserler arasındaki fark açıkça ortaya konulmaktadır. Şöyle ki müşterek eserleri meydana getiren müstakil eserlerdeki fikri katkının ferden ve münferiden değerlendirilebilir olması gerekmektedir. Aksi halde müşterek eser sahipliği değil, diğer şartların da oluşması halinde iştirak halinde eser sahipliğinden bahsedilir.

Birden çok fikri çabanın tek bir esere dönüşmesi neticesinde kendiliğinden doğan iştirak halinde eser sahipliği, anılan fikri çabaların esere bağlı olduğu, başka bir deyişle bağımsız ve ferden değerlendirilmesinin mümkün olmadığı ve bu suretle eser sahiplerinin hususiyetlerinin ayırt edilemediği hallerde gündeme gelir. Burada aranan şart eserdeki fikri katkıların maddi olarak ayrılamaması değildir. Eserin bütünlük arz etmesi ile kastedilen aslında eser üzerindeki

¹⁶¹ Bu durum dikey iş bölümünün hakim olduğu iş planında karşımıza çıkar. Örneğin yapının kapı ve pencerelerini ayrı bir mimar çiziyor ve tasarlıyorsa dikey iş birliği söz konusu olur. Bu parçalar monte edildikten sonra ilk eseri değiştirir nitelikte etki yaratıyorsa artık iştirak eser sahipliğinden söz edilemez. Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 129-130.

¹⁶² Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 130.

¹⁶³ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 210.

¹⁶⁴ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 152.; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 135.; Atasoy, “Birlikte Eser Sahipliği”, s. 25.

hususiyetin ayrı ayrı tespit edilebilmesinin olanaksız olmasıdır. Eser bölümlere ayrılabilir olsa da ayrılan kısımlara ait hususiyet ayırt edilemiyorsa, eserin kısımlara ayrılabilmesi iştirak halinde eser sahipliğine hâlel getirmez¹⁶⁵. Örneğin giriş katı alışveriş merkezi, üst katı ofis ve teras katı restoran olarak tasarlanan çok katlı bir yapıya ait mimarlık projesinde her bir katın farklı bir mimar tarafından çizildiğini düşünelim. Her bir kat farklı bölüm olarak ele alınabilse dahi münferiden değerlendirilmeye elverişli olmadığı için iştirak halinde eser sahipliğinden söz edilir. Sonuç itibarıyla hususiyette teklik varsa iştirak halinde eser sahipliğinden söz etmek mümkündür.

4.3.2.2. İştirak Halinde Mimari Eser Sahipliğinin Hüküm ve Sonuçları

İştirak halinde eser sahipleri arasında elbirliği mülkiyete benzer bir ilişki söz konusudur¹⁶⁶. Bu nedenle eser sahipleri, tek başlarına eserden istifade edemezler. Nitekim kanun koyucu da eser sahiplerinin oluşturduğu birliği, adi şirkete yaklaştırmıştır. Ancak bu husus yalnızca mali hakların kullanımı için söz konusudur. Manevi haklar şahsa sıkı sıkıya bağlı olduğundan manevi haklar, diğer eser sahiplerinin hak ve menfaatlerine zarar vermemek kaydıyla eser sahibi tarafından tek başına kullanılabilir¹⁶⁷.

FSEK m. 10/II-c.1, “Birliğe adi şirket hakkındaki hükümler uygulanır.” hükmünü amirdir. Bu hüküm uyarınca iştirak halinde eser sahipliğine Türk Borçlar Kanunu’nun adi ortaklığa ilişkin hükümleri uygulanır. Ancak adi ortaklığın da fikri mülkiyet hukuku ile bağdaşmayan hükümleri olabilir. Dolayısıyla burada da kıyasen bir uygulama söz konusu olabilir¹⁶⁸. Örneğin adi şirkette ortaklardan biri payını üçüncü kişiye devredebilirken eser sahipliğinde hususiyetin eser sahibinden ayrılmaz bir parça olmasından dolayı böyle bir devir mümkün değildir. Fakat bir eser sahibi, diğer eser sahiplerine bu hakkını devredebilir¹⁶⁹. Çünkü bu durumda ortak hususiyete bir müdahale olmayacaktır. Ayrıca adi şirkete ilişkin hükümlerin uygulanacağını düzenleyen FSEK m. 10/II hükmü, tamamlayıcı bir hükümdür. Zira eser sahipleri, ortak iradeleriyle fikri katkıda bulunduğu birlik için bir sözleşme çerçevesinde

¹⁶⁵ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 135.

¹⁶⁶ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 152.

¹⁶⁷ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 264.; Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 74.; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 137.

¹⁶⁸ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 153.; Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 215-216.; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 137.

¹⁶⁹ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 218.

bir araya gelebilirler. Bu durumda iştirak halinde eser sahipleri arasında sözleşme hükümleri öncelikli uygulanır¹⁷⁰.

Eser sahiplerinin iştirak halinde oluşan eser üzerindeki payı, belirli değildir. TBK m. 624 uyarınca eser sahipleri, eser üzerinde eşit oranda hak ve söz sahibidir¹⁷¹. Bu eser sahipliğinde mali haklara ilişkin eşitlik ve oybirliği esaslarına göre karar alınabilir. Müşterek eser sahipliğinde olduğu gibi burada da eser sahiplerinden biri karşı oy verdiğinde diğerleri, FSEK m. 10/II uyarınca mahkemeye başvurup karar alınmasını sağlayabilir.

İştirak halinde oluşan esere yapılacak bir saldırı karşısında her bir eser sahibi tek başına eseri korumaya matuf önlemleri alabilir. Ancak çıkacak hüküm tüm ortakları ilgilendirir¹⁷². Örneğin iştiraken oluşan mimari proje, eser sahiplerinin rızası hilafına alenileştirilmiş ve eserin tamamlanmadan kamunun bilgisine sunulması, eserden beklenen maddi menfaati olumsuz etkilemişse tecavüzün kaldırılması ile maddi tazminat davası da birlikte ikame edilebilir. Bu davada hükmedilecek maddi tazminat tüm mimarları ilgilendirdiğinden hepsi eşit oranda tazminata hak kazanır.

4.2.3.3. İştirak Halinde Mimari Eser Sahipliğinin Sona Ermesi ve Koruma Süresi

İştirak halinde eser sahipliği, koruma süresi öngörülümüşse bu sürenin sonunda, tüm ortakların oybirliği ile alacağı karar neticesinde ya da eserin yok olması ile sona erer¹⁷³. Eser, sahibi hayatta iken ve onun ölümün tarihinden itibaren yetmiş yıl daha korunur. İştirak halinde eserlerde koruma süresi FSEK m. 26/VI'da özel olarak düzenlenmiştir. Bu husus, hükmün son cümlesinde “*10 uncu maddenin birinci fıkrasında zikredilen hallerde süre, eser sahiplerinden son sağ kalanının ölüm tarihinden sonra başlar.*” denilerek belirtilmiştir. Eser sahibi öldükten sonra mali hakları, mirasçılara intikal eder.

İştiraken meydana gelen eserde eser sahibinin ölmesi halinde mirasçıların birliğe katılıp katılmayacağı, iştiraken oluşan eserin alenileşip alenileşmemesine göre farklı cevaplanır. FSEK m. 64/I, eser sahibinin eser alenileşmeden önce ölmesi halini düzenlemektedir. Buna göre eğer eser sahibi, eser alenileşmeden öldüyse, ölen eser sahibinin birliğe katılması mümkün değildir. FSEK m. 64/II ise eserin alenileşmesinden sonra eser sahibinin ölmesi halinde mirasçılarının

¹⁷⁰ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 216-217.

¹⁷¹ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 263.; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 136.

¹⁷² Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 264-265.

¹⁷³ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 139.

birliğe katılma imkanının olduğunu belirtmektedir. Şöyle ki bu kararı verecek olan sağ kalan eser sahipleridir¹⁷⁴.

4.4. MİMARİ ESERLERDE ESER SAHİPLİĞİ KARİNESİ

Eser sahipliği, herhangi bir idari tasarrufa konu olmadan kazanıldığı için eser sahipliğini tespit etmek her zaman kolay olmaz. Ancak hiçbir eser, sahipsiz olamayacağından 5846 sayılı Kanun, birtakım karineler getirerek eser sahipliğinin tespitini kolaylaştırmıştır. Mezkur kanunun 11. maddesinde eser üzerinde sahibinin adı belirtildiği durumlar için 12. maddesinde ise adın belirtilmediği durumlar için karine öngörülmüştür.

FSEK m. 11/I, *“Yayımlanmış eser nüshalarında veya bir güzel sanat eserinin aslında, o eserin sahibi olarak adını veya bunun yerine tanınmış müstear adını kullanan kimse, aksi sabit oluncaya kadar o eserin sahibi sayılır.”* hükmü ile eser üzerinde yazılı adın eser sahipliğine delalet ettiğini benimsenmiştir. Bu düzenleme yayınlanmış eserler ile mimarlık eserlerinin de içinde bulunduğu güzel sanat eserleri için uygulama alanı bulur¹⁷⁵.

Mimarlık eserlerinde mimar, FSEK m. 15/IV uyarınca isminin yapının görünür bir yerinde, uygun malzemeye yapının üzerine yazılmasını isteyebilir ve bu istemi yapı maliki tarafından reddolunamaz¹⁷⁶. Bu durumda yapıda adı yazan mimar, eser sahibidir. Ayrıca mimari yapılarda inşaat ruhsatı alınması zorunlu olduğundan mimari yapıya esas teşkil eden mimari projeler, idareye mimarının ismiyle kaydedilir. Bu nedenle adı yazmayan mimari yapılarda, ruhsatta adı yazan mimarın karine olarak eser sahibi olduğu kabul edilir¹⁷⁷. İki karinenin kesiştiği noktada hangi karinenin önce uygulanacağı konusunda netlik yoktur. Doğrul’a göre inşaat ruhsatı verilen mimarlık projesinde adı yazan mimarın, yapının da mimarı olduğu karinesine öncelik tanınmalıdır. Yazar bu görüşünü, inşaat ruhsatının mimari yapının tecessüm tarihinden önceye dayandığı bilgisiyle temellendirmektedir¹⁷⁸.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, önüne gelen uyuşmazlıkta Büyükşehir Belediyesine sunulan projede adı yazan mimarı, FSEK m. 11 uyarınca eser sahibi saymış ve eser sahipliği

¹⁷⁴ Erel, *Türk Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 75.; Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 229.

¹⁷⁵ Ateş, *Fikri Hukukta Eser*, s. 438.

¹⁷⁶ Bkz. II. Bölüm, 2.2. Konu başlığı.

¹⁷⁷ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 148.

¹⁷⁸ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 148.

karinesinin adi karine olduğunu belirterek eser sahipliğinin hukuki işlem olması nedeniyle karinenin aksinin tanık delili dahil her türlü delille ispat olunacağını içtihat etmiştir¹⁷⁹.

FSEK m. 12/I, “Yayımlanmış olan bir eserin sahibi 11 inci maddeye göre belli olmadıkça, yayımlıyan ve o da belli değilse çoğaltan, eser sahibine ait hak ve salahiyetleri kendi namına kullanabilir.” Madde metninden de anlaşılacağı üzere sahibinin adının belirtilmediği eserlerde eser sahipliği, yayımlanmış eserlerde uygulama alanı bulmaktadır. Mimarlık eserleri yayımlanmaya elverişli olmadığından bu karinenin mimarlık eserlerine uygulanması mümkün değildir¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Yargıtay HGK, E. 2021/930, K. 2023/639 sayılı ve 21.06.2023 tarihli kararında özetle; “Dava; eser sahipliğinin tespiti ve alacak davalarına ilişkindir. Dava konusu projenin Büyükşehir Belediyesine sunulan aslında mimar olarak davalının isim ve imzası yer almakta; davacının isim ve imzası yer almamaktadır. Büyükşehir Belediyesine sunulan proje gözetildiğinde FSEK'nın 11. maddesi gereğince eser sahibinin davalı olduğuna dair adi kanuni bir karine oluşmaktadır. Büyükşehir Belediyesine sunulan projede davacının isim ve imzası yer almadığından anılan davacı yönünden bu proje (ve Belediyede tutulan diğer kayıtlar) hukuki fiil niteliğinde olup bu karinenin aksi tanık dahil her türlü delille ispat edilebilir...” E.T. 17.03.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

¹⁸⁰ Kılıçoğlu, Fikri Haklar, s. 188.

İKİNCİ BÖLÜM

MİMARIN TELİF HAKLARI

1. GENEL OLARAK TELİF HAKLARI

Mimari fikri ürün tecessüm edilmekle onu meydana getiren mimar, telif haklarını kazanır. Başkaca bir hukuki işleme gerek olmaz. Eser sahipliğinden doğan haklar her ne kadar gayri maddi olsa da bu haklar, herkese karşı ileri sürülebilen mutlak bir haktır¹⁸¹. Mutlak haklar, kural olarak herhangi bir süreye tabi olmasa da FSEK’te eser sahibine bahşedilen mali haklar, bu kuralın istisnasıdır¹⁸². Mali haklar, eser sahibinin ölümünden itibaren yetmiş yıl daha korunur ve yetmiş yılın sonunda telif hukukunun getirdiği himayeden yararlanamaz.

Türk hukukunda eser sahibi mimara bahşedilen haklar, FSEK’in “*Fikri Haklar*” başlıklı üçüncü bölümünde mali ve manevi haklar alt başlığında iki ayrı kategoride sayılmıştır.

2. MİMARIN MANEVİ HAKLARI

2.1. MANEVİ HAKLARIN ÖZELLİKLERİ

Manevi haklar, eser sahibinin hususiyeti ile doğrudan alakalı haklardır. Zira manevi haklar, eser sahibinin doğrudan doğruya şahsına bağlı ve şahsıyla sınırlıdır¹⁸³. Bu itibarla manevi haklar; devredilemeyen, feragat edilemeyen ve mirasçılara geçemeyen haklardır¹⁸⁴. Bu haklar üzerinde eser sahibinin inhisari yetkisi mevcut olup hukuki işlemlere konu edilemez¹⁸⁵. Ancak eser sahibi, manevi hakların kullanım yetkisini üçüncü şahıslara

¹⁸¹ Ayiter, *Hukukta Fikir ve San’at*, s. 108.; Yalçın Tosun, *Medeni Hukuk, Sözleşme Hukuku ve Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Manevi Haklar* (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2016), s. 85.; Ömer Arbek, *Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Lisans Sözleşmeleri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2005), s. 45-46.

¹⁸² Eray Aksın Atar, “Teoriler Işığında Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Hukuk Düzeni İçerisindeki Yeri”, *Prof. Dr. Necla Giritlioğlu’na Armağan*, (İstanbul : On İki Levha Yayınları, 2020), S: 119-121; s. 120.

¹⁸³ Ateş, *Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, s. 125; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 161.; Polater, *Yükseköğretim Kurumlarında Meydana Getirilen Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ve Hak Sahipliği* s. 156.

¹⁸⁴ Suluk, Karahan ve Nal., *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 82; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 162.; Tosun, *Manevi Haklar*, s. 86.

¹⁸⁵ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakları*, s. 116.

devredebilir; hukuki işlemlere konu edilememesi kullanım yetkisini devretmeye engel teşkil etmemektedir¹⁸⁶.

Numerus clauses ilkesine tabi olan bu haklar FSEK m. 14-17 arasında tahdidi olarak sayılmıştır¹⁸⁷. Buna göre mimarlık eserlerinde eser sahibinin manevi hakları şunlardır: Kamuya sunma hakkı, adın belirtilmesi hakkı, değişikliklerin önlenmesi hakkı ve nihayet malik ve zilyete karşı haklardır. Ancak bu haklar her eser için eser sahibinin mutlak olarak sahip olduğu haklar değildir. Zira eser türlerine farklılık arz etmesi eşyanın tabiatı gereğidir. Örneğin mimarlık eserlerinin mahiyeti itibarıyla mimarın malik ve zilyete karşı haklarından olan ve FSEK m.17’de düzenlenen eserin teşhir edilebilmesi için malikinden geçici süre alınması söz konusu olamaz.

2.2. MİMARBAHŞEDİLEN MANEVİ HAK TÜRLERİ

2.2.1. Mimarın Eserini Kamuya Sunma Hakkı

Eserin telif hukuku korumasından yararlanabilmesi ve eser sahipliğinden doğan hakların kullanılabilmesi için eserin kamuya sunulmuş olması önem arz eder. FSEK m. 14’e göre eser sahibi, eserin sunulup sunulmayacağını ve eser sunulacaksa, sunma zamanı ve şeklini belirlemek hususlarında münhasır yetkilidir¹⁸⁸. Bu hak ve yetki eser sahibine Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun 14. maddesinin birinci ve ikinci fıkrasında şu ifadelerle bahsedilmiştir:

“(1) *Bir eserin umuma arzedilip edilmemesini, yayımlanma zamanını ve tarzını münhasıran eser sahibi tayin eder.*

(2) *Bütünü veya esaslı bir kısmı alenileşmemiş olan, yahut ana hatları her hangi bir suretle henüz umuma tanıtılmıyan bir eserin muhtevası hakkında ancak o eserin sahibi malumat verebilir.”*

Eserin kamuya sunulması, müellifin meydana getirdiği eseri kişisel çevresinden çıkarıp üçüncü kişilerin erişimine sunmasını ifade etmektedir¹⁸⁹. Başka bir deyişle kamuya sunma

¹⁸⁶ Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 136; Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 283 vd.; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet*, s. 162.; Tosun, *Manevi Haklar*, s. 89.

¹⁸⁷ Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 135.; Ateş, *Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, s. 123.; Manevi haklar, eser sahibinin kişilik hakları ile bağlantılı olsa da genel kişilik hakları gibi genel nitelikte değildir, sınırlıdır. Bu yönde bkz. Tosun, *Manevi Haklar*, s. 86.

¹⁸⁸ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 293.; Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 116-117.

¹⁸⁹ Ateş, *Hakların Kullanılması ve Sınırlandırılması*, s. 132.; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 164.

tabirinden anlaşılması gereken, eser sahibinin arasında bağlantı olmayan kimselere kendi rızası ile sunum yapılmış olmasıdır¹⁹⁰.

Bu hak kapsamında kastedilen sunum, eserin kamunun bilgisine ilk kez sunulmasıdır¹⁹¹. Bu cümleden hareketle eserin ilk olarak eser sahibinin çevresi dışına çıkarılıp umumun eser hakkında bilgi sahibi olması sağlanmış ise FSEK m. 14 anlamında kamuya arz hakkı tükenmiş olur ve bu hak kullanıldıktan sonra geri alınamaz¹⁹². Öğretide bu aşamadan sonraki sunumlar karşısında mezkur hükme dayanılarak hak iddia edilemeyeceği savunulmaktadır¹⁹³. Bu görüşe göre eser, kamuya arz edildikten sonra yapılan yayınlardan dolayı eser sahibi, kamuya sunulma hakkının ihlal edildiğini ileri süremez. Ancak somut olaya uygun olan mali hakları çerçevesinde hak ihlalleri için yasal yollara başvurulabilir¹⁹⁴. Fakat Yargıtay'ın aksi yönde kararları bulunmaktadır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu konuyla ilgili önüne gelen direnme kararı neticesinde her ne kadar kamuya sunma eylemi bir defalık olsa da tükenme ilkesinin manevi haklar yönünden uygulanabilir olmadığı ve dolayısıyla eser sahibinin rızası dışındaki her bir sunum için FSEK m. 14 hükmünün ihlal edilip edilmediğinin değerlendirilmesi gerektiği yönünde hüküm kurmuştur¹⁹⁵.

Eserin kamuya sunulması, alenileşme veya yayımlanma suretiyle gerçekleşebilir¹⁹⁶. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 7. maddesinin birinci fıkrasında alenileşmiş eser, ikinci fıkrasında ise yayımlanmış eser ifade edilmiştir. Eserin herhangi bir çoğaltılma olmadan kamuya sunulması alenileştirmeyi, çoğaltılarak diğer insanların erişimine sunulması ise

¹⁹⁰ Tunçel, *Sinema Çalışanlarının Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndan Doğan Hakları*, s. 131.

¹⁹¹ Suluk, Karahan ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s.82.

¹⁹² Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 165.

¹⁹³ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 295.; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 164.; Raha Samandı, "Türk Fikir ve Sanat Hukukunda Eser ve Eser Sahibi", (Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 2019), s. 104.

¹⁹⁴ Öztan, *Fikir ve Sanat Eseri Hukuku*, s. 295.

¹⁹⁵ "...Her ne kadar kural olarak eserin kamuya sunulması, bir defalık hukuki eylem ise de, bu yolla eserin alenileşmesi sağlanmakta ve eser, fikri mülkiyet hukukunun koruma konusu hâline gelmektedir. Eser sahibine özgü manevi hak ve yetkilerin sağlanmasındaki amaç da, fikri yaratıcılığın daha güçlü bir şekilde korunması ve cesaretlendirilmesidir. Bu bakımdan FSEK 14/1. maddesinde belirtilen eser sahibinin kamuya sunma hakkı, eser alenileştikten sonra da devam eder ve izinsiz çoğaltma, yayma gibi her türlü mali haklara tecavüz oluşturan eylemlerin gerçekleştirilmesi halinde eser sahibine, ihlal edilen mali hakların yanında, manevi hak tazminatı talep etme yetkisi de verir. Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında somut olaya gelindiğinde, davacının hak sahibi olduğu işleme eserin davalılarca izinsiz olarak promosyon olarak dağıtıldığından ve eser sahibinin 5846 Sayılı FSEK'nin 14. maddesi uyarınca eserini yayınlama zamanını tayin hakkının bulunmasına, eserin daha önceden kamuya arz edilmiş olmasının bu hakkın tüketildiği sonucunu doğurmamasına göre eserin her izinsiz kullanımında manevi tazminat hakkının bulunduğunun kabul edilmesi gerekir..." Yargıtay HGK, E. 2018/998, K. 2019/373, T. 28.03.2019, E.T. 03.04.2024, <https://kazanci.com.tr/>.

¹⁹⁶ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 159.

yayımlamayı ifade eder. Alenileşme ya da yayınlanma için eserin kamuya arzı noktasında eser sahibinin iradesi mevcut olmalıdır¹⁹⁷.

Bir eseri alenileşmiş sayabilmek için eserin sunulmasında eser sahibinin iradesi olması gerekmektedir¹⁹⁸. Alenileşmenin gerçekleşmesi, kural olarak herhangi bir şekilde de bağlı değildir¹⁹⁹. Öyle ki bu iradenin varlığı esas olup eserin kaç kişiye, nerede ve nasıl sunulduğunun önemi yoktur²⁰⁰. Ancak yukarıda da izah edildiği gibi eser sahibinin, eserini kamuya sunma iradesi olmaksızın kendi çevresine göstermesi kamuya arz edilme sayılmaz.

Eserin yayımlanması, eserin aslından çoğaltılan nüshalarının ticari amaçlarla piyasaya sunulmasıdır. Kanuni tanımından da anlaşılacağı üzere yayımlanma, çoğaltma şeklinde gerçekleşmektedir. O halde çoğaltmaya müsait olmayan eserlerin yayımlanmak suretiyle kamuya arz edilmesi de söz konusu olamaz.

Mimari fikri ürünler açısından umurun bilgisine sunma şekli farklılık arz eder. Mimari projeler, FSEK m. 2 anlamında ilim ve edebiyat eserleri grubunda yer aldığından niteliği itibarıyla hem yayımlanma hem de alenileşme şeklinde kamunun bilgisine arz edilebilir²⁰¹. Bu noktada mimari projelerin niteliği gözetildiğinde kamuya arzın, yayımlanma ve alenileşme yolundan ikisine de müsait olduğu tartışmasızdır. Ancak FSEK m. 4 uyarınca korunan mimarlık eserlerinin yayımlanma suretiyle kamuya sunulup sunulmayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre mimarlık eserleri, yalnızca alenileşme yolu ile kamuya sunulabilmektedir²⁰². Bu görüşe göre mimarlık eserleri, inşa suretiyle tecessüm ettiğinden yayımlanmaya elverişli değildir²⁰³. Buna karşın mimari eserin fotoğrafının yayımlanmasının kamuya arz olduğunu savunan görüşler de mevcuttur²⁰⁴. Biz ikinci görüşe katılmıyoruz. Zira mimari eserler yönünden diğer eser türlerinin aksine bedii vasfın arandığı tartışmasızdır. Bedii vasıf, alelade bir yapı ile FSEK m. 4 anlamındaki yapıları ayırt etmemize yarayan başat etkindir. Dolayısıyla bedii vasfın varlığı, ancak mimarlık eserinin tecessüm etmiş aslına bakarak tayin edilebilir.

¹⁹⁷ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 160.

¹⁹⁸ Ateş, “Fikir ve Sanat Eserlerinin Kamuya Sunulması: Alenileşmemiş ve Yayınlanmamış Eserler Fikri Hukuka Göre Korunamaz mı?” *BATİDER*, C. XXIII, S. 2006/3, s. 230.

¹⁹⁹ İstisnası, sinema ve müzik eserleri bakımından söz konusu olup bu eserlerin alenileşmesi için tescil edilmeleri gerekmektedir. Bkz: Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 115.

²⁰⁰ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s.161.

²⁰¹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı* s. 162.

²⁰² Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 160-161.; Gönenç Gürkaynak, Ceyda Karaoğlu ve Coşku Gönen, “Mimari Yapıların Eser Niteliği ve Eser Sahibinin Değişiklik Yapılmasını Önleme Hakkı”, *Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi*, C. 10, S. 38, (2014), s. 7.

²⁰³ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 160-161.

²⁰⁴ İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 86.; Aksi yönde görüş için bkz. Arzu Genç Arıdemir, *Türk Hukukunda Eser Sahibinin Çoğaltma ve Yayma Hakları*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2003), s. 66-67.

Kamuya sunma hakkı, eser sahibine bu kararı alma yetkisi başta olmak üzere sunma zamanı ve şeklini belirleme yetkilerini bahşetmektedir²⁰⁵. Kamuya sunma kararı, eser sahibinin münhasır yetkilerinden olup eser sahibinin bu yetkisi kısıtlanamaz²⁰⁶. Örneğin FSEK m. 46 uyarınca devletin eserden faydalanma yetkisi olsa da eser sahibi eserini kamuya sunmaktan menetmişse devlet bu yetkisini kullanamaz. Ayrıca bahsedilen kamuya sunmaktan men yetkisi de yine eser sahibinin vazgeçilmez yetkilerindendir²⁰⁷.

Mimari projelerde, imar müdürlüğüne yahut projeyi değerlendirecek kamu otoritelerine projenin sunulmasının kamuya arz mahiyetinde olup olmadığı da doktrinde tartışmalıdır. Bozgeyik'e göre mimari projenin imar müdürlüğüne sunulması, onun alenileşmesi anlamındadır²⁰⁸. Buna karşın Doğrul, ruhsat almak üzere projenin yetkili kamu otoritesine sunulmasının kamuya arz anlamı taşıyamayacağını benimsemektedir²⁰⁹. Bizim görüşümüz de ilk görüşle paraleldir. Zira mimari projenin imar müdürlüğüne sunulması, mimarın yakın çevresi dışında başka kimselerin bilgisine sunulduğu için ve burada mimarın iradesi olduğu için alenileşme mahiyetinde kabul edilmelidir. Mimarlık eserleri yahut mimari maketlerde mimarın kamuya arz hakkını kullanmaya zımnen muvafakat ettiği karine olarak kabul edilmektedir²¹⁰. Bu nedenle mimarlık eserleri inşa edilmekle kamunun erişimine açık olacağından bu eserlerde mimar aksine bir irade sergilemezse kamuya sunma iradesi var sayılır²¹¹.

Mimarlık eserlerinin inşa edilmekle alenileştiği düşünüldüğünde mimarın umuma arz zamanını ve tarzını tayin ederken yeteri kadar serbest olmadığını söylemek mümkündür. Kaldı ki eser sahibi FSEK m. 14 ile kendisine tanınan bu hakkı kullanırken yapı malikinin menfaatlerine zarar vermemesi gerekmektedir. Bu nedenle mimar, her ne kadar eseri kamuya sunma zamanı konusunda serbesti içerisindeyse de eser sözleşmesi kapsamında inşa edilen yapılarda işin niteliği gereği malikin iradesi fiilen ön plandadır²¹².

Eser sahibi, eserini kamuya sunma konusunda başka bir kişiye yetki verebilir. Mimarın üçüncü kişiye verdiği bu yetki, vekalet sözleşmesine konu edilmektedir²¹³. Dolayısıyla yetkilendirilen bu kişi, eser sahibinin uygun göreceği zamanda eseri kamuya sunmak

²⁰⁵ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 164.;

²⁰⁶ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 163.

²⁰⁷ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 118.

²⁰⁸ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 117.

²⁰⁹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı* s. 162.

²¹⁰ Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 117.

²¹¹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 161.

²¹² Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 117.

²¹³ Ateş, *Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, s. 135.

zorundadır. Dolayısıyla vekil, eseri vakitsiz zamanda kamuya sunup eser sahibinin menfaatlerini zedeleyemez²¹⁴. Ayrıca bu yetkinin bir diğer sınırı da mimarın şeref ve haysiyetini zedelememektir. Yetkilendirilen üçüncü şahıs, mimarın talimatlarının aksine hareket eder yahut kamuya sunma tarzı ile mimarın şeref ve haysiyetini zedelerse FSEK m. 14/III uyarınca mimarın zararını tazminle yükümlüdür. Bu yetki, vekalet ilişkisinin bir tezahürü olduğundan yetkinin geri çekilmesi de mümkündür. Yetkili kişi, vekil konumunda olduğundan eser sahibinin onu azletmesi haklı bir nedene dayanıyorsa eser sahibi, Türk Borçlar Kanunu uyarınca maddi zararını isteyebilir. Örneğin kamuya sunma zamanının önem arz ettiği eseri, vekil geç sunarsa eser sahibinin maddi zararı gündeme gelebilir. Bunun yanında eser sahibi, ihlal edilen menfaatleri nedeniyle uğradığı manevi zararın tazminini ayrıca FSEK m. 70 uyarınca talep edebilir²¹⁵.

2.2.2. Mimari Eserlerde Adın Belirtilmesi Hakkı

FSEK m. 15/I hükmüne göre “*Eseri, sahibinin adı veya müstear adı ile yahut adsız olarak, umuma arz etme veya yayımlama hususunda karar vermek salahiyeti münhasıran eser sahibine aittir.*” Bu hakkın işlevi, eser sahibinin eseri ile arasındaki bağı ifade etmesi ve bu itibarla hususiyetin kim tarafından verildiğini belli etmesidir²¹⁶. Hemen belirtmek gerekir ki eser sahibi, eserini kendi adıyla kamuya arz edebileceği gibi müstear ad kullanmayı da tercih edebilir. FSEK m. 15’te bahsedilen bu yetki hem olumlu hem olumsuz bir yetkidir. Başka bir deyişle eser sahibi hem adının belirtilmesini isteme hem de adının belirtilmemesini isteme yetkisine sahiptir.

Adın belirtilmesini isteme hakkı, FSEK m. 15/II’de güzel sanat eserleri bakımından özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre güzel sanat eserlerinin işlenmesi yahut çoğaltılması halinde işlenmiş veya çoğaltılmış nüshalar üzerinde de müellifin adını belirtme yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca bu eserlerin üzerinde eserin nüsha olduğu açıkça belirtilmelidir.

Mimari yapılarda da adın belirtilmesini isteme hakkı için FSEK m. 15/IV’te özel bir düzenleme mevcuttur. Buna göre “*Eser niteliğindeki mimari yapılarda, yazılı istem üzerine eserin görülen bir yerine eser sahibinin uygun göreceği malzeme ile silinmeyecek biçimde eser sahibinin adı yazılır.*” Mezkur hükümden de açıkça anlaşılacağı üzere mimar, eseri üzerinde

²¹⁴ Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 117.; Ateş, *Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, s. 137.

²¹⁵ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 165.

²¹⁶ Ateş bu hakkı, eser sahibi ile eser arasındaki bağı anne ile çocuk arasındaki soy bağına benzeterek tanımlamaktadır. bkz. Ateş, *Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, s. 140.

adına yer verilmesi için yapı sahibine yazılı bir talepte bulunur²¹⁷ ve yapı sahibi tarafından bu istem reddedilemez. Bu istem üzerine yapı maliki, mimarın adını eserin görünen yerine, uygun bir malzeme kullanarak ve silinmeyecek şekilde yazmalıdır²¹⁸.

Mimari eser, iştirak halinde meydana getirilmişse, her bir mimarın adın belirtilmesini isteme hakkı vardır. Şirket çalışanı olan mimarın inşa ettiği yapıda, şirketin yanı sıra kendi adını belirtme yetkisi bulunmaktadır²¹⁹.

Mimarın adını belirtme istemini ne zamana kadar yapılabileceği noktasında kanuni düzenlemeye baktığımızda bir açıklık bulunmamaktadır. Doktrinde de tartışmalı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Suluk ve Orhan'a göre hak sahibinin başta sessiz kalıp adın belirtilmesini sonradan istemesi TMK m. 2'ye aykırılık teşkil etmektedir²²⁰. Biz bu görüşe katılmıyoruz. Zira mimari eserlerin tekliği ve dağıtımına müsait olmayan yapısı göz önüne alındığında diğer fikir ve sanat eserlerinden farklı olarak adın sonradan belirtilmesinin istenmesi başta istenmesi ile bir farklılık oluşturmayacaktır. Örneğin kitap yazarının isimsiz yayımlayıp dağıtması halinde eser üzerinde adını sonradan belirtmek amacıyla yayımları toplatması pek tabii TMK m. 2'ye aykırı bir durum olacaktır. Ancak mimari eserler bakımından böyle bir zorlukla karşılaşamayacağından bahisle somut olay özelinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Mimarın talebi üzerine adının yazıldığı yer ve yazım şeklinde de değişiklik yapılamaz. Mimar bu durum karşısında FSEK m. 15 kapsamında eski hale getirme talebini yapı malikine karşı ileri sürebilir²²¹. Ancak mimarın adı yazılırken dikkat edilmesi gereken husus, adın belirtilmesini mahiyetini aşacak biçimde yazılı reklam boyutuna varan belirtmelerdir. Örneğin eser sahibi, adını uzaktan bakıldığında herkes tarafından görülebilecek bir yerde gösterilmesini isteyemez²²².

Bu hak aynı zamanda mimarın eser üzerinde adının belirtilmemesi talebini de kapsamaktadır. Şöyle ki mimarın adının haksız biçimde kullanılması neticesinde ekonomik ve sosyal olarak yararlanılmasının önüne geçilmektedir. Nitekim Yargıtay, bu konuyla ilgili önüne

²¹⁷ Yazılı olma şartının ispat şartı olduğu yönünde görüş için bkz. Yavuz, Alica ve Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, s. 356.; Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 140.

²¹⁸ Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 77.

²¹⁹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 172-173.

²²⁰ Cahit Suluk ve Ali Orhan, *Uygulamalı Fikri Mülkiyet Hukuku*, Cilt II (İstanbul: Arıkan Yayınları, 2005), s. 351; karş. görüş için bkz. Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 121.

²²¹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 179.

²²² Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 119.

gelen bir uyuşmazlıkta eser üzerinde onu meydana getirmeyen kişinin eseri sanki kendisi meydana getirmiş gibi gösterilen isminin silinmesini isteme hakkı olduğunu içtihat etmiştir²²³.

Eserde adın belirtilmesi, eser sahipliği karanesi bakımından önemlidir. Nitekim FSEK m. 11/I uyarınca eserde adı belirtilen kişi, karine olarak o eserin sahibi kabul edilir. Ancak bu karinenin aksi, her türlü delille ispat olunabilir.

2.2.3. Mimarın Eserde Değişiklik Yapılmasını Önleme Hakkı

Telif hukukunun getirdiği himayeden yararlanan eser, onu meydana getiren kişinin hususiyetini yansıttığı için bu esere yapılacak en ufak bir müdahale, hususiyet unsurunu zedeleyecektir. Bu nedenle eser sahibi ile onun yarattığı eseri arasında hususiyet bağının korunması ihtiyacı hasıdır. Kanun koyucu da bu ihtiyacı karşılamak ve eser sahibi ile onun eseri arasındaki manevi bağı korumak amacıyla eser sahibine, FSEK m. 16'da vazedilen "eserde değişiklik yapılmasını men yetkisi"ni bahşetmiştir.

Eser sahibinin değişiklik yapılmasını menetme yetkisi, hem eserin niteliğinin değişmesi halinde hem de eser sahibinin saygınlığına müdahale niteliğindeki değişiklikler söz konusu olduğunda gündeme gelmektedir²²⁴. FSEK m. 16 hükmünün sistematğine bakıldığında eser sahibinin izniyle yapılacak değişiklikler ile eser sahibi izin verse dahi yapılamayacak değişiklikler öngörülmüştür. Bunlardan ilki "genel değiştirme yasağı" olarak ifade edilmekte olup ikincisi "mutlak değiştirme yasağı" olarak ifade edilmektedir. Genel değiştirme yasağının kapsamına giren durumlarda haklı sebep, yasal ya da teknik zorunluluklar girmektedir²²⁵. Buna ek olarak mimarın yazılı izniyle yapılacak değişiklikler de bu kapsamda ele alınmaktadır. Ancak bunun da genel sınırı ve mutlak yasak dediğimiz durum, mimarın şeref ve haysiyetini

²²³ "...5846 Sayılı yasanın, "adın belirtilmesi selahiyeti" başlıklı 15.maddesinde, eser sahibinin meydana getirdiği gibi kendisi tarafından meydana getirilmemiş olan eserlerde de kendi adının sanki eser kendisince meydana getirilmiş gibi gösterilmesini engelleme hakkının da bulunduğu kabulü gerektiği, Adın belirtilmesini isteme hakkı iki yönlü olup, bu hak, eser sahibine ait olmayan eserlere onun adının konulmamasını isteme ya da konulmasına engel olma hakkını da içerdiği, Dolayısıyla davalılardan ... şirketinin, internet sitesinde, "Dünyadaki mimari trendleri yakından takip eden ... Göztepe'de konumlanan bu seçkin projede Y.Mimar ... ile çalışmıştır." biçiminde bir tanım duyurusuna yer vererek ve ... ibaresini de kullanarak, davacı gerçek kişiyi, dava konusu projenin mimarı gibi lanse ettiği, onun adından ve pozitif imajından haksız olarak yararlandığı, ona ait olmayan bir eseri, sanki ona ait imiş gibi kamuya sunmak suretiyle, davacı eser sahibinin FSEK 15.maddesinde yazılı manevi hakkını ihlal ettiği,..." tam metin için bkz. Yargıtay 11.HD., E.2005/3748, K. 2005/10277, T. 25.10.2005, E.T. 20.10.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

²²⁴ Suluk, Karahan ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 84.

²²⁵ Suluk, "Mimari Eserlerde Eser Sahibi ile Yapı Malikinin Menfaatlerinin Dengelenmesi", s. 21 vd.

zedeleyen durumlardır. FSEK m. 16/III uyarınca mimar, yazılı izin dahi verse şeref ve haysiyetine halel getiren herhangi bir değişiklik yapılamaz. Bu izin bağlayıcı değildir.

2.2.3.1. Genel Değişirme Yasağı

FSEK m. 16 ile eser sahibinin izni olmaksızın eser üzerinde değişiklik yapılması yasaklanmıştır. Bu itibarla eserin bütünlük ve mevcudiyetinin korunması amaçlanmaktadır. FSEK m. 16/1 uyarınca “*eser sahibinin izni olmadıkça eserde veyahut eser sahibinin adında kısaltmalar, ekleme ve başka değiştirmeler yapılamaz.*” Mezkur hükümle yasaklanan değişiklikler eser sahibinin esere yansıttığı hususiyetini etkileyecek nitelikteki değişikliklerdir. Bu kapsamda eserin bizatihi kendisinde değişiklik yapılmasını menetmek mümkün olabileceği gibi mimarın adının değiştirilmesi halinde de FSEK m.16 uyarınca değişikliğin önlenmesini talep etmek mümkündür. Burada yasaklanan davranış, eserin mahiyetini yahut hususiyetini etkileyen davranışlardır. Eserin bütünlüğüne müdahale teşkil eden ve bu nedenle yasaklanan davranışlar üç şekilde karşımıza çıkabilir: değişiklik, bozma ve yok etme. Bu davranışlar eseri iyileştirme amacına hizmet etse dahi eser sahibinin hususiyetini bozacağından FSEK m. 16/I hükmünün kapsamında değerlendirilmektedir²²⁶.

Hangi değişiklikler neticesinde mimarın eserde değişiklik yapılmasını menetme hakkını kullanacağı somut olay özelinde değerlendirilmelidir²²⁷. Yapılan değişiklik neticesinde yapıda önemli sayılacak eksilme yaşanmamışsa, değişiklik yapının bütünü itibarıyla bırakılan izlenimi etkilememişse değişikliğe izin verilir²²⁸. Nitekim Yargıtay *Aştı* kararında, mimarlık eseri üzerinde yapılan değişikliğin eserin bütünlüğünü bozup bozmamasına göre bir karar verilmesi gerektiğini ifade etmiştir²²⁹. O halde uyumsuzluk halinde şu iki soruya cevap aranmaktadır: “Eserin bütünlüğünde bozulma meydana gelmiş mi?”, “Eserin estetik değerinde değişiklik olmuş mu?” Bu soruların cevabı bilirkişi marifetiyle araştırılmaktadır. Bu araştırmanın çıkış

²²⁶ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu*, s. 319.

²²⁷ Gürkaynak, Karaoğlu ve Gönen., “Mimari Yapıların Eser Niteliği ve Eser Sahibinin Değişiklik Yapılmasını Önleme Hakkı”, s. 8.

²²⁸ Yavuz, Alica ve Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, C. 1, s. 487.; Aynı yönde bkz. Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 146.

²²⁹ “...davaya konu mimari projenin FSEK'nın 2. ve 4. maddeleri anlamında ilim ve güzel sanat eseri olduğunun tartışmasız olduğu, davalı tarafından yapılan birtakım değişikliklerin tarafların anlaşmaları sonucunda çözümlendiği, bir kısmının üzerinde mutabakat bulunduğu, kalan tadilatların teknik ve yönetsel ihtiyaçlardan kaynaklanan zorunlu değişiklikler olduğu, davalının eserin bütünlüğünü bozmayan, estetik görünümünü değiştirmeyen, esasen eserin kullanım amacı nedeniyle bir anlamda zorunlu olan bu değişiklikler için eser sahibinin ayrıca iznine ihtiyaç bulunmadığı,...” tam metin için bkz: Yargıtay 11. HD., E. 2006/8353, K. 2007/15508, T. 07.12.2007, E.T. 08.10.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

noktası ise orta zekalı ve makul bir insanın izlenimleridir²³⁰. Bu noktada yargı kararlarıyla da varılan sonuç, mimarlık eserinin bütünü itibarıyla orta seviyede bir muhatabın eserden edindiği izlenimin bozulması halinde eser sahibinin değişikliği önleme hakkını kullanabileceğidir. Buna karşılık eser sahibinin hususiyetini etkilemeyen ya da eserin mahiyetinde bir bozulma meydana getirmeyen değişiklikler için mimarın değişikliği önleme hakkı yoktur.

FSEK m. 16/II ile genel kurala istisna getirilmiştir. Buna göre eser üzerindeki zaruri değişiklikler için eser sahibi mimarın izninin aranmayacağı belirtilmiştir. Şöyle ki “ *Kanunun veya eser sahibinin müsaadesiyle bir eseri işleyen, umuma arz eden, çoğaltan, yayımlayan, temsil eden veya başka bir suretle yayan kimse; işleme, çoğaltma, temsil veya yayım tekniği icabı zaruri görülen değiştirmeleri eser sahibinin hususi bir izni olmaksızın da yapabilir.*” Hükmün sistematigine bakıldığında eserde değişiklik yapılabilmesi için müelliften izin alınacağı belirtildikten sonra, başka bir deyişle genel değiştirme yasağına yer verdikten sonra ikinci fıkra ile bu kurala istisna getirilmiştir. Bu istisnaya göre eseri kullanma hakkına sahip olan kimseler örneğin devir veya ruhsat sözleşmesiyle eser üzerinde kullanma hakkı edinen üçüncü şahıslar, zorunlu değişiklikler için eser sahibinden izin almaksızın esere müdahale edebilir. Örneğin istihdam ilişkisi içerisinde bir proje çizen mimar, projesi üzerindeki mali haklarını işverene devretmektedir. Bu projede yer alan teknik bir hatanın düzeltilmesi için işveren mimarın izin alması gerekmemektedir. Zira böyle bir durumda proje sahibi mimarın hususiyeti zedelenmemektedir. Kaldı ki mimarın, kendi eseri olan projesinde teknik hatanın giderilmesi suretiyle değişiklik yapılmasına itirazı olması da pek olası değildir. Bu noktada değişikliğin gerçekten zorunlu olup olmadığının tespiti önem arz etmektedir. Eğer mimari eser inşası sırasında gerekli görülen tadilat, mimari projenin bütünlüğünü bozacak nitelikteyse yahut o projenin hasredildiği kullanım alanını değiştirecek nitelikteyse artık tadilatın zorunlu olmasından bahsedilemez. Bu nedenle de mimari proje müellifinden izin almadan hareket edilemez.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi de önüne gelen benzer bir uyuşmazlıkta mimari projede otopark olarak tahsis edilen alanda tadilat yaparak ticarethaneye dönüştürmek isteyen yapı malikinin bu hareketini zorunlu değişikliklerden saymamış ve mimarın bu değişikliği menetme yetkisinin bulunduğunu içtihat etmiştir²³¹. Neticede zorunlu değişiklikler haricinde değişiklik

²³⁰ Gürkaynak, Karaoğlu ve Gönen., “Mimari Yapıların Eser Niteliği ve Eser Sahibinin Değişiklik Yapılmasını Önleme Hakkı”, s. 10.

²³¹ Yargıtay 11. HD., E. 2015/3792, K. 2015/10849, T. 21.10.2015, E.T. 09.10.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

yapılacaksa eseri kullanma hakkını elinde bulunduran kimselerin de FSEK m. 16/I uyarınca eser sahibinden izin alması gerekmektedir²³².

Mimarlık eserleri bakımından FSEK m. 16 maddesine aykırılığın tespitinde değişikliğin yapının hangi bölümünde yapıldığı önem arz eder. Şöyle ki bir yapıya bedii vasıf katan kısımlar haricindeki bölümlerin değiştirilmesi halinde mimarın manevi hakkının ihlal edilmesi gündeme gelmeyecektir²³³. Yeter ki bu değişiklik mimarlık eserinin bütünlüğünü bozmasın. Zira bütünlük ya da işlev bozukluğuna yol açan değişiklik yapabilme yetkisi FSEK m. 16 uyarınca münhasıran mimara bahşedilmiştir.

Mimarlık eserlerinde estetik unsurla beraber yapının özgülendiği amaç da aynı şekilde önem arz eden bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamanla yapının inşa edilme amacına cevap vermemesi durumlarıyla karşılaşılır. Bu sebeple de malikin birtakım değişiklikler yapma ihtiyacı duyması mümkündür²³⁴. Bu değişikliklerin zaruri olup olmadığı ve değişik yapılmasının gerekip gerekmediği, malikin subjektif ihtiyaçlarından ziyade objektif kriterler çerçevesinde tespit edilir. Bu itibarla, eserin kullanım amacı, taraflar arasındaki sözleşme, menfaatler dengesi gözetilerek değişikliğe gerçekten ihtiyaç duyulup duyulmadığı belirlenir²³⁵. Bu noktada çevresel etkiler, yapının inşa edildiği zamanda öngörülen kullanım amacının değişmesi, imar planı değişiklikleri, mimari yapıda yapılacak değişikliğin yapıldığı yer itibarıyla muhataptaki estetik algının değişip değişmemesi gibi göz önünde tutularak menfaatler dengelenmelidir²³⁶. Örneğin Levent/İstanbul’da eskiden mesken olarak bulunan taşınmazların bugün ticari hayatın o bölgeye yoğunlaşması sebebiyle işyeri olarak tadil edilmesi, yapıların kullanım amacının değişmesine paralel olarak değiştirilmesi ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Malikin değişiklik yapma talebi burada haklı sebebe dayandığından mimarın bu türdeki değişikliklere katlanması, dürüstlük kuralı çerçevesinde kendisinden beklenmektedir. Bu konuda bir başka örnek ise konaklama tesisindeki oda sayılarının yetersizliği nedeniyle genişletme çalışmalarına ihtiyaç duyulmasıdır. Örneğin Yargıtay’ın “*Stad Otel Kararı*”nda²³⁷

²³² Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 164.

²³³ Gürkaynak, Karaoğlu ve Gönen., “Mimari Yapıların Eser Niteliği ve Eser Sahibinin Değişiklik Yapılmasını Önleme Hakkı”, s. 7-8.

²³⁴ Gürkaynak, Karaoğlu ve Gönen., “Mimari Yapıların Eser Niteliği ve Eser Sahibinin Değişiklik Yapılmasını Önleme Hakkı”, s.11.

²³⁵ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s.165.

²³⁶ Yavuz, Alica ve Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, C. 1, s. 486.

²³⁷ “...Dava konusu binanın güzel sanat eseri niteliğinde olduğu, ancak dava konusu yapının otel olması nedeniyle... binanın kullanım alanını büyütmek ve genişletmek için de zorunlu tadilat ve değişiklikler yapılabileceği... Asıl olan, bu değişiklikleri içeren tadilat projesi ve uygulamasının eserin bütünlüğünü bozmaması olduğu, bilirkişi raporunda bu değişikliklerin teker teker değerlendirildiği; ihtiyaçtan kaynaklandığı, proje ve binanın bütünlüğüne bir zarar vermediği, eser sahibinin şeref ve haysiyetini zedelediği, sonuç olarak davacının

otelde yapılan tadilatın otelin otel vasfından bir şey eksiltmemesi, otelin bütünlüğünü bozmaması ve özgülenen amacına aykırı bir değişiklik yapılmamış olması nedeniyle tadilatların eser sahibinin manevi hakkını ihlal etmeyeceği sonucuna varılmıştır.

Konuyla ilgili Yargıtay, 11. Hukuk Dairesi *Atakule Alışveriş Merkezi* kararında yapıda işlev değişikliği ihtiyacı ile mimarın manevi hakları arasındaki dengeyi tartışmıştır. Uyuşmazlık, davacı mimar tarafından yargı önüne taşınmıştır. Şöyle ki mimar, yapı maliki tarafından alışveriş merkezi kısmında genişleme çalışması yapılmasının, eserin bütününe etkilediğini ve Ankara'nın simgesi olan bu yapıyı değiştiremeyeceğini ileri sürerek manevi hakkının ihlal edildiğinden bahisle davayı ikame etmiştir. İlk derece mahkemesi, mülkiyet hakkı ile mimarın manevi hakkının çatıştığını tespit edip uyuşmazlığın çözümünde yapının bulunduğu mahal ile yapının kullanım amacını göz önünde bulundurarak mülkiyet hakkına öncelik tanımış ve mimarın taleplerini reddetmiştir. İstinaf incelemesini yapan mercii de yapının ticari değerini yitirmiş olması karşısında mimarın değişikliklere katlanması gerektiği yönünde gerekçe tesis ederek ilk derece mahkemesi kararını yalnızca gerekçe yönünden kaldırıp yine davanın reddine karar vermiştir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi de bu kararı onamıştır²³⁸.

Görüldüğü üzere gelişen imkanlar doğrultusunda eserin genişletilmesi, kullanım amacının değişmesi yahut eserin kullanmakla eskimesi neticesinde tadil edilmesi gibi hususların karşısında eser sahibinden izin alınması gerekmemektedir²³⁹. Yargıtay'ın bu konuda istikrar kazanmış görüşüne örnek olarak verilebilecek bir diğer karar da *Radison Blu* kararıdır. Bu kararda Yargıtay, ilk derece mahkemesi tarafından; “*dava konusu binanın güzel sanat eseri niteliğinde olduğu, ancak dava konusu yapının otel olması nedeniyle binanın sağlamlığı, emniyetinin sağlanması yanında binanın kullanım alanını büyütmek ve genişletmek için de zorunlu tadilat ve değişiklikleri yapabileceği, aksi takdirde otel olarak inşa edilmiş olan bir yapının değişen konfor ve hizmet ihtiyaçlarına cevap vermesi ve kullanımının olanaksız hale geleceği, asıl olan bu değişiklikleri içeren tadilat projesi ve uygulamasının, eserin bütünlüğünü bozmaması olduğu, bilirkişi raporunda bu değişikliklerin teker teker değerlendirildiği, ihtiyaçtan kaynaklandığı, proje ve binanın bütünlüğüne bir zarar vermediği, eser sahibinin*

mali ve manevi haklarının ihlal edilmediği gerekçesiyle davanın reddine...” Yargıtay 11. HD., E. 2005/3748, K. 2005/10277, T. 25.10.2005, E.T. 21.01.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

²³⁸ Yargıtay 11. HD, E. 2020/7284, K. 2022/4684 T.0 9.06.2022, E.T. 21.01.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

²³⁹ Cahit Suluk, Yasemin Kenaroğlu, *Türk Fikri Mülkiyet Hukukunda Güncel Gelişmeler*, (İstanbul: İTO Yayınları, 2012), s. 108-109.; Gürkaynak, Karaoğlu ve Gönen., “Mimari Yapıların Eser Niteliği ve Eser Sahibinin Değişiklik Yapılmasını Önleme Hakkı, s.14.

şeref ve haysiyetini zedelediği, sonuç olarak davacının mali ve manevi haklarının ihlal edilmediği” gerekçesiyle verilen davanın reddi kararını onamıştır²⁴⁰. Buna karşın Yargıtay, konut kullanımına özgü binalarda kullanım alanını genişletmek için yapılan değişikliklerin mimarın eserine kattığı hususiyeti etkileyeceğini, bunun da FSEK m. 16 kapsamında mimarın manevi hakkını ihlal edeceğini içtihat etmiştir²⁴¹.

Yukarıda anlatılanlar ve Yargıtay’ın konu hakkındaki görüşünü bir kül halinde değerlendirdiğimizde malikin sahibi olduğu eserin kullanımı sırasında birtakım değişikliklere ihtiyaç duyulmasının hayatın olağan akışı içerisinde değerlendirildiğinin, ancak eseri meydana getiren mimarın da eserle arasında sıkı bir bağın olduğunun kabul edildiği görülmektedir. Netice itibarıyla malikin yapacağı değişikliklerin uygun araçlar ile objektif kriterler dikkate alınarak yapılması, böylece mimarın eseri üzerindeki hususiyeti zedelememesi, bir başka anlatımla malikin değişiklik ihtiyacının haklı sebebe dayanması gerekmektedir.

Sonuç itibarıyla FSEK m.16/II’de belirtilen istisnaları iki kategori altında toplamak mümkündür. Bunlar eser için faydalı ve gerekli değişiklikler ile malikin haklı sebeple yapmış olduğu değişikliklerdir. Mimarlık eserlerinin bakım ve onarımı için gerekli değişikliklerin yapılması yahut imar mevzuatı ile getirilen düzenlemeler sebebiyle yapının değiştirilmesi, FSEK m.16/II ile belirtilen faydalı ve gerekli değişikliklerdendir. Örneğin yapının depreme dayanıklılığının artırılması için gerekli tedbirlerin alınması eserde değişiklik yapılmasını gerekli kılabilir.

Kamu menfaatinin gerekli kıldığı değişiklikler de yine FSEK m. 16/II kapsamında değerlendirilmektedir. Örneğin çevrenin korunması adına getirilen yeni bir düzenleme ile mevcut fabrika bacalarının yükseltilmesi, filtrelerin değiştirilmesi mimarın telif hakkının ihlali olarak değerlendirilemez.

²⁴⁰ Yargıtay 11. HD., E. 2005/3748 K. 2005/30277, T. 25.10.2005, E.T. 08.10.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

²⁴¹ Kararın özeti: “...Binada mimari proje sahibinden izinsiz olarak yapılan değişikliklerin binanın sağlamlığını ve emniyetini sağlamak amacıyla değil, doğrudan doğruya binayı büyütmek ve kullanım alanını genişletmek amacıyla yapıldığı, bu değişikliklerin binanın özgün mimarisini ortadan kaldırdığının, binanın dış görünüşünü ve planını önemli ölçüde değiştirdiğinin sabit olması halinde, binada bu nedenle meydana gelen değer artışının Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 70/3. maddesine göre mimara ödenmesi gerekir. Davacının, mimari projesi kendisine ait olan davalıya ait villada izni alınmaksızın ilave ve değişiklikler yapıldığından, işleme hakkına tecavüz edildiğinden bahisle maddi ve manevi tazminatın haksız eylem tarihinden itibaren faiziyle tahsiline karar verilmesini talep ettiği davada, bilirkişi incelemesi sonucunda, İmar Müdürlüğünce davacıya ait olduğu onaylanan projeye göre villada yapılan değişikliklerin binanın dış görünüşü ile planını önemli ölçüde değiştirdiği tespit edildiğinden, mahkemece davanın kabulüne dair verilen karar yerindedir...” Tam metin için bkz. Yargıtay 11. HD, E. 1998/3202, K. 1998/5147, T. 06.07.1998, E.T. 09.10.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

2.2.3.2. Mutlak Değişiklik Yasağı

FSEK m.16/III hükmü ile gerek kanun tarafından gerekse mimar tarafından mimarlık eseri üzerinde değişiklik yapılması hususunda yetkisi bulunan kimselerin yapacağı değişikliklere nihai bir sınır öngörülmüştür. Buna göre eser sahibi izin vermiş olsa dahi, eser üzerinde yapılan değişikliğin mimarın şeref ve itibarına, eser üzerindeki hususiyetine yahut eserin mahiyetine zarar verdiği durumlarda değişiklik yapılamaz.

FSEK m. 16/III'te, FSEK m. 16/II'de eseri kullanma yetkisini haiz kişilere eser sahibi tarafından verilecek iznin sınırsız olmadığını görmekteyiz. Kanun koyucu burada hem meydana gelen eseri hem de eser sahibini korumaktadır. Öyle ki mezkur düzenlemeye baktığımızda eser sahibinin şeref ve haysiyetini koruduğu gibi eseri de münhasıran sayarak eserin mahiyetini bozan ve itibarını zedeleyen değişiklikler için de verilen iznin geçersiz olduğu sonucu çıkmaktadır²⁴².

Genel değişiklik yasağının aksine mutlak değişiklik yasağının kapsamındaki durumlar için eser sahibinin iş sahibi ile yapacağı sözleşme ile eser üzerindeki değişikliklere önceden muvafakat etmesi önem arz etmemektedir. Başka bir deyişle, genel değişiklikler için bu yetkinin kullanımından feragat etmek mümkünse de mutlak değişiklik yasağı kapsamında giren şeref ve haysiyeti bozucu değişiklikler için önceden verilen muvafakat hüküm ve sonuç ifade etmeyecektir.

2.2.3.3. Menfaatler Dengesi

Müellifin eseri üzerindeki değişikliklerin önlenmesi hakkını katı bir biçimde uyguladığı takdirde malikin de söz konusu eser üzerindeki mülkiyet hakkını kullanması güçleşebilir. Zira mülkiyet hakkı, sahibine eşya üzerindeki en geniş yetkileri bahşeden aynı hak²⁴³. TMK m. 683/T'de ifadesini bulan mülkiyet hakkının içeriği, şu şekilde tanınmıştır: “ *Bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir.*” O halde mülkiyet hakkı, sahibine eşya üzerinde kullanma, yararlanma ve tasarruf yetkilerini tam olarak kullanma imkanı verir²⁴⁴. Buna karşın malikin mülkiyet hakkına dayalı olarak eser üzerinde orantısız olarak değişiklik yapması da

²⁴² Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 136 vd.

²⁴³ Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay-Özdemir, *Eşya Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020.), s. 312.; Lale Sirmen, *Eşya Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), s. 265.

²⁴⁴ Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, *Eşya Hukuku*, s. 313.; Sirmen, *Eşya Hukuku*, s. 267.

müellifin eseri ile arasındaki bağı kopmasına yol açabilir. Bu gibi durumların ortaya çıkmaması adına malik ile mimarın eser üzerindeki menfaatlerinin belirlenip bir denge kurulması zaruret teşkil etmektedir²⁴⁵.

Menfaatler dengesinin yasal dayanağı olarak TMK m. 2, buna paralel olarak FSEK m. 16/III ve nihayet FSEK m. 67/IV gösterilebilir. Dolayısıyla genel geçer bir ifade kullanmaktan ziyade menfaatler dengesi her somut olay özelinde ele alınması gereken bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır²⁴⁶.

Mimari projelerin uygulanması niteliğindeki yapı, estetik bir değer taşıyorsa mimari eser sayılır. Ancak estetik değer taşııyorsa bu yapılar, mimari projelerin çoğaltılmasından ibarettir. İşte bu son durumda yapıda meydana gelen değişiklikleri mimarın menetmesi söz konusu olamaz. Nitekim mimarın manevi haklarından olan eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkı, sadece çizdiği projeye sınırlıdır. Bu itibarla projenin uygulanması suretiyle ortaya çıkan ve estetik değeri olmayan yapı üzerindeki değişikliklerin proje müellifi mimar tarafından engellenmesi söz konusu olamaz. Yargıtay da mimarın yalnızca mimari proje üzerinde telif hakkı olduğunu, bu projeye dayalı inşa edilen ve estetik değeri haiz olmayan alelade binadaki değişikliğin mimarın telif hakkına müdahale kapsamında olmadığını benimsemektedir²⁴⁷.

Yapıların estetik değeri ihtiva ettiği ihtimalde artık yapıda meydana gelen değişiklikleri, FSEK m. 16 kapsamında incelemek gerekmektedir. Ancak bunu yapı malikinin mülkiyet hakkıyla birlikte ele almak yerinde olacaktır. Yapı maliki ile mimarın menfaatlerine baktığımızda yapı malikinin menfaatlerinin maddi ve somut menfaatler olduğu mimarın menfaatlerinin ise manevi ve soyut nitelikte olduğunu görürüz. Menfaat çatışması halinde hangisinin menfaatine üstünlük tanınacağı, eserde meydana getirilen değişikliğin yapıldığı unsur, değişiklik maksadı, yapının işlevi rol gösterici olmaktadır. Arkan'a göre eserin bütünlüğünü korumak artık malik için ağır mali yük oluşturmaya başlamışsa eserde değişiklik yapılması gerekebilir²⁴⁸. Ancak unutmamak gerekir ki maddi menfaatlerin ihlali manevi menfaatlerin ihlaline nazaran daha kolay telafi edilebilir niteliktedir.

²⁴⁵ Yavuz, Alica ve Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, C. 1, s. 481.

²⁴⁶ Polater, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukukuna Göre Güzel Sanat Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları*, s. 257.

²⁴⁷ Yargıtay 11. HD., E. 2009/1346, K. 2010/7136, T. 21.06.2010, E.T. 09.10.2023., <https://kazanci.com.tr/>.

²⁴⁸ Sabih Arkan, *Mimari Eserlerde Malik ile Mimarın Hak ve Menfaatlerinin Dengelenmesi*, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, C. XXIV, Sayı 2, (2007), s. 170.

Tüm bu izah edilenler ışığında menfaat çatışmasının çözümüne gitmek hakkaniyetli bir yaklaşım olmaktadır. Mimari eserlerde telif hukukunun korumasından yararlanan unsur, yapıya estetik değer bahşeden parçadır. Dolayısıyla mimarın menfaatinin geniş tutup tüm yapı üzerinde üstün menfaati olduğunu savunmak hem telif hukukunun amacına hem de mülkiyet hakkının sınırlama ölçütlerine aykırı olacaktır. Bununla birlikte malikin de mülkiyet hakkına dayalı istemlerine bir sınır çizmek gerekir. Örneğin malik, zamanla zevki değiştiği için ve mevcut yapı, zevkine hitap etmediği için değişiklik yapmak istediği takdirde mimarın manevi hakkına üstünlük tanınmalıdır²⁴⁹.

Mimari yapıya estetik değer katan unsur dışında kalan değişikliklerin mimarın FSEK m. 16'daki manevi hakkını ihlal etmesi söz konusu değildir. Örneğin alışılmışın dışında balkon tasarımı ile öne çıkan yapıda hususiyet unsurunu, balkonda aramak gerekir. Bu itibarla binanın dış görünümünü etkilemeyecek değişiklikler için yapı malikinin mimardan izin almasını beklemek, telif hukukunun sınırlarını mesnetsiz olarak genişletmek anlamına gelecektir. Ancak yapı malikinin hususiyet aranan biçim unsuru dışında değişiklik yapma serbestisinin de mutlak olduğu anlaşılmamalıdır. Buradaki ölçütümüz ise yapı bütünlüğüdür. Nitekim FSEK m. 16 hükmünün özünün eserin bütünlüğünün korunması olduğu tartışmasızdır.

Bazı durumlarda mimarlık eserlerinde kamu düzeninden kaynaklı değişiklik yapılabilmektedir. Deprem nedeniyle hasar gören binada güçlendirme çalışmaları yaparken mümkün mertebe binadaki estetik unsurlara dokunmamak esassa da yapı malikinin ve daha ötesi kamu menfaatinin gerektirdiği değişikliklere üstünlük tanınması gerekmektedir.

Neticede yapı maliki ile mimarın menfaatleri arasında kesin sınırlar çizmek mümkün değildir. Birinin menfaatine üstünlük tanırken pek çok kriter göz önüne alınmaktadır. Yargıtay kararları ve öğretideki görüşler ışığında menfaat dengesinde ve mimarın değişikliğe katlanmasının beklenmesi için gözetilecek kriterleri aşağıdaki şekilde toparlamak mümkündür:

- i. Mimari eserin kullanım amacının değişip değişmemesi,
- ii. Değişikliğin eserin bütününe etki edip etmeyeceği,
- iii. Yapı çevresinde değişen ekonomik ve sosyal durum nedeniyle işlevsel değişikliğin gerekip gerekmediği,
- iv. Hususiyetin yoğun olup olmaması,

²⁴⁹ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 326.

- v. Değişikliğin hususiyete etki edip etmediği,
- vi. Yasal mevzuat, güvenlik ve çevresel etkilerin değişikliğe zorlayıp zorlamaması.

Bu kriterlere verilecek cevaplar dürüstlük kuralı çerçevesinde mimar tarafından değişikliğe katlanılıp katlanılmayacağı sorununa çözüm bulmaya yardım etmektedir.

2.2.4. Mimarın Zilyede ve Malike Karşı Hakları

Bazı durumlarda telif hakkı ile mülkiyet hakkı karşı karşıya kalabilmektedir. Eser sahibinin meydana getirdiği eser ile bağlantısı eser var olduğu müddetçe devam etmektedir. Buna karşın malikin de mülkiyet hakkının gerekleri çerçevesinde eser üzerinde birtakım haklarını kullanması mümkündür. Ancak eser sahibinin sahip olduğu telif hakkı, fikri çabası neticesinde husule gelen eser üzerinde olduğundan salt mülkiyet hakkına sahip olmamasından bahisle telif hakkına kısıtlama getirilmesi veya mülkiyet hakkı karşısında ikincil duruma düşmesi düşünülemez. Bu itibarla, eser sahibi lehine getirilen bu düzenlemeler ile mülkiyet hakkına dayalı olarak eserin ve eser sahibi ile eser arasındaki irtibatın zarar görmemesi sağlanmıştır.

FSEK m.17'de eser sahibinin zilyede ve malike karşı haklarına yer verilmiştir. Kanunun sistematiğine baktığımızda ilk fıkrada eser sahibinin eser aslına ulaşım hakkına yer verildiği görülmektedir. İkinci fıkra ile eserin bütünlüğü ve mevcudiyetini koruma amacıyla yapı malikinin eserde bozulmaya yahut eserin yok olmasına yol açacak eylem ve davranışları karşısında eser sahibinin lehine bir düzenleme getirilmiştir. Nihayet üçüncü fıkrada ise eserin tekliği karşısında eser sahibinin çalışmalarına yönelik bir sergide teşhir amaçlı işbu eserini isteme hakkına yer verilmiştir. Hemen belirtmek gerekir ki; eserin aslına ulaşma hakkına konu olabilecek eser türleri FSEK m.17/I'de tahdidi olarak sayıldığından dolayı, mimarlık eserleri bakımından mimarlara bu fıkraya göre herhangi bir talep hakkı bahşedilmemiştir²⁵⁰. Üçüncü fıkrada eser sınırlaması yapılmamışsa da mimari eserlerin mahiyeti düşünüldüğünde bu hak çerçevesinde ele alınamayacağı aşikardır. O halde FSEK m.17 mucibince, malike karşı mimarın sadece eserde tahribatı önleme hakkı olduğunu söylemek mümkündür.

FSEK m. 17/II uyarınca eser sahibi, eserde tahribata yol açamaz, eseri yok edemez ve eser sahibinin haklarına zarar veremez. Eseri yok etmek ya da tahrif etmekten men yasağının,

²⁵⁰ Doktrinde güzel sanat eserleri bakımından yapılan bu sınırlama eleştirilmektedir. Bu yönde bkz. Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 174.; Polater, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukukuna Göre Güzel Sanat Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları*, s. 265.

mimari eserler bakımından uygulanıp uygulanmayacağı doktrinde tartışmalıdır. Suluk, mezkur maddenin sistematüğinden hareketle uygulanmayacağını savunmaktadır²⁵¹. Yazara göre mezkur Kanun'un 17. maddesinin birinci fıkrasında eser sahibinin hangi eser türleri için zilyede ya da malike karşı hakları olduğu tahdidi olarak sayılmış ve mimari eserler burada yer almamaktadır. Maddenin devamı fıkrası olan ikinci fıkra ise birinci fıkranın uygulanmasına yönelik vazedilmiştir. Dolayısıyla birinci fıkra, kapsamı ikinci fıkra uygulama şeklini ifade ettiğinden mimarlık eserlerinin yok edilmesinden men yasağının mimara bahşedilmediğini düşünmektedir. Kanaatimizce mimarlık eserleri yönünden eser sahibinin FSEK m. 17/II kapsamında yetkisinin olup olmadığını tartışmak pratikte karşılığını bulmamaktadır. Zira mimarlık eserlerin bakımından yok etme zaten eserde değişiklik yapılmasının bir uzantısıdır.²⁵² Bu men yetkisi de esasen 16. maddede mimara bahşedilmiştir. Öyle ki kanun sistematığı içerisinde bakıldığında anılan hüküm, 17. madde içerisinde münferit bir hak ihtiva etse de mimarın değişiklikleri önleme hakkının bir uzantısı niteliğindedir²⁵³. Bu noktada mezkur Kanun'un 16. maddesi ile 17. maddesinin II. fıkrasına konu yasaklanan davranışların neleri ifade ettiğinin üzerinde durulmasında fayda vardır.

Yukarıda ayrıntılı olarak bahsedildiği üzere değiştirmeden kastedilen davranış herkes tarafından gerçekleştirilebilen ve eserdeki estetik üslupta farklılık yaratan davranışlardır. Buna karşılık FSEK m. 17/II ile ifade edilen bozma ise eser maliki tarafından eserin taşıdığı hususiyet üzerinde geri dönülemez değişiklik yapılmasıdır. Bir eserin yok edilmesi, eserin ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir²⁵⁴. Ayrıca iki hükmün muhatapları açısından da fark bulunmaktadır. FSEK m. 17'de malikin, mülkiyet hakkına dayanarak eserde tahribat yapması önlenmiş olup m. 16'da ise mimar dışında kimselerin de değişiklik yapamayacağı belirtilmiştir. Mimari eserde görülen tahribatlara örnek olarak eserin yıkılması verilebileceği gibi mimarın ortaya koyduğu üsluptan farklı bir biçimde yapıya balkon, çatı katı gibi eklemeler yapılması da verilebilir.

²⁵¹ Suluk, "Mimari Eserlerde Eser Sahibi ile Yapı Malikinin Menfaatlerinin Dengelenmesi", s. 28.

²⁵² Aynı yönde bkz. Polater, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukukuna Göre Güzel Sanat Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları*, s. 249.

²⁵³ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s.180.

²⁵⁴ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s.183.

3. MİMARIN MALİ HAKLARI

3.1. MALİ HAKLARIN ÖZELLİKLERİ

Telif hukuku kapsamında bahşedilen mali haklar, eser sahibine eseri üzerinde maddi yönden yararlanmasını sağlayan, üçüncü şahısların kendi eserini kullanarak ekonomik menfaat elde etmesini yasaklama yetkisini de beraberinde getiren haklardır²⁵⁵. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere mali haklar, eser sahibinin mamelekiyle doğrudan alakalıdır. Bununla beraber eser sahibine eserinden yararlanacak üçüncü şahısları seçebilme ve onların yararlanma şeklini sınırlayabilme yetkisi bahşettiğinden mali hakların eser sahipliğinden kaynaklı kişilik haklarıyla da bağlantılı bir yönü bulunmaktadır²⁵⁶. Nitekim eser sahiplerinin eserlerinden faydalanmalarına hizmet eden mali haklar münhasıran eser sahibi tarafından kullanılabilir²⁵⁷. Üçüncü şahsın başkasına ait eserden faydalanması, ancak eser sahibinin rızası ile mümkündür. Eserden ekonomik olarak istifade etmeye yarayan ve mali hakların konusunu oluşturan işleme, yayma, çoğaltma gibi eylemlerin eser sahibinin rızasına tabi olması, aslında FSEK m. 16 ile öngörülen eserin bütünlüğünü muhafaza hak ve yetkisinin bir veçhesidir.

Mali haklar, kuşkusuz kamuya arz edilmiş eserler bakımından gündeme gelir. Nitekim FSEK m. 20/I hükmünün lafzından ve telif hukukuna hakim esaslardan da anlaşılacağı üzere henüz müellifin kişisel alanından çıkmamış bir fikri ürünün telif hukuku himayesinden yararlanması mümkün değildir. Hal böyle olunca da alenileşmemiş yani müellifin kişisel alanı içerisindeki eserler için eser sahibinin üçüncü şahıslara karşı ileri sürebileceği mali hakkı da bulunmamaktadır²⁵⁸.

Eser sahiplerinin mali hakları FSEK m. 21-25 arasında ve 45. maddede sayılmıştır. Bu sayma manevi haklarda bahsettiğimiz gibi sınırlı sayma yöntemidir. Mali haklar, manevi hakların yanı sıra devir ve ruhsat sözleşmelerine konu edilebilir, mirasçılara geçebilir, eser sahibi mali haklarından vazgeçebilir, bu haklar üzerinde haciz işlemi tatbik edilebilir²⁵⁹.

Mali haklar birbirinden bağımsız kullanılır. Bunun en doğal sonucu, bir mali hakkın devredilmiş olmasının diğer mali hakkın devredildiği anlamına gelmemesidir²⁶⁰. Bu genel kural

²⁵⁵ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 180; Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 72.

²⁵⁶ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 347; Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 71-72.

²⁵⁷ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 346.

²⁵⁸ Ateş, *Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, s. 158.

²⁵⁹ Ateş, *Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, s. 159.

²⁶⁰ Suluk, Karahan ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 116.

olmakla birlikte işin doğası gereği birtakım yetkilerin birlikte kullanılması gerekiyorsa bir mali hakkı devralan şahsın o hakkı tam anlamıyla kullanabilmesi bir başka mali hakkın kullanılması ihtiyacını doğuruyorsa eser sahibinden izin alınmasına gerek yoktur²⁶¹. Bu istisnayı bir örnekle açıklamak gerekirse tercüme eserin yayınlanması için işleme hakkının devredilmesi, yayınlama hakkının da devredildiği sonucunu doğurmasıdır²⁶².

Mali haklar, kanunun sistematigine göre şu şekilde sayılmıştır: İşleme hakkı, çoğaltma hakkı, yayma hakkı, temsil hakkı ve nihayet umuma iletim hakkı. Buna ek olarak FSEK m. 45'te pay hakkı sayılmıştır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki; her eser için bu beş hakkın da mevzu bahis olması düşünülemez. Mimarlık eserleri bakımından mimarın temsil ve pay hakkı bulunmamaktadır²⁶³. Zira mimarlık eserlerinin niteliği, bu hakların kullanımına uygun düşmemektedir²⁶⁴. Dolayısıyla mimarın mimarlık eseri sebebiyle kendisine bahşedilen mali hakları, işleme, çoğaltma, yayma hakkıdır²⁶⁵.

3.2. MİMARIN BAHŞEDİLEN MALİ HAK TÜRLERİ

3.2.1. Mimarın İşleme Hakkı

Mimara tanınan bu yetki, FSEK m. 21'de hüküm altına alınmıştır. Buna göre; *“bir eseri işlemek suretiyle ondan yarar elde etme yetkisi münhasıran eser sahibine aittir.”* İşlenme terimi ile kastedilen asıl eserden bağımsız nitelikte olmamak kaydıyla asıl eseri başka bir surete dönüştürmektir. Mimarlık eserinin işlenmesi de mimarlık eserinden yararlanılarak onun maket, yağlı boya tablosu gibi başka bir formda ifade edilmesidir. Örneğin Süleymaniye Camii'nin yağlı boya tablosuna konu edilmesi, bir saat kulesinin resmedilmesi veya Eyfel Kulesi'nin maketinin yapılması mimari eserlerin başka bir forma bürünmesidir. Bunun gibi asıl eserden bağımsız olmayan ve asıl eserle arasındaki bağ açıkça görülebilen eserler, işleme eseridir. Bu itibarla işleme yoluyla tecessüm eden eserin başka bir eserden istifade ile ortaya koyulduğunun anlaşılması gerekmektedir²⁶⁶.

²⁶¹ Öztrak, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar*, s. 61-62.

²⁶² Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 134; Ateş, *Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, s. 163.

²⁶³ Zehra Gönül Balkır, *Mimarlık İş Hukuku* (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2009), s. 194-195.; İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 100.

²⁶⁴ Ayrıca mimari projeler için bkz. Şeref Ertaş, Emre Gökyayla, “Mimari Projeler Üzerindeki Telif Hakkı”, s. 416.

²⁶⁵ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 221. ayrıca Bozgeyik'e göre mimari eserlerde umuma iletim hakkı uygulama alanı bulmamaktadır. Bu yönde ayrıntılı bilgi için bkz. Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 92.

²⁶⁶ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 222.

Bu noktada önemle üzerinde durulması gereken husus, eserin işleme adı altında değiştirilmesidir. Değiştirme, asıl eserden yararlanarak meydana getirilen eserde, asıl eser sahibinin hususiyetinin yansıtılmamasıdır. Bu durumda ortaya çıkan eserlerde işleme değil, intihal söz konusu olur²⁶⁷. Nitekim Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun “Tanımlar” başlıklı 1/B maddesinde “*Diğer bir eserden istifade suretiyle vücuda getirilip de bu esere nispetle müstakil olmayan ve işleyenin hususiyetini taşıyan fikir ve sanat mahsulleri*” şeklinde işleme eser tanımı yapılmış olup asıl eserden bağımsız olmama unsuru açıkça ifade edilmiştir.

İşlenen eserde de hususiyetin bulunması halinde, işleyenin de eseri üzerinde telif hukukuna dayalı talepleri olabilir. Ancak FSEK m. 20 uyarınca asıl eser sahibinin telif haklarına üstünlük tanınarak işleyenin eseri üzerindeki haklarını kullanmasının sınırı olarak asıl eser sahibinin izninin gerektiği belirtilmiştir. Öyle ki işleyen kişi, işleme eserini başka bir işleme faaliyete konu etmek istese dahi bunu işleme eseri için istifade ettiği asıl eser sahibinin rızasını almadan gerçekleştiremez²⁶⁸.

Mimari projelerin işleme yoluyla başka bir forma dönüştürülmesi yahut başka bir proje oluşturulması mümkündür. Örneğin bir mimari projeden esinlenerek projeyi bozmadan ona ilave yapmak suretiyle geliştirmek mimari projenin işlenmesi anlamına gelir²⁶⁹. Bir başka örnek ise bir mimarın çizdiği avan proje esas alınarak çizilen uygulama projesinin işleme eser sayılması verilebilir. Nitekim Yargıtay, avan proje mimarı ile uygulama projesini çizen mimar arasındaki telif hukukundan doğan bir uyuşmazlık neticesinde uygulama projesinin avan projeden esinlenerek çizildiğini dolayısıyla avan proje mimarının uygulama projesi mimarına işleme hakkını devrettiğini kabul etmiştir²⁷⁰.

Mimari projeler, genel olarak bir yapı meydana getirmek amacıyla çizilen teknik projelerdir. Projenin uygulanması ile mimari maket yahut mimari yapılar oluşur. Mimari projenin işlenerek mimari makete dönüşmesi, maket yapan üçüncü şahsın projeden esinlenip maket formu işlerken birtakım ekleme ve çıkarma yapmak suretiyle hususiyet katması halinde işleme eser meydana gelecektir. Buna karşın İmar Kanunu’nun “Yapı ruhsatıyesi” başlıklı 21.

²⁶⁷ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 222.

²⁶⁸ Ateş, *Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, s. 163-164.

²⁶⁹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 223.

²⁷⁰ Yargıtay 11. HD., E. 2015/17120, K. 2015/8169, T. 11.06.2015, E.T. 10.10.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

maddesi²⁷¹ ve “Ruhsat alma şartları” başlıklı 22. maddesi²⁷² uyarınca mimari proje Belediye’ye onaylatılır ve yapı ruhsatı alınır. İnşa edilecek yapının onaylı mimari projenin aynen uygulanmasından başka bir yol yoktur. Dolayısıyla mimari projenin işlenmesi yoluyla mimari yapı inşa edilemeyeceğinden mimari projenin mimari eser formuna dönüşmesi mümkün değildir.

Mimarlık eserlerinin de işlenmesi mümkündür. Bu işleme, mimarlık eserinin mimari maket olarak ifade edilmesi şeklinde olabileceği gibi mimarlık eserinden fotoğraf, heykel, resim vb. eserler meydana getirilmesi şeklinde de olabilir²⁷³. Mimarlık eserinin mimari maket haline getirilmiş formu somut olayın özelliklerine göre çoğaltma olabileceği gibi işleme eser de olabilir. İşleme olabilmesi için mezkur kanun ile ifade edildiği üzere işleyenin hususiyetini taşımalıdır. Örneğin Minyatürk’te teşhir edilen maketler, hem asıl eserlerle bağlantılı olduğu hem de işleyenin hususiyetini taşıdığı için işlemedir²⁷⁴.

Yukarıda mimari projenin uygulanması suretiyle husule getirilen mimari yapının işleme esere vücut vermediği, çoğaltma teşkil ettiği izah edilmiştir. Ancak tersine mühendislik yönteminde bir yapıdan esinlenerek proje çizilmesi halinde işleme eser gündeme gelir²⁷⁵.

İşleme hakkı, münhasıran mimara ait olduğu için bir başkasının bu hakkı kullanması mimarın iznine bağlıdır. Ancak FSEK m. 40’ta bu kurala bir istisna getirildiğini görmekteyiz.

²⁷¹ 3194 sayılı İmar Kanunu m. 21:

“(1) Bu Kanunun kapsamına giren bütün yapılar için 26 ncı maddede belirtilen istisna dışında belediye veya valiliklerden yapı ruhsatı alınması mecburidir.

(2) Ruhsat alınmış yapılarda herhangi bir değişiklik yapılması da yeniden ruhsat alınmasına bağlıdır. Bu durumda; bağımsız bölümlerin brüt alanı artmıyorsa ve nitelik değişmiyorsa ruhsat, hiçbir vergi, resim ve harca tabi olmaz.

(3) Ancak; derz, iç ve dış sıva, boya, badana, oluk, dere, doğrama, döşeme ve tavan kaplamaları, elektrik ve sıhhi tesisat tamirleri ile çatı onarımı ve kiremit aktarılması ve yönetmeliğe uygun olarak mahallin hususiyetine göre belediyelerce hazırlanacak imar yönetmeliklerinde belirtilecek taşıyıcı unsuru etkilemeyen diğer tadilatlar ve tamiratlar ruhsata tabi değildir.

(4) Belediyeler veya valilikler mahallin ve çevrenin özelliklerine göre yapılar arasında uyum sağlamak, güzel bir görünüm elde etmek amacıyla dış cephe boya ve kaplamaları ile çatının malzemesini ve rengini tayin etmeye yetkilidir. Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce yapılmış olan yapılar da bu hükme tabidir.” E.T. 20.01.2024, <https://www.mevzuat.gov.tr/>.

²⁷² 3194 sayılı İmar Kanunu m. 22:

“(1) Yapı ruhsatı almak için belediye, valilik bürolarına yapı sahipleri veya kanuni vekillerince dilekçe ile müracaat edilir. Dilekçeye sadece tapu (istisnai hallerde tapu senedi yerine geçecek belge), mimari proje, statik proje, elektrik ve tesisat projeleri, resim ve hesapları, röperli veya yoksa, ebatlı kroki eklenmesi gereklidir.

(2) Belediyeler veya valiliklerce ruhsat ve ekleri incelenerek eksik ve yanlış bulunmuyorsa müracaat tarihinden itibaren en geç otuz gün içinde yapı ruhsatı verilir.

(3) Eksik veya yanlış olduğu takdirde; müracaat tarihinden itibaren onbeş gün içinde müracaatçıya ilgili bütün eksik ve yanlışları yazı ile bildirilir. Eksik ve yanlışlar giderildikten sonra yapılacak müracaattan itibaren en geç onbeş gün içinde yapı ruhsatı verilir.” E.T. 20.01.2024, <https://www.mevzuat.gov.tr/>.

²⁷³ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 225; Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 95.

²⁷⁴ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 226.

²⁷⁵ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 98.

“Umumi yollar, caddeler ve meydanlara, temelli kalmak üzere konulan güzel sanat eserlerini; resim, grafik, fotoğraf ve saire ile çoğaltma, yayma, umumi mahallerde projeksiyonla gösterme, radyo ve benzeri vasıtalarla yayımlama caizdir. Bu salahiyet mimarlık eserlerinde yalnız dış şekle münhasırdır.” Buna göre kamuya mazhar olmuş mimarlık eserinin mezkur hükümde belirtilen şekillere dönüştürülmesi halinde mimarın izni aranmaz. Örneğin Anıtkabir’in kartpostallarda yer alması, Opera Binası’nın yağlı boya olarak resmedilmesi bu kapsamdadır. Ancak bu istisna mimarlık eserinin yalnızca dış görünüşü ile sınırlıdır²⁷⁶.

3.2.2. Mimarın Çoğaltma Hakkı

Çoğaltma, eser aslı yahut kopyalarından elde edilmiş nüshaları ifade eder. Telif hukuku anlamında çoğaltma ise eserin maddi bir cisim üzerinde tekrar üretilmesini, eserden istifade edilmesini sağlayan nüshaların oluşturulmasını ifade eder²⁷⁷. FSEK m. 22 ile eser sahibine tanınan bu hak, mali haklar içinde en sık başvurulana haktır²⁷⁸. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun 22. maddesinin birinci fıkrasında eserin çoğaltılmasına karar verme, çoğaltma tarzı ve çoğaltılacak nüsha sayısını belirleme yetkileri münhasıran eser sahibine bahşedilmiştir²⁷⁹. Burada çoğaltılan eser, asıl eserden bağımsız olmamakla beraber çoğaltan tarafından eser, aynen cisimleştirilmiş olduğundan yeni bir eser sunulduğundan söz edilemez. Bu itibarla işlemeyen farklı olarak burada çoğaltılan nüshalarda çoğaltanın hususiyeti esere yansımaz²⁸⁰.

Çoğaltmadan söz edebilmek için gerek eser aslına gerek eserin daha önceden elde edilen nüshalarına dayalı olarak yapılan tekrarlar, bu hak kapsamında değerlendirilmektedir. Çoğaltma, eserin aslından hareketle yapılmışsa doğrudan; çoğaltılmış nüshadan hareketle yapılmışsa dolaylı çoğaltmadır²⁸¹. Çoğaltma sonucu kaç adet kopyanın oluştuğunun ya da çoğaltma yönteminin bir önemi yoktur. Nitekim, FSEK m. 22/II’ de “aslından ikinci bir kopyasının çıkarılması” şeklinde belirtilmiş olması bu hususa işaret etmektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki mimari projelerin uygulanması belli bir arsa ya da belli bir sayıyla

²⁷⁶ Şahin, “Fikri Hukukta Eser Sahibinin Mali Haklarının Korunması”, s. 119.

²⁷⁷ Arslanlı, *Fikri Hukuk Dersleri*, s. 97.; Ayiter, *Hukukta Fikir ve San’at*, s. 124.; Öztrak, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar*, s. 62-63.; Yavuz, Alica ve Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, s. 826.

²⁷⁸ Balkır, *Mimarlık İş Hukuku*, s. 189.

²⁷⁹ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 100.

²⁸⁰ Abdullah Çelik, “Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Çoğaltma ve Yayma Haklarının İhlali, İhlalin Sonuçları”, (Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2010), s. 40.

²⁸¹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 228.

sınırlanabilir. Özgün yapı inşa ettirmek isteyen yapı malikinin bu iradesi karşısında eser sahibi mimarın çoğaltma hakkını sınırsız kullanması düşünülemez²⁸².

Çoğaltma ile işleme eylemleri birbirleriyle karıştırılmamalıdır. Çoğaltılan eser asıl eserden bağımsız olmamakla beraber çoğaltan tarafından eser aslı/kopyası aynen cisimleştirilmiş olduğundan yeni bir eser sunulduğundan söz edilemez. Bu itibarla işlemeden farklı olarak burada çoğaltılan nüshalarda çoğaltanın hususiyeti esere yansımaz. Örneğin mimari projenin uygulanması, işleme değil çoğaltmadır²⁸³. Buna karşın tam tersine mimari eserden çıkarılan projenin uygulanması ise işlemedir.

FSEK m. 22/II hükmünde, mimari eserlerin çoğaltılmasına ilişkin çoğaltma biçimleri örnek olarak gösterilmiştir. Buna göre; mimarlık eserlerine ait plan, proje ve krokilerin uygulanması çoğaltma kavramı içerisinde yer almaktadır²⁸⁴. Mimari alanında çoğaltma ise mimari projelerin yeni nüsha olarak kağıda basılması, dijital ortama kaydedilmesi şeklinde iki boyutlu olabileceği gibi mimari projenin uygulanarak yapı inşa edilmesi şeklinde üç boyutlu olarak tezahür edebilir²⁸⁵.

Mimari projenin üç boyutlu çoğaltıldığı hallerde telif hakkının ve hak sahibinin doğru tespit edilmesi önem arz eder. Şöyle ki mimari proje yukarıda açıklanan eser olma vasıflarını haiz olması şartıyla FSEK m. 2 uyarınca ilim ve edebiyat eseri olarak korunurken; mimari projenin uygulanması neticesinde meydana gelen yapı estetik değer ihtiva etmekteyse mimari projeyi çizen mimar, bu eser üzerinde telif hakkına sahip olamaz²⁸⁶. Nitekim yapı, bedii vasıf taşıyorsa artık FSEK m. 4 uyarınca telif hukuku himayesinden yararlanacaktır.

Mimari projeler her zaman bir yapı inşa etmek için çizilmez. Proje, kağıt üzerinde kalabilir yahut yapı alelade bir yapı olabilir. Mimari projelerin uygulanması suretiyle ortaya çıkan yapıya çoğaltma diyebilmemiz için bu projenin mimarlık eseri inşasına dayanak teşkil etmek amacıyla çizilip çizilmediğinin önemi var mı sorusu doktrinde tartışmalıdır. Yavuz, Alıca ve Merdivan, inşa edilen yapıda estetik değer olsun olmasın herhangi bir yapı inşasına dayanak teşkil eden mimari projeleri FSEK m. 22/II anlamında çoğaltma kabul etmektedir²⁸⁷

²⁸² Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 231.

²⁸³ Balkır, *Mimarlık İş Hukuku*, s. 190.

²⁸⁴ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 186.; Balkır, *Mimarlık İş Hukuku*, s. 190.; Çelik, “Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Çoğaltma ve Yayma Haklarının İhlali, İhlalin Sonuçları, İhlalin Sonuçları”, s. 15.

²⁸⁵ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 100.; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 224.

²⁸⁶ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 101.; Suluk ve Kenaroğlu, *Türk Fikri Mülkiyet Hukukunda Güncel Gelişmeler*, s. 106-107.

²⁸⁷ Yazarlara göre FSEK m. 22/II’nin 07.06.1995 tarihli 4110 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten önceki hükmü “Çoğaltma hakkı, güzel sanat eserlerine müteallik plân ve krokilerin bunları yapanlar tarafından icra ve tatbiki

Buna karşın bazı yazarlar yalnızca estetik değer ihtiva eden ve bu suretle FSEK m. 4 kapsamında mimarlık eseri niteliğini haiz yapılara ait projelerin uygulanmasını, çoğaltma saymaktadır²⁸⁸.

FSEK m. 22/II’de plan ya da projenin çoğaltılmasıyla mimarlık eserinin ortaya çıkarılması, çoğaltma örneği olarak gösterilmiştir. Mimarlık eserinin, mimari maket olarak cisimleştirilmesi çoğaltma mahiyetindedir. Ancak maketler yönünden şöyle bir ayırım yapmakta yarar vardır. Mimari maketler eserin salt belli bir ölçüğe uygun olarak küçültülmesinden ibaretse burada aynen cisimleştirme söz konusu olduğundan maket, mimari eserin çoğaltması olarak değerlendirilir. Buna karşın, mimari maket müellifinin hususiyetini taşıyorsa işleme eser niteliğinde olur ve asıl eser sahibi mimarın artık işleme hakkı söz konusu olur.

Çoğaltma hakkı kapsamında son olarak üzerinde durulması gereken nokta, eserin FSEK m. 35 ile hüküm altına alınan iktibas serbestisine konu edilebildiği hallerde çoğaltma hakkına ilişkin eser sahibine bahsedilen çoğaltma yetkisinin sınırlandırılmasıdır. Daha açık bir ifade ile FSEK m. 35 kapsamındaki hallerde çoğaltmalar bakımından eser sahibinin iznine ihtiyaç duyulmamaktadır. FSEK m. 35 uyarınca alenileşmiş güzel sanat eserlerinin ilim eserlerinde gösterilmesi, bilimsel bir konuyu açıklamakta kullanılmak üzere güzel sanat eserinin projeksiyon ve benzeri araçlarla gösterilmesi mümkündür. Örneğin mimarlık tarihini konu alan bir ders kitabında mimari eserlerin fotoğraflarına yer verilmesi bu serbesti ile açıklanır. Ancak bu serbestinin sınırı, ilim eserinin içeriğindeki bilgiler hakkında muhatapları aydınlatma maksadıyla çoğaltma yapılmasıdır.

İktibas serbestisinden yararlanarak FSEK m. 35’te öngörülen amaçlarla bir eseri kullanabilmek için eser adı, eser sahibinin adı ve eserin alındığı yerin belirtilmesi gerekmektedir²⁸⁹. Bu sınırlamanın amacı, kuşkusuz bir başka eser içeriğini diğer eserin bölümleri içerisine yerleştirip aralarında ayırım yapamayacak şekilde bütün oluşturulmasını önlemektir.

salâhiyetini de ihtiva eder”. şeklinde iken değişiklik sonrası ‘güzel sanat eseri’ niteliğine sahip olma ibaresi madde metninden çıkarılmıştır. Buradan hareketle kanun koyucunun amacının, estetik nitelik taşımayan her türlü yapıya ilişkin projenin uygulanmasının da çoğaltma saydığı görüşünü benimsemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yavuz, Alica ve Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, s. 837 vd.

²⁸⁸ Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 139; aynı yönde Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 102- 103.; Çelik, “Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Çoğaltma ve Yayma Haklarının İhlali, İhlalin Sonuçları”, s. 84.

²⁸⁹ Beşiroğlu, *Fikir Hukuku Dersleri*, s. 247.

3.2.3. Mimarın Yayma Hakkı

Yayma hakkı, FSEK m. 23'te tanınmıştır. Buna göre bir eserin aslını veya çoğaltılmış nüshalarını piyasaya sürerek ondan ekonomik olarak yararlanmayı sağlayan haktır. Piyasaya sürmek, madde metninde örnek olarak sayıldığı üzere, eserin kiralanmak, ödünç verilmek veya satışa çıkarılmak şeklinde dağıtılmasıdır. Buna ilaveten; icabın hukuki niteliği düşünüldüğünde, burada sayılan hukuki işlemlerden olmasa dahi icap ile yayma hakkının da birlikte kullanıldığının kabulü gerekir²⁹⁰. Yayma hakkı, mimarlık eserleri üzerinde de söz konusu olabilmektedir. Bu itibarla mimarın eserine ait fotoğrafı katalogda yahut internet sitesinde sergilemek suretiyle satışa çıkarması, yayma hakkının kullanılmasıdır²⁹¹.

Yayma hakkı, çoğaltma hakkı ile sıkı bir bağ içerisinde. Şöyle ki yayma hali, çoğaltma fiilinin doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkabilmektedir²⁹². Ancak hemen belirtmek gerekir ki yayma hakkının kullanılması için çoğaltma hakkının da kullanılmış olması zorunlu değildir²⁹³. Nitekim, eser aslının da tek başına yayma hakkına konu davranışlar ile piyasaya sürülmesi mümkündür. Buna karşın çoğaltmanın yayma hakkının ön şartı olduğunu belirten görüş de bulunmaktadır²⁹⁴. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, bir bestenin plağa çoğaltılarak yayınlanması ve bu suretle de mali hak sahiplerinin hem çoğaltma hakkı hem de yayma hakkının ihlalinden kaynaklı ayrı ayrı tazminat talep ettiği olayda çoğaltma hakkı ile yayma haklarının Kanun'da ayrı ayrı sayıldığı gözetilerek hem çoğaltma eylemi hem de yayma eylemi karşısında ayrı ayrı tazminata hükmedilmesinin hukuka uygun olduğunu içtihat etmiştir²⁹⁵.

Yayma hakkı, bir kez kullanmakla tükenir. Hakkın tükenmesi FSEK m. 23/II'nin son cümlesinde şöyle ifade edilmiştir: *"Kiralama ve kamuya ödünç verme yetkisi eser sahibinde kalmak kaydıyla, belirli nüshaların hak sahibinin yayma hakkını kullanması sonucu mülkiyeti devredilerek ülke sınırları içinde ilk satışı veya dağıtımı yapıldıktan sonra bunların yeniden*

²⁹⁰ Suluk, Karahan ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 91.

²⁹¹ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 111.

²⁹² Beşiroğlu, *Fikir Hukuku Dersleri*, s. 258.

²⁹³ Ticari kasıtle yapılmayan çoğaltmalarda yayma hakkının kullanılamayacağına ilişkin görüş için bkz. Tüysüz, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Çerçevesinde Fikri Haklar Üzerindeki Sözleşmeler*, s. 61. karşı görüş için bkz. Emre Gökyayla, *Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi*, Ankara 2001, s. 171.

²⁹⁴ Ergin Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 115.

²⁹⁵ "... FSEK.nun 22 nci maddesi hükmü gereğince, yayma hakkından bağımsız olarak, bir eserden çoğaltma yolu ile yararlanma hakkının sadece ve münhasıran eser sahibine ait olması ve yine bağımsız olarak FSEK.nun 23 ncü maddesinde düzenlenen yayma hakkının, çoğu kez çoğaltmayı izleyen bir aşama olup, çoğaltılmış eserin dağıtım, satış, kiralama gibi ticarete sunulması hakkı olması FSEK'daki düzenlenmiş sistematigi de nazara alındığında çoğaltma ve yayma haklarının ayrı haklar olduğunun açık olması ve dolayısıyla yayma hakkı ve çoğaltma haklarının ihlali nedeniyle ayrı ayrı tazminat hesaplanmasında bir isabetsizlik bulunmaması ..." Tam metin için bkz. Yargıtay 11. HD., E. 2006/6776, K. 2007/14566 ve T. 20.11.2007. E.T. 09.01.2021, <https://kazanci.com.tr/>.

satışı eser sahibine tanınan yayma hakkını ihlal etmez.” Görüldüğü üzere eserin aslı yahut nüshalarının satılması ile müellifin yayma hakkı tükenir. Başka bir deyişle yayma hakkı bir kez kullanılır, ilk yayma fiilinden sonra eserin yayılması engellenemez. Ancak eser sahibinin diğer hakları saklıdır²⁹⁶.

Burada üzerinde durulması gereken bir husus da tükenme ilkesinin yalnızca satış suretiyle dağıtılması halinde geçerli olduğudur. Nitekim ilgili hükümde kiralama ve ödünç verme yetkileri saklı tutulmuştur. O halde kiralama ve ödünç verme yetkileri eser satılsa dahi eser sahibinde kalır. Hükümden çıkarılacak sonuç, ilk satıştan sonra yapılan diğer hukuki işlemler için müellifin yayma hakkı mevcuttur. Bir örnekle açıklamak gerekirse; eseri yahut kopyasını satın alan kimse bunu bir başkasına kiralayamaz, aksi takdirde eser sahibinin yayma hakkı ihlal edilmiş olur. Ancak bu durum mimarlık eserleri bakımından ihtilaf yaratmaya matuftur. Zira mimari eser niteliğini haiz bir otelde odaların kiralanması, mülkiyet hakkının kapsamındadır. Otelin işlevi düşünüldüğünde de eser sahibinin izniyle kiralama yapılması pratikte mümkün değildir. Kanun mimari eserlere yönelik istisna tanımamışsa da Bozgeyik’e göre mimari eser niteliğindeki yapıyı kiralayan yahut ödünç alan üçüncü şahsın yapıda istifade ettiği alandan hareketle bir çözüm yolu öngörülebileceğini benimsemektedir. Daha açık bir anlatımla yapıya hususiyet katan unsurlardan değil de bizzat yapının işlevsel özelliklerinden istifade ediliyorsa mülk sahibinin mülkiyet hakkına üstünlük tanınmalıdır²⁹⁷.

4. MİMARIN TELİF HAKLARININ KORUMA SÜRELERİ

Fikri haklar, mutlak haklardan olmasına rağmen süreyle sınırlandırılmıştır. Bu sınırlama FSEK m. 26/I’de öngörülmüştür. Öngörülen süre sonunda mimarın eseri üzerindeki telif hakları eser sahibinin ya da onun mirasçılarının mamelekenden çıkmaktadır. Böylece eser, koruma süresinin sonunda artık kamuya mal edilmiş sayılmaktadır²⁹⁸. Ancak FSEK m. 26/I hükmü mali hakların zamanla sınırlandığını belirttikten hemen sonra iki istisna getirmiştir. Bunlardan ilki FSEK m. 46 uyarınca halka açık kütüphane, müze ve benzeri kurumlarda muhafaza edilen, müellif tarafından çoğaltma ile yayma haklarından menedilmemiş ve henüz alenileşmemiş eserler, müellif öldükten sonra bulunduğu kuruma ait sayılır. İkinci istisna ise FSEK m. 47’de belirtilmiş olmasına rağmen, FSEK m. 47/I hükmü, Anayasa Mahkemesi’nin 14/5/2015 tarihli

²⁹⁶ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 111-112.

²⁹⁷ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 112-113.

²⁹⁸ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 140.

ve E. 2014/177, K. 2015/49 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir²⁹⁹. İptal kararından önce Cumhurbaşkanlığı kararı ile eser henüz koruma süresi içerisindeyken kamuya mal etme kararı verilebileceği düzenlemesi mevcuttu. Bu hüküm iptal edildikten sonra ise yerine yeni bir düzenleme yapılmadığından bu hususta bir boşluk olduğu söylenebilir.

Koruma süresi ile kastedilen eser sahibine bahsedilen hakların eser sahibince yahut onun ölümü neticesinde mirasçıları tarafından kullanılabileceği süredir. FSEK m. 27/I uyarınca eser, kural olarak sahibinin sağlığında ve ölümünden itibaren 70 yıl korunur. Alenileşen eserin koruma süresi, alenileşme tarihini izleyen yılın başında başlar ve yetmiş yıl sonra sona erer³⁰⁰. Örneğin 02.09.2023 tarihinde alenileşen bir eserin koruma süresi, 01.01.2024 tarihinde başlayıp 31.12.2094 yılında sona erer. Eser sahibinin ölümüyle başlayacak süre için böyle bir düzenleme mevcuttur³⁰¹. Bu durumda da eser sahibinin öldüğü tarihi izleyen ilk yılın başından itibaren yetmiş yıllık süre işlemeye başlar.

FSEK m. 26/II uyarınca eser, alenileşmeden koruma süresi başlamaz. Ancak eser sahibinin meydana getirdiği fikri ürün henüz alenileşmemişken eser sahibinin öldüğü hallerde eser ölümünden sonra alenileşse dahi, koruma süresi eser sahibinin ölüm tarihi itibarıyla hesaplanır. Ancak eser sahibi bilinmiyorsa tabii ki alenileşme tarihi itibarıyla koruma süresi hesaplanır.

Eser birden fazla parçanın bir araya gelmiş hali ise bu parçalardan her biri münferiden telif hukukuna konu olmaktadır. Hal böyle iken, münferiden korunan bu eserler için koruma süresi her bir parçanın alenileşmesi ile başlar; oluşan bütünün koruma süresi ise son parçanın aleniyet kazandığı takip eden yılın başından başlar. Örneğin, eğitim kompleksi inşaatında son binanın inşa tarihi 12.11.2020 ise 70 yıllık süre, 01.01.2021 itibarıyla başlar. Buna doktrinde parça ve bütünlük koruması denilmektedir³⁰².

Birden fazla eser sahibinin birlikte meydana getirdiği eserler bakımından koruma süresinin ne zaman başlayacağının tespiti önemlidir. Hem iştirak halinde hem müştereken meydana getirilen eserlerde son eser sahibinin ölüm tarihi esas alınarak koruma süresi

²⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz., Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 213 vd.

³⁰⁰ Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 153.

³⁰¹ bkz. FSEK m. 26/V: “Aleniyet tarihinden başlıyan süreler eserin ilk defa alenileştiği veya dördüncü fıkraya göre alenileşmiş sayıldığı yıldan sonraki senenin ilk gününden itibaren hesap olunur.”

³⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz., Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakları*, s. 141.

hesaplanır³⁰³. Ancak müşterek eser sahipliğinde müşterek eseri meydana getiren parçaların her biri münferiden eser sayıldığı için bunlar ayrı ayrı da korunmaktadır³⁰⁴.

Manevi haklarda koruma süresi kural olarak, mimarın yaşamıyla sınırlıdır³⁰⁵. Ancak manevi hakların kullanma yetkisi bir başkasına bırakılabilir. FSEK m.14/III, M. 15/III ve M. 16/III ile eser sahibine tanınan haklar bakımından FSEK m. 19/II’de belirtilen kişiler müellifin ölüm tarihinden itibaren yetmiş yıl içerisinde bu hakları kendi namlarına kullanabilecektir.

³⁰³ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakları*, s. 142.

³⁰⁴ Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 150-151.

³⁰⁵ Aynı yöndeki görüş için bkz., Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı*, s. 143; Karşı görüş için bkz., Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 125; Öztrak, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar*, s. 76.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİMARIN TELİF HAKLARININ HUKUKİ HİMAYESİ

1. GENEL OLARAK HUKUKİ HİMAYE

Mimarın gerek mali gerek manevi haklarının ihlal edilmesi yahut ihlal edilme tehlikesi söz konusu olduğunda hukuki himayeden yararlanma ihtiyacı hasıl olmaktadır. Mimar yahut FSEK m. 19’da sayılan kişiler, ihlalin niteliğine göre Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu m. 66 ve devamı hükümlerinde öngörülen hukuk ve ceza davalarının açılması için mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

Bu davaların nüvesini, hususiyet kavramı oluşturmaktadır. Öyle ki hususiyet unsurunu ihtiva etmeyen bir ürünü, FSEK m. 66 vd. hükümlerinde öngörülen hukuki yollarla korumak mümkün değildir. Koruma konusunun hususiyet taşıyıp taşınamaması, hukuki himayenin sınırını çizmek için de önemlidir. Zira hukuki himayeye başvurma ihtiyacı doğuran telif hakkı ihlallerinde, ihlalin eserin hangi unsurunu etkilediğinin tespiti gerekmektedir. Örneğin hukuki mahiyeti itibarıyla mimari eser olan bir binanın bedii vasfını teşkil eden balkon tasarımı ise bu balkon tasarımına yapılacak müdahale kuşkusuz telif hakkının ihlali sayılacakken; kolonlarda yapılacak değişiklik bedii vasfı -dolayısıyla hususiyeti- etkilemeyeceğinden eser sahibi, telif hukukunun himayesinden yararlanamayacaktır.

Mimari esere yapılacak telif hakkı ihlalleri, üçüncü şahıs tarafından yapılabileceği gibi eser sahibinin mimari eseriyle ilgili sözleşmesel ilişki içerisinde olan şahıslarca ya da vekaletsiz iş gören üçüncü şahıslarca da gerçekleştirilebilir. Başka bir deyişle fikri hakların ihlali haksız fiil şeklinde gerçekleşebileceği gibi sözleşmeye aykırılık ya da vekaletsiz iş görme şeklinde de gerçekleşebilir. Dolayısıyla FSEK kapsamında ikame edilecek davalarda borcun konusu, haksız fiil, sözleşme ya da vekaletsiz iş görme olarak karşımıza çıkabilir.

2. TELİF HAKKI İHLALİNDE AÇILABİLECEK DAVA ÇEŞİTLERİ

2.1. TESPİT DAVALARI

Tespit davaları, bir hukuki ilişkinin varlığını ya da yokluğunun ortaya çıkarılması talebiyle açılan davalardır³⁰⁶. Tespit davası, kusura dayanmadığından davalı taraf tespiti istenen eylemde kusursuz olsa da tespit davası ikame edilebilir. Tespit davaları, hukuki ilişkinin varlığını, hak sahipliğini, bir hakka tecavüzün varlığını ortaya koymak için başvurulmuş hukuki müessesesidir.

Tespit davaları, lafzı itibarıyla da yalnızca talep edilen hususları tespit etmeye matuftur. Dolayısıyla tespit yargılaması neticesinde ortaya bir eda hükmü çıkmamaktadır. Tespit davası açılabilmesi ve yargılamanın görülebilmesi için genel dava şartlarının yanında, dava konusunun bir hak ya da hukuki ilişki olması gerekmektedir³⁰⁷. Buna ek olarak mutlaka tespit talebinde bulunan kişinin tespit talebinde bulunmasını haklı gösterecek güncel ve hukuki menfaati olmalıdır³⁰⁸. Bu şart, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 106. maddesinin ikinci fıkrasında ifadesini bulmuştur. Güncel menfaatten kasıt, tespiti talep edilen hususun hak sahibine zarar verme ihtimalinin varlığıdır. Hukuki menfaat tüm davalar bakımından aranan bir şartsa da tespit davaları bakımından dava konusu hukuki ilişkinin ya da hakkın derhal tespiti noktasında hukuki menfaatin varlığı aranmaktadır. İşte bu nedenle tespit davalarındaki menfaati tanımlarken güncel ve hukuki tabirini birlikte kullanmayı tercih etmekteyiz. Zira tespit davalarındaki hukuki menfaatin varlığı için hakkın ya da hukuki ilişkinin güncel bir saldırı tehlikesi içerisinde olması gerekmekte olup bu tehlikenin tespit hükmüyle giderilebilmesi gerekmektedir³⁰⁹.

Tespit davası, eser sahipliğinin belirlenmesi yahut esere yapılan tecavüzün belirlenmesi için ihtiyaç duyulabilir. Tespit davaları, temelini HMK m. 106 hükmünden almaktadır. FSEK'te açıkça tespit davasına yer verilmemekle birlikte bu kanun, eser sahipliğinin tespitini 15. maddesinde eser sahibinin adının eserde belirtilmesi hakkı altında özel olarak düzenlemiştir³¹⁰.

³⁰⁶ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, *Medeni Usul Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), s. 294-295.; L.Şanal Görgün, Levent Börü, Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), s. 234.; Abdurrahim Karşı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, (İstanbul: Filiz Kitabevi), s. 316.

³⁰⁷ Karşı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, s. 317.

³⁰⁸ İsmail Ercan, *Uygulamacılar İçin Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021), s. 467

³⁰⁹ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, *Medeni Usul Hukuku*, s. 296.; Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 469.

³¹⁰ Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 404.

FSEK m. 15/III’te adın belirtilmesini isteme hakkı kapsamında eser sahibine eser sahipliğini tespit için özel olarak tespit davası açması yolu tanınmıştır³¹¹. Buna göre “*Bir eserin kimin tarafından vücuda getirildiği ihtilaflı ise, yahut her hangi bir kimse eserin sahibi olduğunu iddia etmekte ise, hakiki sahibi, hakkının tesbitini mahkemeden istiyebilir*”. Doktrinde FSEK m. 15/III kapsamında ileri sürülen taleplerin eda davasına vücut vereceği yönünde görüşler mevcuttur³¹². Doktrindeki bu görüşlerin temelinde, tespitle birlikte eser sahipliği sıfatının da talep eden kişiye bahşedildiği saikidir. Ancak bu davalardaki talep bir işin yapılması, yapılmaması yahut bir şeyin verilmesi, verilmemesi yönünde değildir. Yalnızca tespit talebi ileri sürülmekte olup taleple bağlı olan mahkemenin yargılama sonucunda eda hükmü kurması da mümkün değildir³¹³.

Eser sahipliğinin tespiti davaları; birden fazla kişi aynı eserde eser sahipliği iddia ediyorsa, bir kimse anonim eserin sahibi olduğunu ileri sürüyorsa yahut eser, sahibinin adını taşımakla birlikte eser sahibinin adında yanlışlık veya iltibasa yol açma ihtimali varsa ikame edilebilir³¹⁴. Eser sahipliğinin tespiti dışında kalan ve tespit talep etme ihtiyacı doğuran eylemler, HMK m. 106 ve kişilik haklarıyla alakalı olması durumunda da TMK m. 25 hükmüne dayanılarak açılabilmektedir³¹⁵. Örneğin mimari eserde mimarın adı, küçük düşürücü şekilde yazılmışsa mimarın TMK m. 24 ile korunan kişilik hakları ihlal edildiğinden TMK m. 25’e dayalı tespit talep edebilir.

Mimarlık eserleri yönünden açılabilecek tespit davalarında istemin özü, eser sahipliğinin tespiti olabileceği gibi yapının estetik değerinin tespiti de olabilir. FSEK m. 11 uyarınca güzel sanat eserinin aslında adı bulunan kimse, karine olarak o eserin sahibidir. Bu karinenin aksi her zaman ortaya konulabilmektedir³¹⁶. Eser üzerinde adı yazan kişinin eser sahibi olmadığı iddiası, eser sahipliği karinesinin aksine tespit istemi içermektedir. Bu durumda eser sahibi olduğunu iddia eden kişi, karine olarak eser sahibi kabul edilen kişiye karşı tespit davası açabilir. Buna karşın eser üzerinde adı yazan kişi eser sahibi olmadığının tespiti talebiyle mahkemeye başvurabilir mi? Bu yöndeki menfi tespit talebinin FSEK m. 15/III hükmüne dayalı açılmasının mümkün olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Örneğin Bozgeyik, eser sahibi gözüken kişinin, yanlış intibayı gidermek için bu yola başvurulabileceği görüşünü

³¹¹ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 293; Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 404.

³¹² Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 291.

³¹³ Aynı yönde bkz. Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 249, İnan, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 144.

³¹⁴ Canan Küçükali, *Fikri Hakların İhlalinden Kaynaklanan Tazminat Davaları*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2017), s. 26.

³¹⁵ Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 27-28.

³¹⁶ Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*, s. 438-439.

benimsemektedir³¹⁷. Ateş ise aksi yönde düşünmektedir. Yazara göre FSEK m. 15/III'ten temelini alan tespit davası, eser sahibinin manevi hakkına dayanmakta olup bir kimse kendisinin meydana getirmedeği eser üzerinde manevi hakka sahip olmadığından TMK m. 24'teki haklarına dayanabilir³¹⁸. Yavuz/Alica/Merdivan da eser sahibi olunmadığının tespiti isteminin TMK m. 24 vd. hükümlerine göre çözümlenmesinin isabetli olacağı görüşündedir³¹⁹. Kanaatimizce de böyle bir ihtilafın genel hükümler dairesinde ileri sürülmesi daha uygundur. Buna paralel olarak talepte bulunan kişinin eser üzerindeki yanlış intibayı gidermek yönündeki güncel ve meşru menfaatine dayanarak açacağı tespit davası da FSEK m. 15/III'e dayalı açılmaz. Zira FSEK m. 15/III madde lafzı itibarıyla müspet bir tespit talebine işaret etmektedir. O halde menfi tespit talebiyle açılacak tespit davasının dayanağı, FSEK m. 15/III değil, TMK m. 26'dır³²⁰.

Müşterek ya da iştirak halinde meydana getirilen eserler bakımından da eser sahipliğinin tespitini talep etme ihtiyacı gündeme gelebilmektedir. Örneğin müşterek olarak bir araya getirilmiş mimari projede eser sahipleri arasında adı belirtilmeyen mimarın eser sahipliğini tespit ettirme talebi FSEK m. 15/III kapsamındadır.

Eser sahipliği talebinde bulunabilecek kişiler öncelikle eser sahibinin kendisidir. Öte yandan FSEK m. 19'da belirtilen kişiler eser sahibinin ölümünden itibaren yetmiş yıl içinde dava açabilirler. Ayrıca mali hakları devralan kimseler de meşru menfaatlerinin olması halinde dava açabilirler. Son olarak yukarıda sayılan kişiler mevcut değil yahut kendilerine bahşedilen bu yetkiyi kullanmıyorlarsa veya yetmiş yıllık süre sona ermişse, FSEK m. 19/III uyarınca Kültür ve Turizm Bakanlığının davayı kendi namına açma yetkisi bulunmaktadır³²¹.

Mimari yapıların telif hukuki himayesinden yararlanması, diğer eser türlerinin aksine yalnızca estetik değer taşıması şartıyla mümkündür. Bu nedenle mimari yapılarda eser sahipliğinin tespitinin yanında eserin estetik değer taşıyıp taşımadığının tespiti de sıklıkla ihtiyaç duyulan bir ihtilaf olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin yapı malikinin mimari eserde değişiklik yapması halinde yapı maliki ile mimar arasında ihtilaf çıkabilir. Bu durumda yapı maliki, mülkiyetindeki bu yapının estetik değeri haiz olmadığını, dolayısıyla mimarın telif hakkının olmadığını ileri sürmesi ve bunun tespitini talep etmesi mümkündür. İşte böyle bir

³¹⁷ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakları*, s. 197.; aynı yönde bkz. Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 251.; Ayiter, *Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri*, s. 120; Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 144.

³¹⁸ Ateş, *Eser Sahipliği*, s. 482.; aynı yönde bkz. Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 54.

³¹⁹ Yavuz, Alica ve Merdivan, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*, C.1, s. 378.

³²⁰ Erdil, s. 78.

³²¹ Suluk, Karahan ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 138.

durumda yapı maliki, mimar aleyhine genel hükümler dairesinde tespit davası ikame edebilecektir. Bunun tam aksi de mümkündür. Mimar da yapıda estetik değer olduğunu, dolayısıyla yapının FSEK m. 4 kapsamında eser olarak tespit edilmesi talebiyle yapı maliki aleyhine dava açabilir.

Eserde estetik değer varlığı ancak ve ancak bilirkişi incelemesi ile mümkündür. Mimari eserlerde estetik değer tespiti için İmar Kanunu m. 8/j ile dava yolu dışında bir çözüm yolu öngörülmüştür. Buna göre; bakanlık tarafından mimari estetik komisyonu kurulması öngörülmüştür.³²² Bu komisyon, mimari yapıların estetik değeri haiz olup olmadığına, özünde özgün bir fikri barındırıp barındırmadığına karar verme yetkisine sahiptir³²³.

2.2. TECAVÜZÜN REFİ DAVASI

Ref kavramı, kaldırma anlamı taşımaktadır³²⁴. FSEK m. 66-68 arasında düzenlenen tecavüzün refi davaları, sadeleştirilmiş hali ile tecavüzün durdurulması ya da tecavüzün kaldırılması olarak ifade edilmektedir. Bu dava ile öngörülen amaç, manevi ve mali haklara yapılan tecavüzün durdurulması ve tüm sonuçlarıyla beraber ortadan kaldırılmasıdır.

Tecavüzün refi davaları bakımından aranan genel şartlar, FSEK m. 66'da sayılmıştır. Bu davanın açılabilmesi için müellifin gerek mali gerek manevi haklarını ihlalden kaynaklı hukuka aykırılıkların somut olarak vuku bulması gerekmektedir. Bu cümleden olmak üzere saldırının başlamış olması yeterli olup saldırı teşkil eden eylemin tamamlanması gerekmemektedir. Nitekim tecavüzün refi talebi ile mevcut saldırının durdurulmasına da hükmedilmektedir. Saldırı tamamlanıp etkisi devam ediyorsa yine FSEK m. 66 vd. uyarınca tecavüzün refi davasını açmakta hukuki yarar vardır³²⁵. Bunun aksini savunan görüşler de mevcuttur. Örneğin Öztan, ancak “müşahhas” bir tecavüzün durdurulması talep edilebilir demektir³²⁶. Öztrak da tecavüzün durdurulması davasında tecavüzün devam etme şartının

³²² İlgili kanuni düzenleme şu şekildedir: “İlgili idareler, Bakanlıkça belirlenen esaslara göre mimari estetik komisyonu kurar. Komisyon, yapıların ve onaylı mimari projelerinin özgün fikir ifade edip etmediğine karar vermeye yetkilidir. Özgün fikir ifade etmeyenlerde yapılacak değişikliklerde ilk müellifin görüşü aranmaz. Özgün fikir ifade eden mimarlık eser ve projelerinde; eserin bütünlüğünü bozmadığına, estetik görünümünü değiştirmedikçe, teknik, yönetsel amaçlar ve kullanım amacı nedeniyle zorunlu olduğuna karar verilen değişiklikler müellifinin izni alınmaksızın yapılabilir. Bu durumda ilk müellif tarafından talep edilebilecek telif ücreti; ilgili meslek odasının belirlenen mimari proje asgari hizmet bedelinin, tamamlanan yapılarda yüzde yirmisini, inşaatı süren yapılarda yüzde on beşini geçemez.” E.T., 20.01.2024, <https://www.mevzuat.gov.tr/>.

³²³ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakları*, s. 201.

³²⁴ “Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, Hukuk Sözlüğü”, E.T. 28.10.2023, <https://sozluk.adalet.gov.tr/>.

³²⁵ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 310-311.; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 263.; Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 31.; Aytül Özkan ve Ahmet Fatih Özkan, “Fikir ve Sanat Eserleri Bağlamında Tecavüzün Ref'i Davası ve Üç Kat Bedel Sorunu”, *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 1, (2016): s. 103-134, s. 107.

³²⁶ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 634.

aranacağını savunmaktadır³²⁷. Ancak biz mevcut tecavüz bittikten sonra tecavüzün ref'i davasının açılmayacağı görüşüne iştirak etmiyoruz. Zira mimarın telif hakkına yapılan saldırının doğurduğu zararlı sonuçlar, saldırı eyleminin tamamlanması ile bıçak gibi kesilmez. Bu eylem ile zararlı sonuç arasında rabıta kuruluyorsa eylem bitse dahi tecavüzün halen devam ettiği aşıkardır.

Tecavüzün refini talep etmek için ihlalde bulunanın kusurlu olması ve eser sahibinin zarar görmüş olması şartları aranmamaktadır³²⁸. FSEK m. 66/III'te mütecavüzün kusuru aranmaz denildikten sonra aynı maddenin dördüncü fıkrasında mahkemece kusurun olup olmadığının araştırılacağı belirtilmişse de burada kastedilen kusur, mahkemenin tecavüze karşı alınmasını öngöreceği önlemlerin takdirinde yol gösterir³²⁹. Ayrıca eser sahibi nezdinde bir zarar meydana gelmese dahi tecavüzün refi davası açılabilir. Gerçekten de bu davanın amacı, herhangi bir zararı tazmin etmek değildir; eser sahibinin telif haklarına yapılan saldırının ve etkilerinin bir an önce sona erdirilmesidir³³⁰.

FSEK m. 66 ile genel şartlar öngörüldükten sonra FSEK m. 67'de tecavüzün refi davasına konu manevi haklara tecavüz halleri, 68. maddede ise mali haklara tecavüz halleri gösterilmiştir. Aşağıda mimarın manevi haklarının ve mali haklarının ihlali halinde başvuracağı hukuki yollar ayrı ayrı ele alınacaktır.

2.2.1. Mimarın Manevi Hakların İhlali Halinde Ref Talebi

2.2.1.1. Mimari Fikri Ürünlerde Haksız Değişiklik Halinde

Eserin bütünlük ve mevcudiyetinin korunması, FSEK m. 16 ve 17 ile bahsedilmiştir. Eseri eser yapan unsur kuşkusuz eser sahibinin kattığı hususiyettir. Bu hususiyet, eser sahibinin adeta imzasıdır. Dolayısıyla esere yapılacak en ufak müdahale hususiyete etki edeceğinden FSEK m. 16 ve 17'de ifadesini bulan eser bütünlüğünün ve mevcudiyetinin korunması özel önem arz etmektedir. Bu öneme istinaden FSEK m. 67/IV hükmü, eserde yapılacak haksız değişiklikleri, eser sahibinin manevi hakkına saldırı saymıştır. Bu hükümde, güzel sanat eserleri

³²⁷ Öztrak, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar*, s. 80.

³²⁸ Öztrak, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar*, s. 80.; Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 634.; Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 31.

³²⁹ Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 287.; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 294; Doğrul'a göre kusur aranmamasına rağmen hakime kusurun ve bunun derecesinin tespiti ödevinin yüklenmesi, açılması muhtemel tazminat davalarında delil tespiti elde etme amacına hizmet etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 263.

³³⁰ Kılıçarslan, *Fikri Haklar*, s. 406 vd.

ve diğer eserler olmak üzere iki farklı şekilde koruma öngörmüştür. Buna göre mimari projelerde yapılan haksız değişiklikler FSEK m. 67/IV-b.1 kapsamında dava konusu edilebilirken mimari eserlere müdahaleler, FSEK m. 67/IV-b.2 kapsamında dava konusu edilebilir³³¹.

FSEK m. 67 ile belirtildiği üzere mimar, eseri üzerindeki değişikliğin kendisi tarafından yapılmadığını, adının kaldırılmasını, adının değiştirilmesini ve mümkünse eski hale iade talep edebilir³³².

a) Mimari Projelerde Haksız Değişiklik

FSEK m. 67/IV-b.1; “Eser sahibi, eserin değiştirilmiş şekilde çoğaltılmasının yayım ve temsiline, yayım ve temsiline, radyo ile yayımının menedilmesini ve tecavüz edenin, tedavülde bulunan çoğaltılmış nüshalardaki değişiklikleri düzeltmesini veya bunların eski haline getirilmesini talep edebilir. Değişiklik, eserin, gazete, dergi veya radyo ile yayımı sırasında yapılmışsa eser sahibi, masrafı tecavüz edene ait olmak üzere, eseri değiştirilmiş şekilde yayımlamış olan bütün gazete, dergi ve radyo idarelerinden değişikliğin ilan yolu ile düzeltilmesini talep edebilir.” hükmünü amirdir. Buna göre ilim ve edebiyat eseri sayılan mimari projelerdeki değişiklikler, FSEK m. 67/IV-b.1 uyarınca kaldırma davasına konu edilebilir. İlgili madde metninde eser sahibine, eserinin bir başkası tarafından değiştirilip çoğaltılması eylemini men yetkisi bahşetmiştir. Mimari projeler bakımından çoğaltılardaki değişikliği izah etmekte fayda vardır. Şöyle ki mimari projelerin uygulanması neticesinde inşa edilen yapılar mimari projenin çoğaltmasıdır³³³. Mimari projeler, iki boyutlu çoğaltılabileceği gibi yapı inşa etmek suretiyle üç boyutlu halde de çoğaltılabilir. İki boyutlu çoğaltılan, yayınlanan, temsil edilen, reklam verilen bir mimari proje asıl eserden farklı olduğu takdirde mimarın eserin bütünlüğünü ve mevcudiyetini koruma hakkı kapsamında tecavüzün refi davası açması mümkündür. Aynı şekilde mimari projelerin çoğaltması teşkil eden yapılarda da inşa sırasında mimari projeden sapmalar gündeme gelebilir. Bu durumda da mimari proje değiştirilerek uygulandığı için mimari proje sahibinin tecavüzün refi davası açması mümkündür³³⁴.

³³¹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 268.; Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakları*, s. 206.

³³² Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 288-289.; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 311.; Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakları*, s. 207.

³³³ Suluk ve Kenaroğlu, *Türk Fikri Mülkiyet Hukukunda Güncel Gelişmeler*, s. 110.

³³⁴ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 269.

FSEK m. 67/IV uyarınca açılacak tecavüzün ref'i davalarında her türlü değişiklik değil, haksız değişiklik şartı aranmaktadır³³⁵. Mimari proje baz alınarak inşa edilen yapıda, projeden farklılık arz eden unsurların varlığı haksız değişiklik olarak değerlendirilmektedir. Buna karşın yapı, mimari projeden bağımsız inşa edilmişse haksız değişiklik gündeme gelmez³³⁶. Örneğin X projesinin inşasında ortaya çıkan yapı, X projesinden farklı ise proje müellifi mimarın haksız değişikliklerin kaldırılması için tecavüzün refi davası açması mümkündür. Ancak yapının inşasında zaten projeye bağlı kalınmamışsa burada değişiklik sayılacak bir eylem olmadığından proje sahibinin manevi hakkına bir tecavüz hali bulunmamaktadır. Uygulamada ise İmar Kanunu m. 30 uyarınca inşaat başlamadan kamu otoritelerince mimarlık projesine dayalı olarak verilen inşaat ruhsatına aykırı inşa edilerek oluşturulan yapılara iskan verilmemektedir. Bu nedenle de mimarlık projesine sadık kalmadan inşa edilen yapılardaki değişiklik pek karşımıza çıkmamaktadır³³⁷. Dolayısıyla mimari proje müellifi mimarın haksız değişiklik haline dayanarak ikame edeceği tecavüzün refi davasına konu eylemler ya inşaat ruhsatı alınmadan önce gündeme gelebilir ya da inşaat aşamasında ek proje alınması suretiyle gündeme gelebilir. Tadilat için iş sahibinin ek proje hazırlattığı ve buna göre inşaata devam edildiği durumlarda asıl projede değişiklik yapıp yapılmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun için her iki proje karşılaştırılıp aralarında benzerlik olup olmadığı araştırılır. Asıl proje ile ek proje arasında benzerlik bulunmaması, farklı amaçlara hizmet etmesi hallerinde haksız değişiklikten söz edilemez.

Mimarlık şirketinde çalışan mimarın meydana getirdiği mimari projede işveren tarafından yapılan her türlü değişiklik haksız olarak nitelendirilemez. Zira istihdam ilişkisi içerisinde işveren ile çalışan mimar arasında ekseriyetle mimari proje nedeniyle istihdam edilen mimarda doğan mali haklar, işverene devredilir. FSEK m. 18/II de işverene, eser üzerindeki mali hakları kullanma yetkisini bahşetmiştir. Bu durumda istihdam edilen mimarın tecavüzün ref'i davası açması, işverenin yaptığı değişikliğin mimarın şeref ve haysiyetini zedelemiş olması ile sınırlıdır³³⁸.

Sonuç olarak mimari proje müellifinin FSEK m. 16 ve 17 hükümlerine dayalı olarak tecavüzün refi davası açması için öncelikle saldırının devam ediyor olması ya da etkilerini sürdürüyor olması gerekmektedir. Bu şart tecavüzün refi davalarında genel şart olarak

³³⁵ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 315.; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 269.; İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 154.

³³⁶ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 269.

³³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 270 vd.

³³⁸ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 272.

karşımıza çıkmaktadır. Mimari projelerin çoğaltmalarındaki değişiklik için açılacak tecavüzün refi davası için özel olarak haksız değişiklik hali aranmaktadır. Yapılan bu değişikliğin haksız addedilebilmesi için mimardan izin almadan değişiklik yapılmış olması veya mimar izin vermiş olsa dahi bu değişikliklerin mimarın şeref ve haysiyetini zedeliyor olması gerekmektedir.

b) Mimarlık Eserlerinde Haksız Değişiklik

FSEK m. 67/IV-b.2; *“Güzel sanat eserlerinde eser sahibi asıldaki değişikliğin kendisi tarafından yapılmadığını veya eserdeki adının kaldırılmasını yahut değiştirilmesini talep edebilir. Eski halin iadesi mümkün ise değişikliğin izalesi ammenin veya malikin menfaatlerini esaslı surette haleldar etmiyorsa eser sahibi eseri eski hale getirebilir.”*

FSEK m. 67/IV-b.1 ile b.2 ilk bakışta benzer hükümler ihtiva ediyor gibi görünse de iki noktada ayrılmaktadır. Bu iki noktaya dikkat çekmek gerekmektedir. İlk olarak mezkur fıkranın birinci bendinde tüm eserler kapsama alınmışken ikinci bendinde yalnızca FSEK m. 4 anlamında güzel sanat eserleri alınmıştır. Diğer farklılık ise birinci bentte eserin haksız değişiklik yapılarak çoğaltılması yasaklanmışken ikinci bentte doğrudan eser aslında haksız değişiklik yapılması yasaklanmıştır³³⁹.

Eserinde haksız değişiklik yapılan eser sahibi, FSEK m. 67/IV-b.2 uyarınca değişikliğin kendisi tarafından yapılmadığının açıklanmasını, eserden adının kaldırılmasını veya eserin eski hale getirilmesini talep ederek tecavüzün refi davası açabilir³⁴⁰. Değişikliğin eser sahibince yapılmadığı ve eserden eser sahibinin adının kaldırılması sonuçları, yapının mevcudiyetine ya da yapı üzerinde başkaca hak sahiplerinin haklarına hanel getirmezken eserin eski hale iadesi eser sahibi dışında da başka hak sahiplerinin haklarıyla çatışabilir³⁴¹. İlgili hükmün lafzından da anlaşılacağı üzere eski hale iade, kamu menfaati ya da yapı malikinin menfaatlerini esaslı biçimde ihlal ediyorsa eski hale iade talebinin ileri sürülmesi mümkün değildir. İşte bu durumda yapılan değişikliğin haklı olup olmadığını tayin etmek büyük önem arz eder³⁴². Kamu düzenlemeleri nedeniyle değişiklik ihtiyacı duyulması, mimarın bizzat değişiklik yapma hususunda yapı malikine yetki vermesi ve zorunlu onarımlar nedeniyle değişiklik meydana

³³⁹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 274.

³⁴⁰ Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 289.

³⁴¹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 273.

³⁴² İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 154.

gelmesi, değişiklikleri haklı kılmaktadır³⁴³. Ne var ki yapı maliki tarafından yapılan bu değişiklikler eser sahibinin şeref ve haysiyetine zarar getirmemelidir.

Değişikliğin haklı olup olmadığında araştırılması gereken bir diğer kriter de kuşkusuz değişikliğin eserin hangi unsurunda yapıldığıdır. Eseri eser yapan unsur, hususiyettir. Değişiklik, yapıya hususiyet katan noktaya yapıldıysa artık eser vasfına müdahale edildiği sonucuna ulaşılmalı ve değişikliğin haksız olduğu kabul edilmelidir. Buna paralel olarak ihtiyaç üzerine yapıda işlev değişikliğine giden yapı maliki, eser sahibinin hususiyetine müdahale etmedikçe mülkiyet hakkının kendisine bahşettiği tasarruf yetkisine dayanarak eserinde değişiklik yapabilir. Yeter ki işlev değişikliği doğrudan mimarın esere bahşettiği estetik değeri bozma kastı içermesin³⁴⁴.

Yargıtay'ın Ankara'nın simge yapılarından olan *Atakule Alışveriş Merkezi*'nde yapılacak esaslı değişiklik üzerine mimarın ve malikin menfaatlerinin dengesine ilişkin verdiği kararında; yapı malikinin alışveriş merkezinin ticari değer kaybetmesi nedeniyle yapının yıkılarak yeniden yapılmasının mimar tarafından da beklenebilir yahut öngörülebilir bir çözüm olduğunu değerlendirmiştir³⁴⁵. Bu durumda mimar, hususiyet unsuruna halel gelmedikçe eski hale iade talebinde bulunamaz.

Sayılan şartları taşısa dahi eserin eski hale iadesinin olanaksız olması da bu talebin ileri sürülmesini engellemektedir. Örneğin bazen değişiklik yapılması, kanun gereği ya da yapının güvenliği için elzem olabilir. İşte bu gibi durumlarda eserde değişiklik haklı nedene dayandığından tecavüzün ref'i istemi, isabetli olmayacaktır³⁴⁶.

2.2.1.2. Mimarın Kamuya Arz Yetkisinin İhlali Halinde

FSEK m. 67/I hükmüne göre; *“Henüz alenileşmemiş bir eser, sahibinin rızası olmaksızın veya arzusuna aykırı olarak umuma arzedildiği takdirde tecavüzün ref'i davası, ancak umuma arz keyfiyetinin çoğaltılmış nüshaların yayımlanması suretiyle vakı olması halinde açılabilir. Aynı hüküm, esere, sahibinin arzusuna aykırı olarak adının konulduğu hallerde de caridir.”* Mezkur hüküm, yalnızca çoğaltılmış nüshaların kamuya sunulması

³⁴³ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bölüm II/2/2.2.3. vd.

³⁴⁴ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 281.

³⁴⁵ Tam metin için bkz. Yargıtay 11. HD, E. 2020/7284, K. 2022/4684 T.0 9.06.2022, E.T. 21.01.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

³⁴⁶ İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 155.

halinde ref davası açılabilceğini öngörmesi sebebiyle eser sahibinin aleyhine bir sınırlama teşkil etmektedir³⁴⁷.

FSEK m. 67/I'de genel şartlara ilaveten üç özel şart öngörölmüştür. Bunlardan ilki eserin alenileşmemiş olması, ikinci şart eser sahibinin alenileşmemiş bu eseri kamunun bilgisine sunma iradesi olmamalı yahut kamuya sunma iradesine aykırı bir şekilde sunulmuş olması, nihayet üçüncü şart ise çoğaltılmış nüshaların yayınlanmış olmasıdır. Bu üç şartın kümülatif gerçekleşmesi halinde eser sahibi, manevi haklarından olan umuma arz yetkisine yapılan saldırının kaldırılması talebiyle dava açabilir.

Mimari fikri ürünlerden olan mimari projeler, iki boyutlu ya da üç boyutlu olarak çoğaltılıp yayınlanması mümkündür. Ancak mimarlık eserlerinin çoğaltılması mümkün olmadığından kamunun bilgisine yalnızca alenileşme yolu ile sunulabilirler. O halde mimari eserin müellifi olan mimar, FSEK m. 67/I'de ifadesini bulan çoğaltılmış nüshaların yayınlanması şartını pratikte sağlamadığından tecavüzün refi davası açamaz.³⁴⁸ Buna karşın mimari projeyi çizen mimar, FSEK m. 2 anlamında ilim ve edebiyat eseri sayılan projesini, henüz alenileştirmemiş olmasına rağmen umuma iletim suretiyle sanal ortamda oluşturulan görsellerle bu projenin reklamlarının yapılması tecavüzün refi davasına konu olabilir.

2.2.1.3. Mimarın Adın Belirtilmesi Yetkisinin İhlali Halinde

Mimarın adının belirtilmemesi/yanlış belirtilmesi halinde tespit davasının yanı sıra bu yanlışlığın ya da eksikliğin giderilmesi amacıyla tecavüzün refi davası açması da mümkündür. Bu husus FSEK m. 67/II'de *“Eser üzerinde sahibinin adı hiç konulmamış veya yanlış konulmuş yahut konulan ad iltibasa meydan verecek mahiyette olupta eser sahibi 15 inci maddede zikredilen tesbit davasından başka tecavüzün refini talep etmişse, tecavüz eden gerek aslına, gerek tedavülde bulunan çoğaltılmış nüshalar üzerine eser sahibinin adını derç etmeye mecburdur. Masrafi tecavüz edene ait olmak üzere, hükmün en fazla 3 gazetede ilanı talep edilebilir.”* denilerek açıkça hüküm altına alınmıştır. Buna göre üç halde FSEK m. 67/II'ye

³⁴⁷ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 312.; Öztan da telif hakkı tecavüze uğrayan eser sahibinin, henüz alenileşmemiş eserinin yalnızca çoğaltılmış nüshaları yönünden tecavüzün kaldırılmasını istemesi yönündeki sınırlandırmanın isabetsiz olduğunu savunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 638-639.; Aynı yönde bkz. Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 34.

³⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 264-265.

dayalı olarak tecavüzün refi davası açılabilir: eser sahibinin adı hiç konulmamış olabilir, eser sahibinin adı yanlış konulmuş olabilir, eser sahibinin adı iltibasa yol açabilir³⁴⁹.

FSEK m. 67/I-c.2’de de adın belirtilme salahiyeti kapsamında ihlalden söz edilmektedir. Burada eser sahibi adını belirtmek istemeksizin eser, sahibinin adıyla kamuya sunulmuşsa eser sahibinin FSEK m. 15’te kendisine bahşedilen manevi hakkının ihlali gündeme gelir. Ancak FSEK m. 67/II’den farklı olarak adını belirtmek istemeyen eser sahibinin bu iradesine aykırı kamuya arz edilen eserlerde tecavüzün refi davası açılabilmesi için eserin çoğaltılarak yayınlanmış olması gerekmektedir. Kamuya arz yetkisinin ihlalinde olduğu gibi burada da eser sahibi aleyhine sınırlandırma getirilmiştir³⁵⁰.

FSEK m. 15’te müellife bahşedilen tüm hakların ihlalinde tecavüzün refi davası açılabilir. FSEK m. 67/II’de her ne kadar açıkça ifade edilmemişse de mimari eserlerde mimar, adının görünür bir yere yazılmasını istemesine rağmen malik tarafından bu istem yerine getirilmediğinde de FSEK m. 67 kapsamında mimarın dava açabilmesi mümkündür³⁵¹. Yine bu doğrultuda mimarın çoğaltılmış nüshalarda da adının belirtilmesini isteme hakkı olduğu ve bu istemi yerine getirilmediğinde tecavüzün refini talep edebileceği unutulmamalıdır. Aksi bir görüş tecavüzün refi ile bahşedilen hukuki himayeyi bertaraf eder.

Mimari projeler bakımından adın belirtilmesi salahiyeti, özellik arz etmektedir. Şöyle ki bilimsel ve teknik yönü ağır basan mimari projelerde, bu projelerin uygulanmasıyla meydana gelen yapı bedii vasfı haiz değilse mimari proje müellifinin adının mimari eser üzerinde belirtilmesini isteme talebinin dayanağı FSEK m. 15 ve dolayısıyla FSEK m. 67 olamaz³⁵².

2.2.2. Mimarın Mali Haklarının İhlali Halinde Ref Talebi

Eser sahibinin mali haklarına tecavüz halinde durdurma davası açılacak haller, FSEK m. 68’de sayılmıştır. FSEK m. 68 hükmünün sistematığına bakıldığında çoğaltma hakkı ve diğer mali haklara tecavüz hali olarak iki kategoriye ayırdığını görmekteyiz. İlk fıkrada haksız ve izinsiz olarak işleme, çoğaltma, iletim ve temsil haklarını kullananlara karşı açılacak tecavüzün refi davası düzenlenirken ikinci ve üçüncü fıkralarda çoğaltma hakkının ihlallerinde her bir ihtimale karşılık hak sahiplerinin olası talepleri düzenlenmiştir. Buna göre ilk ihlal, işleme hakkının ihlalidir. İşleme hakkı, münhasıran eser sahibine ait olsa da eser sahibi, FSEK

³⁴⁹ İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 152.

³⁵⁰ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 313.

³⁵¹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 266.

³⁵² Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 359.; Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakları*, s. 218-219.

m. 48 kapsamında yöntemince bu hakkını başkasına devredebilir. İşleme hakkını, hak sahibinden izinsiz kullanan kişiye karşı gerek eser sahibi gerekse işleme hakkını devralan kimse FSEK m. 68/I uyarınca tecavüzün refi davası açabilir.

Mimari fikri ürünlerden mimari projeler, işlenmek suretiyle başka bir formda ifade edilebilir. Örneğin mimari projeden istifade edilerek mimari maket meydana getirilebilir. Hemen hatırlatmak gerekir ki mimari projeye dayalı inşa edilen yapı, projenin işlenmesi değil çoğaltılmasıdır³⁵³. Nitekim mimari projede değişiklik yapılması mümkün olmadığından yapıya hususiyet yansıtılamaz. Hususiyetin varlığı, işleme ile çoğaltma eylemlerinin ayrımındaki başat kriterdir. Mimari projelerin eser sahibinden ya da mali hakkı kullanma yetkisini haiz kişiden başkası tarafından işlenmesi halinde mimar, tecavüzün derhal sonlandırılması ve üç kat bedel isteme haklarına sahiptir.

Mimari yapılar da niteliği itibarıyla başka bir formda ifade edilebilir. Örneğin mimari yapıdan istifade edilerek yapılan mimari maketin maket formda ifade eden kişinin hususiyetini de taşıyor olması kaydıyla işleme eser meydana gelebilecektir³⁵⁴. İşte bu durumda da işleme hakkını izinsiz kullanma hali gündeme geldiğinde mimari yapının müellifi olan mimarın FSEK m. 68/I kapsamında dava açması mümkündür.

Mimari yapılar bakımından şahsen kullanma istisnası önem arz eder. FSEK m. 40 uyarınca yol, cadde ve meydanlarda konuşlanmış güzel sanat eserlerinin yalnızca dış görünüşlerinin fotoğraf ve resim formunda ifade edilmesi, işleme hakkına getirilen bir istisnadır. Kanun koyucu bu durumları şahsi kullanma olarak nitelendirdiğinden mimari yapılar bakımından işleme hakkının münhasıran eser sahibine ait olması kuralına istisna getirmiştir. O halde mimari yapı ve maketlerden FSEK m. 40 istisnasına girmeyenlerin mimardan izinsiz işlenmesi halinde yine FSEK m. 68/I kapsamında dava açılması mümkündür³⁵⁵.

Bir diğer ihlal hali izinsiz çoğaltmalarda karşımıza çıkmaktadır. FSEK m. 68'de çoğaltma hakkına ilişkin ihlal hallerine ilişkin temelde iki kategoride düzenleme getirildiği görülmektedir. Bunlardan ilki haksız ve izinsiz yararlanma hali olup ikinci kategori, kazanç elde etme kastıyla haksız ve izinsiz çoğaltmadır. İlk kategori, yukarıda işleme hakkının ihlalinde bahsedildiği şekilde karşımıza çıkmaktadır. FSEK m. 68/II ve III fıkralarında ise eserin kazanç elde etme gayesi ile satışa çıkarılmış olup olmamasına göre ayrı düzenleme

³⁵³ Bkz. FSEK m. 22/II.

³⁵⁴ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 289.

³⁵⁵ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 290.

mevcuttur. İkinci fıkrada henüz satışa çıkarılmamış çoğaltılmış nüshalar bakımından alınacak önlemler vazedilmişken üçüncü fıkrada kısmen satışa çıkarılmış nüshalara karşı alınacak önlemler vazedilmiştir.

Mimarlık projelerinin uygulanması, FSEK m. 22/II uyarınca çoğaltma teşkil etmektedir. Mimarlık projeleri, sipariş üzerine hazırlanmakta olup üç boyutlu uygulanmak üzere çizilirler. İş sahibi ile mimar arasındaki sözleşmede çoğaltma hakkı, iş sahibine devredilmişse iş sahibi bu proje ile birden fazla yapı inşa edebilir. Ancak iş sahibi, mimari projenin çoğaltılmasında yetkili kılınmamışsa kendi arsasında şahsi kullanımı için aynı projeye dayanarak başka bir yapı inşa ettiremez. Bu durumda FSEK m. 68/I kapsamında mimarın tecavüzün refi davası açma hakkı vardır. Örneği biraz değiştirirsek iş sahibi bu projeyi kar elde edecek şekilde çoğaltırsa FSEK m. 68/II ve III'e dayalı talepler gündeme gelir.

Çoğaltma hakkının ihlalinde ise eser sahibi; çoğaltılmış kopyaları ya da bunları çoğaltmaya yarayan araçların imhasını talep edebilir, çoğaltılan nüshaların devrini isteyebilir ve nihayet bir ücret talep edebilir. Bu ücret sözleşme yapılsa idi kararlaştırılacak ücretin yahut rayiç bedelin üç katını aşamaz. Mimari projelerin ya da yapıların çoğaltılması halinde imha hakkının kullanımı tereddüt teşkil etmektedir. Şöyle ki yapı maliki ile mimarın menfaatleri bu noktada çatışmaktadır. Yapı malikinin Anayasa m. 35'e dayalı olarak mülkiyet hakkı bulunmaktadır. Mimarın FSEK m. 68/II ve III kapsamında imha hakkını talep etmesi, yapı malikinin mülkiyet hakkının özüne dokunacağı pratikte uygulanması mümkün değildir³⁵⁶.

Mali hakkı ihlal edilen mimarın, mezkur maddeye dayanarak mali haklarına yapılan tecavüzü durdurmakla birlikte telif haklarının karşılığında bedel ödenmesini de talep etme hakkı mevcuttur. Bu husus FSEK m. 68/I'de *“Eseri, icrayı, fonogramı veya yapımları hak sahiplerinden bu Kanuna uygun yazılı izni almadan, işleyen, çoğaltan, çoğaltılmış nüshaları yayan, temsil eden veya hertürlü işaret, ses veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletenlerden, izni alınmamış hak sahipleri sözleşme yapılmış olması halinde isteyebileceği bedelin veya bu Kanun hükümleri uyarınca tespit edilecek rayiç bedelin en çok üç kat fazlasını isteyebilir.”* denilerek eser sahibine farazi sözleşme ya da rayiç değer üç katına kadar bedel talep etme konusunda seçimlik hak tanınmıştır. Buna göre mimar, mali hakkını ihlal edenle arasında bir sözleşme yapmış olması faraziyesinden hareketle bir bedel belirleyebileceği gibi

³⁵⁶ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 294.

rayiç değerler üzerinden de bedel isteyebilir³⁵⁷. Bu seçimlik haklar bağımsız bir dava yolu ile kullanılamaz. Yalnızca tecavüzün ref'i davasında asıl taleple birlikte ileri sürülebilir³⁵⁸.

2.2.2.1. Üç Kat Bedel Talep Etme Hakkı

Mimar, mali hakları ihlal edildiği takdirde bu ihlalin sonlandırılmasını ve eserin rayiç değerinin üç katı fazlasını isteyebilir. Bu bedelin nihai sınırı, ilgili maddede üç kat olarak vazedilmiştir. O halde mimar, mali hakkını ihlal edenle aralarında sözleşme yapılırsa idi kararlaştırılacak olan bedelin üç kat fazlasını isteyebilecektir. Yani öncelikli olarak esas alınacak ücret, subjektif olarak belirlenir³⁵⁹. Şayet bu belirleme yapılamazsa, ihlal edilen mali hakkın devredilmesinin rayiç değerinden hareketle üç kat bedel talep edilebilir³⁶⁰. Mimari eserlerde rayiç değer belirlenirken mimarlar odasından bilgi talep edilmektedir. Zira Türkiye Mimarlar Odasının en az bedel tarifesi mevcut olup rayiç bedel araştırmasında asgari düzeyde baz alınacak kriter bu tarifiedir.

Üç kat fazlası ibaresinin uygulamadaki karşılığı ihtilaf yaratmaktadır. Şöyle ki doktrindeki bir görüş talep üç kat fazlası olsa dahi mahkemenin somut olayın özelliklerine göre daha azına hükmedilebileceği yönündedir³⁶¹. Karşı görüş ise kanun koyucunun mali hakkı ihlal edilen eser sahibine bizzat üç kat fazlasını talep etme hakkı bahsettiği, mahkemeye bu yönde bir takdir hakkı tanınmadığı yönündedir³⁶². Yargıtay 11. Hukuk Dairesi de davacının üç kat talep etmesi halinde ilk derece mahkemelerince daha azına hükmedilmesini hukuka aykırı bulmuştur³⁶³.

Üç kata kadar bedel isteme hakkı hukuki niteliği itibarıyla cezaidir³⁶⁴. Zarara dayalı olmadığından tazmin fonksiyonu bulunmamaktadır. Ancak buna rağmen FSEK m. 70 vd. uyarınca tazminat istemleri ile bu üç kat bedeli birlikte istemek mümkün değildir.

³⁵⁷ Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 414.; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 317.

³⁵⁸ Özkan ve Özkan, "Fikir ve Sanat Eserleri Bağlamında Tecavüzün Ref'i Davası ve Üç Kat Bedel Sorunu", s. 113.

³⁵⁹ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 319.

³⁶⁰ Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 303.

³⁶¹ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakkı* s. 220.

³⁶² Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 285.

³⁶³ Yargıtay 11. HD, E.2014/1671, K.2014/11833, T. 23.06.2014, E.T. 05.11.2023. <https://kazanci.com.tr/>.; Yargıtay 11. HD, E.2014/18483, K.2015/8539, T. 19.06.2015, E.T. 05.11.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

³⁶⁴ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 319.

2.2.2.2. Farazi Bedel Talep Etme Hakkı

Farazi sözleşmeye bedel belirlenmesi her durumda mümkün değildir. Farazi sözleşmeye göre bedel belirleyip dava açan mimarın önceki sözleşmelerine dayanarak bu bedeli kararlaştırmaktaki haklı menfaatini ispatlaması gerekmektedir³⁶⁵. Örneğin mimari projenin aynen çoğaltılarak inşa edilen bir yapıdaki çoğaltma hakkının ihlali halinde mimari proje müellifi mimar, aynı projeye dayalı inşa edilen yapılar için iş sahipleri ile arasındaki sözleşmeyi somut delil olarak sunabilir.

Farazi sözleşmeye göre bedelin belirlenmesinde eserin niteliği ile eser sahibinin subjektif özellikleri rol göstericidir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da önüne gelen bir uyuşmazlıkta eser sahibinin yeteneği, eserin estetik değeri gibi faktörlerin farazi sözleşme değerinin belirlenmesinde göz önünde tutulacağına karar vermiştir³⁶⁶. Buna karşılık rayiç değer, objektif kriterlere göre değerlendirildiğinden eser sahibi ve eserin subjektif özellikleri dikkate alınmaz³⁶⁷. Kanaatimizce farazi sözleşmenin yahut rayiç değer üç kat fazlasını talep etme hakkı konusunda mahkemenin takdir hakkı bulunmamalıdır. Zira kusura ve zarara ilişkin olmaksızın talep edilen bu bedelin takdirinde baz alınacak genel kriterler tecavüzün durdurulması davasının dinamikleri ile bağdaşmamaktadır.

2.3. TECAVÜZÜN MENİ DAVASI

Eser sahibinin telif haklarına karşı bir saldırı tehlikesi gündeme geldiğinde tehlikenin gerçekleşmesini ve bunun sonucunda harekete geçmeyi beklemek telif hukukunun koruduğu değerlerle örtüşmemektedir. Bu gibi durumlarda saldırı ihtimali fark edilir edilmez, saldırıyı bertaraf etmek için gerekli önlemlerin alınmasında hukuki yarar vardır. İşte FSEK m. 69 ile öngörülen hukuki yol, mimarın mali ve manevi haklarına olası saldırılara karşı gerekli tedbirlerin alınmasına hizmet etmektedir.

FSEK m. 69/I; *“Mali veya manevi haklarında tecavüz tehlikesine maruz kalan eser sahibi muhtemel tecavüzün önlenmesini dava edebilir. Vaki olan tecavüzün devam veya tekrarı muhtemel görülen hallerde de aynı hüküm caridir.”* hükmünü amirdir. Buna göre eser sahibinin

³⁶⁵ Bozgeyik, *Mimaride Telif Hakları*, s. 220.

³⁶⁶ Yargıtay HGK, E. 2002/11-176, K. 2002/214, T. 20.03.2002, E.T. 05.11.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

³⁶⁷ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 284.

mali ve manevi haklarına karşı muhtemel tecavüzlerin önlenmesi amacıyla, esere karşı yapılan tecavüzün devamı yahut tekrarının muhtemel olduğu durumlarda men davası açılabilir³⁶⁸.

Tecavüzün men'i davasında eser sahibinin mali ya da manevi haklarına karşı saldırı tehlikesi doğmuş olmalıdır. Ancak saldırı teşkil eden hareketlerin icrasına başlanmamış olmalıdır. Saldırı eylemleri başlamışsa artık önleme değil tecavüzün kaldırılması davası açılmalıdır. Nitekim FSEK m. 69 uyarınca saldırı hazırlıkları aşamasındayken müdahale edilmektedir³⁶⁹. Ayiter aksi görüştedir. Yazara göre telif hakkına bir saldırı devam ediyorsa da önleme davası açılabilir³⁷⁰.

Hemen belirtmek gerekir ki men ile ref davaları arasında sıkı bir bağlantı vardır. Şöyle ki ihlal devam etmekteyse tecavüzün refi ile tecavüzün meni beraber de talep edilebilir³⁷¹. Bunun en anlaşılır örneği, mevcut saldırının yinelenme tehlikesidir.

Tecavüzün meni davasını eser sahibi yahut FSEK m. 19'da sayılan kişiler açabilir. Tecavüzün meni talebiyle ikame edilen yargılama kapsamında davacı/davacılar, FSEK m. 69 kapsamında somut uyuşmazlığa göre birtakım tedbirlerin alınmasını talep edebilir. Bunlar: Bir işin yapılmasına/yapılmamasına karar vermek, çoğaltılmış nüshalar ile çoğaltmaya yarar araçlara el konulması/bunların imhası, dava sonunda verilen hükmün ilanı. Örneğin mimari projenin mimarın iradesi dışında projeden sapılarak inşa edilmesi tehlikesi varsa tecavüzün meni talep edilip inşanın yapılmamasına karar verilebilir.

2.4. TAZMİNAT DAVALARI

Tazminat, bir kimsenin hukuka uygun olmayan bir eylemi ile verdiği zararı gidermesine yönelik yükümlülüktür³⁷². Mütecevizin kusurlu bir eylemi ile eser sahibi veya haleflerini uğrattığı maddi ve manevi zararların tazmini, FSEK m. 70'te düzenlenmiştir³⁷³.

Tecavüzün refi ve tecavüzün önlenmesi davalarından farklı olarak FSEK m. 70 hükmüne göre tazminat davalarının açılabilmesi için kusurun varlığı gerekmektedir. FSEK m. 70'te maddi ve manevi tazminatın yanında elde edilen karın eser sahibi veya haleflerine iadesi imkanı da bahsedilmiştir.

³⁶⁸ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 325.; Bozgeyik *Mimaride Telif Hakları*, s. 203.

³⁶⁹ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 325-326.; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 259.

³⁷⁰ Ayiter, *Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri*, s. 250.; aynı yönde bkz. Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 252-253.

³⁷¹ Bozgeyik, *Mimarın Telif Hakları*, s. 203.

³⁷² Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 831 vd.

³⁷³ Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 253.; Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 667.

Tazminat davaları, şartları oluşuyorsa tecavüzün refi ve tecavüzün meni davalarıyla birlikte de açılabilir. Ayrıca maddi tazminat ve manevi tazminat istemleri aynı anda açılabilir³⁷⁴. Örneğin bir mimarın çizdiği proje, henüz mimarın kişisel alanından çıkmamış olmasına rağmen bu projeyi alıp onunla yarışmaya katılarak parasal bir ödül kazanan kimse mimarın hem kamuya arz salahiyetini hem de mali hakkını ihlal ederek beklenen kardan yoksun bırakmıştır.

Mezkur maddenin birinci fıkrasında manevi tazminat davası, ikinci fıkrasında maddi tazminat davası ve son fıkrasında kazancın iadesi davası düzenlenmiştir. Aşağıda kanun sistematığına uygun sırayla bu üç davanın da şartları ve esaslarına yer verilmiştir.

2.4.1. Manevi Tazminat Davası

Genel hükümler çerçevesinde düzenlenen ve TBK m. 58 hükümlerinden dayanağını alan manevi tazminat davaları ile FSEK m. 70/I'de ifadesini bulan manevi tazminat davası, koruduğu hak itibarıyla birbirlerinden farklıdır. Genel hükümler dairesinde açılan manevi tazminat davaları, kişinin doğumla birlikte kendiliğinden kazandığı ve kişinin ölümüne kadar herkese karşı ileri sürebileceği mutlak kişilik haklarını korumakta iken FSEK kapsamında açılacak manevi tazminat davası ise doğrudan kişi ile ilgili olmayıp kişinin yarattığı eserle arasındaki bağı konu edinmektedir³⁷⁵.

Eser üzerindeki manevi haklarından biri veya birkaçı ihlal edilen mimar, kusurlu bir fiil ve bu fiil neticesinde ortaya çıkan zararın varlığı halinde FSEK m. 70/I'e dayalı olarak manevi tazminat davası açabilir. Mali hakların ihlali de manevi tazminat davası açılması mümkündür. Ancak FSEK m. 70/II, mali hakların ihlali halinde genel hükümlere atıfla dava açılacağını düzenlediğinden mimarın mali hakkı ihlal edildiğinde üzüntü, acı ve keder duyması ihtimalinde TBK m. 58 hükmüne göre manevi tazminat davası açabilir³⁷⁶.

Mimarın eseri üzerindeki manevi hakları FSEK m. 14 vd maddelerinde sayılmış olup bunlar sırasıyla eseri kamuya arz etme, eserde adın belirtilmesi, eser üzerinde değişiklik yapmayı yasaklama haklarıdır. Manevi tazminat davasının açılabilmesi için manevi hak ihlali doğuran bir eylemin varlığı, mimarın manevi zararının doğması ve hukuka uygunluk nedeni olmaması gerekmektedir. Ancak hemen belirtelim ki manevi hakkı ihlal eden mütecavizin kusurunun aranıp aranmadığı ise doktrinde tartışmalıdır. Kural olarak borçlar hukuku

³⁷⁴ Özcan ve Türk, "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu m. 70 Hükmü Uyarınca Açılacak Tazminat Davalarının Şartları" s. 224.

³⁷⁵ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 296 vd.

³⁷⁶ İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 174.

sistematğine göre kusur sorumluluğu esastır³⁷⁷. Ancak bu tartışmanın temelinde 07.06.1995 tarihli kanun değişikliği yatmakta olup aşağıda manevi tazminat davasının şartları incelenirken kusur başlığı altında bu tartışmaya ayrıntılarıyla yer verilmiştir.

a) Manevi Hak İhlaline Yol Açan Fiil

Mimarın manevi tazminat davası açabilmesi için öncelikle manevi haklarını ihlal eden bir fiilin varlığı gerekmektedir. Hangi fiillerin hak ihlali olarak değerlendirileceği ise FSEK m. 67’de sayılmıştır. Bu sayma sınırlı olup şu hallerde mimar, manevi hakkının ihlal edildiğini ileri sürebilir:

- i. *eserin, eser sahibinin izni olmadan ya da iznine aykırı şekil ve zamanda kamuya sunulması,*
- ii. *eserde, eserin ve/veya sahibinin adının hiç gösterilmemesi ya da yanlış gösterilmesi,*
- iii. *Eserde haksız değişiklik yapılması,*
- iv. *Eserin işleme olması halinde işleme olduğunun gizlenmesi, esinlenme sınırının aşılması ve kaynak gösterilmemesi.*

Mimari eserler bakımından da manevi hak ihlali gündeme gelebilir. Örneğin yapı maliki ile mimar arasında yapılan eser sözleşmesine konu mimarlık projesi, mimarın izni olmadan rızası hilafına iş sahibi tarafından alenileştirilirse mimar, FSEK m. 14 ile kendisine bahşedilen manevi hakkın ihlal edildiği gerekçesiyle iş sahibi aleyhine manevi tazminat davası açabilir.

Kamuya arz yetkisi, mimara hem eserini kamuya sunma zamanı hem de şekli konularında münhasır yetki bahşetmektedir. Yukarıda yer verilen örnekteki gibi iş sahibi, mimardan izin almadan henüz alenileşmemiş bir mimarlık projesini mimarın itibarını zedeleyecek nitelikte kamuya arz ettiyse mimar, hem genel hükümler dairesinde kişilik haklarının ihlalinden doğan hem de FSEK m. 70 kapsamında manevi haklarının ihlalinden doğan zararlarının giderimini talep edebilir mi? Bu husus doktrinde tartışmalıdır³⁷⁸. Ancak doktrindeki hakim görüş, bu gibi durumlarda kişilik haklarının ihlali nedeniyle genel hükümlere göre ayrıca manevi tazminat davası açabileceği yönündedir³⁷⁹.

³⁷⁷ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 566.

³⁷⁸ Zeynep Özcan ve Ayşe Betül Özcanoglu, “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Eser Sahibinin Manevi Hakları ve Yargıtay Kararları Işığında Bu Hakların Hukuksal Koruma Yolları”, *Legal Hukuk Dergisi*, C. 18, S. 213, (2020), s. 1432 vd.

³⁷⁹ Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 342.

FSEK m. 15'e göre mimar, mimari eserinde, projesinde adının belirtilmesini isteyebileceği gibi adının belirtilmemesini de isteyebilir. Aynı zamanda mimar, eserin kendi adıyla umumun bilgisine sunulmasını isteyebileceği gibi müstear adla sunulmasını da isteyebilir. Mimarın FSEK m. 15'e dayalı bu isteklerine aykırı davranışların varlığı halinde manevi hak ihlali gündeme gelir.

Mimarlık eserleri bakımından manevi hak ihlali, özellikle eserde izinsiz değişiklik yapılması durumunda karşımıza çıkmaktadır. FSEK m. 16/I hükmünde eser sahibinin izni olmadıkça eserde veya eser sahibinin adında değişiklik yapılamayacağı belirtilmiştir. Ancak bazı değişiklikler vardır ki bunlar eser sahibi muvafakat vermiş olsa dahi yapılması kanunen yasaklanmış değişikliklerdir. Örneğin eserin kullanım amacı, eser sahibini küçük düşürecek şekilde değiştirilemez. Ancak mimari yapının inşa edilme amacı zamanla anlamını yitirmişse, yapı malikinin eserde değişiklik yapması, hak ihlali sayılmayabilir. Başka bir deyişle değişiklik artık zaruri hale gelmişse, eserden beklenen fayda yitirilmişse ya da imar mevzuatı vb. yasal zorunluluklarla değişiklik gerekiyorsa eser sahibinden izin alınması gerekmemektedir. Bu itibarla da az önce sayılan ihtimaller dahilinde yapılan değişikliklerde eser sahibinin manevi tazminat davası açma olanağı bulunmamaktadır.

Mimarın manevi tazminat davasını açma ihtimalini gündeme getiren bir diğer hak ihlali ise mimarlık eserin yapı maliki tarafından yıkıldığı durumdur. Burada mülkiyet hakkı ile telif hakkı arasında çatışma bulunmaktadır. Bu gibi durumlarda somut olayın özelliğine göre menfaatler dengelenmelidir. Bir başka deyişle doğrudan mülkiyet hakkına üstünlük tanımak yahut tam tersi mimarın telif hakkına üstünlük tanımak hakkaniyete aykırı sonuçlara götürebilir. Eserin varlığı mülkiyet hakkını sınırlamakta ya da mülkiyet hakkının kullanılmasını engellemekte ise artık eserin yıkımından başka bir çare olmadığı sonucuna varılmakta olup bu durumda mimarın FSEK m. 17/II uyarınca malike karşı hak talebinde bulunması mümkün değildir.

b) Kusurun Varlığı

FSEK m. 70/I hükmü, 07.06.1995 tarih ve 4110 sayılı “5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun”un 22. maddesiyle değişikliğe uğramıştır. Buna göre FSEK m. 70/I hükmü, 4110 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce “*Manevi hakları haleldar kimse, tecavüz edenin, kusuru varsa zarar ve ziyan, kusur ve tecavüzün ağırlığı icap ettirdiği takdirde, ayrıca manevi zarar adı ile bir paranın verilmesini dava edebilir.*” hükmünü amirdi. Burada manevi tazminat davası için kusur şartı açıkça

belirtilmiştir. Ancak 4110 sayılı Kanun ile FSEK m. 70/I hükmü “*Manevi hakları haleldar edilen kişi, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat ödenmesi için dava açabilir. Mahkeme, bu para yerine veya bunlara ek olarak başka bir manevi tazminat şekline de hükmedebilir.*” şeklinde değiştirilmiştir. Mezkur maddeden kusur kelimesi çıkartılmıştır. Öğretide FSEK kapsamında açılacak manevi tazminat davalarında mütecevizin kusurlu olması gerekip gerekmediği noktasında tartışma bulunmaktadır. Bir görüş kanunun lafzından hareketle artık telif haklarının ihlalinde açılacak manevi tazminat davalarında kusurun aranmadığı yönündedir³⁸⁰. Karşıt görüş ise FSEK m. 70/I hükmünün genel hükümlerdeki karşılığının TBK m. 58 olduğu ve TBK m. 58 hükmünde de kusur lafzen bulunmasa da öğreti ve yerleşik içtihatlarda kişilik haklarına saldırı halinde TBK m. 58’e dayalı olarak açılan manevi tazminat davalarında karşı tarafın kusurunun olması gerektiğidir³⁸¹. Ancak bizim katıldığımız görüşe göre de kanun koyucunun bilerek madde metninden kusur kelimesini çıkardığı ve böylece manevi tazminat davalarında karşı tarafın kusurunun aranmadığı yönündedir³⁸². Zira FSEK m. 70, tazminat davaları başlığı altında düzenlenmiş olup aynı maddenin ikinci fıkrasında ifadesini bulan maddi tazminat davaları bakımından kusur şartı varlığını korumaktadır. 4110 sayılı Kanun ile yalnızca manevi tazminat davalarına ilişkin birinci fıkradan kusur şartı kaldırılmıştır. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da önüne gelen benzer bir uyuşmazlıkta FSEK m. 70/I’e dayalı tazmin talebi için davalının kusurunun aranmayacağı yönünde karar vermiştir³⁸³. Bu tartışma kusur sorumluluğu gündeme geldiğinde önem arz etmektedir. Ancak bazı özen sorumluluklarında kusur aranmadığından bu istisnai durumlara giren vakıalar bakımından diğer şartlar da sağlanmışsa FSEK m. 70/I kapsamında manevi tazminat davası açılabilir³⁸⁴. Örneğin TBK m. 66 uyarınca adam çalıştıranın sorumluluğu kusursuz sorumluluk hallerinden biri olduğu için iş sahibinin mimari projeyi inşa ettirirken istihdam ettiği işçi tarafından hususiyete halel gelecek şekilde projeden sapma yapılması, iş sahibinin manevi tazmin yükümlülüğünü gündeme getirecektir. Yine buna paralel olarak TBK m. 116, yardımcı kişilerin ifa sırasında meydana getirdiği zararlardan kusursuz sorumluluk halini düzenlemekte olup iş

³⁸⁰ bkz. Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 312.; Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 320.

³⁸¹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 300 vd.; Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, s. 345. Bu görüşü savunan yazarlara göre kişilik hakkının zedelenmesi başlıklı TBK m. 58 hükmü, esasen TBK m. 49 hükmünün bir uzantısıdır. TBK m. 49 ise kusurun varlığı açıkça aranmaktadır.

³⁸² Küçükali, TBK m. 58’in hem kusursuz sorumluluk hem de kusur sorumluluğu ihtiva ettiğini ve TBK m. 70/I’in TBK m. 58 ile paralel düzenleme olmasından hareketle kanun metninden kusur kelimesinin çıkarıldığını, kusurun açıkça yazmasının gerekmediğini savunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 217.

³⁸³ bkz. Yargıtay HGK, E. 2003/4-260, K. 2003/271, T. 02.04.2003, E.T. 16.12.2023, <https://kazanci.com.tr/>; benzer yönünde içtihat için bkz. Yargıtay 11. HD., E. 2010/9172, K. 2012/937, T. 30.01.2012, E.T. 16.12.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

³⁸⁴ İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 173.

sahibinin ifa yardımcılarının zararlarından da kusuru olmasa dahi sorumlu tutulması mümkündür. Meğerki kurtuluş kanıtı getirmiş olsun.

c) Manevi Zarar ve İlliyet Bağı

İlliyet bağı, meydana gelen ve sorumluluk doğuran sonuç ile bu sonucu doğurmaya elverişli sebep arasında hayatın olağan akışı ve genel hayat telakkileri içinde bir rabıta kurulmasıdır³⁸⁵. Manevi tazminat davasında da bu illiyet bağının yani manevi hak ihlali doğuran sebep ile ihlal sonucu arasındaki bağlantının varlığı aranmaktadır. Başka bir deyişle FSEK m. 70/I uyarınca manevi tazminat davası açılabilmesinin bir diğer şartı da FSEK m. 14 vd. maddelerindeki manevi hakların ihlali nedeniyle mimarın telif haklarının zarar görmesidir. Bu noktada da doktrinde tartışma bulunmaktadır. Bir kısım yazarlar manevi hak ihlal edilmekle zararın doğacağı kuşkusuz olacağından zararın varlığını araştırmaya gerek olmadığı yönündedir³⁸⁶. Ancak bazı yazarlar ise manevi hakkın ihlali nedeniyle zararın doğduğunu araştırmak gerektiğini savunmaktadır³⁸⁷. Bizim de katıldığımız görüş, zararın araştırılması gerektiğidir. Zira tazminat hukukunun ilkelerine daha uygun olan bu yaklaşımdır. Başka bir deyişle tazminat yükümlülüğünün sınırını çizerek olan şey, illiyet bağı ve illiyet bağı varsa zararın büyüklüğüdür. Zarar araştırılacak ki bir sonraki adım olan illiyet bağı tespit edilebilsin ve tazminat miktarı hakkaniyete uygun tayin edilebilsin.

2.4.2. Maddi Tazminat Davası

Mali hakları ihlal edilen eser sahipleri maddi tazminat talep edebilir³⁸⁸. Mali haklar, manevi haklardan farklı olarak eser sahibine mali bir katkı sunan haklardır³⁸⁹. Dolayısıyla mali hakka yapılan saldırı, eser sahibinin mamelekinde eksilmeye yol açmaya matuftur³⁹⁰. Mali haklara saldırı ihtimali ya da mevcut saldırı, yukarıda izah edilen tecavüzün meni veya somut olayın şartlarına göre tecavüzün refi davalarıyla giderilse dahi eser sahibinin mamelekindeki eksilme ve yoksun kaldığı karın bu davalarla giderilmesi mümkün olmayabilir. O halde maddi tazminat davasının konusunu, eser sahibinin tecavüzden önceki malvarlığı durumu ile sonraki

³⁸⁵ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 617.

³⁸⁶ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 310 vd.; Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 672.

³⁸⁷ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 302-303; Özcan ve Özcanoglu, “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Eser Sahibinin Manevi Hakları ve Yargıtay Kararları Işığında Bu Hakların Hukuksal Koruma Yolları”, s. 1434.

³⁸⁸ Öztrak, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar*, s. 88; Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 322.

³⁸⁹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 306; İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 168.

³⁹⁰ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 667; Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 417; Şahin, “Fikri Hukukta Eser Sahibinin Mali Haklarının Korunması”, s. 160.

malvarlığı durumu arasındaki farktır. Yani maddi tazminatın konusunu, maddi zarar ya da yoksun kalınan kar oluşturur³⁹¹.

Maddi tazminat yükümlülüğünü doğuran eylemler, hukuki mahiyeti itibarıyla haksız fiildir. Nitekim FSEK m. 70’te düzenlenen maddi tazminat davası, haksız fiil hükümlerine atıfla düzenlenmiştir³⁹². Haksız fiilin unsurları burada da aranmaktadır. Bunun için iradi bir insan davranışı olmalı, bu davranışın hukukun kınadığı bir davranış olması gerekmekte ve bu davranış nedeniyle mali hak ihlali gündeme gelip bir zarar oluşturmalıdır³⁹³.

Manevi hakların ihlalinde maddi tazminat davası açılıp açılmayacağı sorunu, FSEK m. 70 hükmünün 07.06.1995 tarihinde değişmesi ile birlikte gündeme gelmiştir. 4110 sayılı 07.06.1995 tarihli kanunun 22. maddesiyle FSEK m. 70/I’inci fıkrası şu şekilde değiştirilmiştir: *“Manevi hakları haleldar edilen kişi, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat ödenmesi için dava açabilir. Mahkeme, bu para yerine veya bunlara ek olarak başka bir manevi tazminat şekline de hükmedebilir.”* Bu değişiklikle madde metnine manevi tazminat davası açılabilir ibaresi eklenmiştir. İlgili düzenleme değişiklikten önce şu şekildeydi: *“Manevi hakları haleldar edilen kimse, tecavüz edenin kusuru varsa zarar ve ziyan; kusur ve tecavüzün icapettirdiği takdirde, ayrıca manevi zarar adı ile bir paranın verilmesini dava edebilir.”* Önceki haliyle manevi hak ihlallerinde de maddi tazminat isteminde bulunulabileceği açıktır.³⁹⁴ Kanun koyucu, TBK m. 49 hükmüyle paralel hale getirmek için böyle bir düzenleme yapmıştır³⁹⁵. Artık madde metninin lafzından da anlaşılacağı üzere manevi hak ihlali nedeniyle açılacak maddi tazminat davasının hukuki dayanağı, fail ile zarar gören arasında sözleşme varsa sözleşme sorumluluğu; yoksa haksız fiil sorumluluğudur³⁹⁶.

³⁹¹ Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 256.; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 333-334.

³⁹² Doğrul, haksız fiilde tazmin yükümlülüğüne ilişkin genel hükümlere, tamamlayıcı hüküm olarak başvurulabileceğini, FSEK’te düzenlenen tazminat davalarının farklı özellikte olduğunu belirtmektedir. Bkz. Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 293-294.; aynı yönde Özcan ve Türk, “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu m. 70 Hükmü Uyarınca Açılacak Tazminat Davalarının Şartları”, s. 223.; Ayrıca Erdil, haksız fiile ilişkin Türk Borlar Kanunu hükümlerinin kıyasen uygulanacağını ifade etmektedir. Bkz. Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 322.

³⁹³ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, s. 594.

³⁹⁴ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 305-306.; Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 280.

³⁹⁵ Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 333.; Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 673.

³⁹⁶ Manevi hakların ihlalinde açılacak maddi tazminat davasının genel hükümlere göre açılabilmesi hususunda doktrinde görüş birliği vardır. Bkz. Küçükali, *Tazminat Davaları*, 281-282; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 333; Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 673.; Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 255.

2.4.3. Temin Edilen Karın İadesi Davası

FSEK m. 70/III'te, “Birinci ve ikinci fıkralardaki hallerde, tecavüze uğrayan kimse tazminattan başka temin edilen karın kendisine verilmesini de isteyebilir. Bu halde 68 inci madde uyarınca talep edilen bedel indirilir.” şeklinde düzenlenen bu hüküm, mali ya da manevi hakkı ihlal eden kişinin bu ihlali doğuran zararlı eylemi neticesinde elde ettiği kazancın eser sahibince talep edilebilmesinin yasal dayanağını teşkil etmektedir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere temin edilen karın iadesi, tazminat niteliğinde değildir. Zira burada artık zararın giderilmesi amacı yoktur³⁹⁷. Mütecavizin elde ettiği kar, eser sahibinin uğradığı zarardan ya da mahrum kaldığı kardan fazla olabilir. İşte kazancın iadesi ile bu zararı aşan kısmın iadesi talep edilmektedir³⁹⁸.

FSEK m. 70/III'te vazedilen borcun kaynağı ise vekaletsiz iş görmedir³⁹⁹. Vekaletsiz iş görme, bir kimsenin iş sahibi lehine ya da kendi lehine vekalet olmadan işi görmesi olup TBK'da gerçek ve gerçek olmayan vekaletsiz iş görme şeklinde ikili ayırım yapılmıştır. Gerçek vekaletsiz iş görmede başkası yararına hareket edilirken gerçek olmayan vekaletsiz iş görmede kişi vekaletsiz iş gördüğünün bilinciyle bile isteye hareket etmektedir. Başka bir deyişle gerçek olmayan vekaletsiz iş görmede vekaletsiz iş gören kötünietli olup iş sahibinin yasaklamasına rağmen kendi ya da üçüncü kişi menfaatine iş görmektedir⁴⁰⁰.

Diğer borç kaynaklarından olan haksız fiil, sözleşme veyahut sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre kazancın iadesi talep edilemez. Zira temin edilen karın iadesi için kusur ve zarar şartı aranmadığı gibi sebepsiz zenginleşmedeki gibi kötüniet de aranmamaktadır.⁴⁰¹ Bu talep bir tazminat talebi de değildir. Her ne kadar kanunda tazminat başlığı altında düzenlenmişse de davacı zararını değil mütecavizin haklı sebep yokken kar elde ettiğini ispatlamalıdır⁴⁰².

³⁹⁷ Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 57.; Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 257.; Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 324.

³⁹⁸ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 210-211.

³⁹⁹ Bu hususta öğretide görüş birliği vardır. Bkz. Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 311; Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 256; Erdil, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*, s. 324.

⁴⁰⁰ Ece Baş Süzel, *Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görme-Menfaat Devri Yaptırımı* (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2015), s. 7.

⁴⁰¹ Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 217; Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 314; Bu noktada hemen belirtelim ki bir kısım yazarlar kötünietli ile iyiniyetli vekaletsiz iş gören arasında ayırım yapılmasının daha doğru olduğunu savunmaktadır. Bu yönde bkz. Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 680. Kanaatimizce de kazanç iadesi davasında iyiniyetli ya da kötünietli ayırımı yapılmamaktadır. Zira kusur şartı bile aranmamaktadır.

⁴⁰² İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 165-166.

Temin edilen karın iadesi davasının şartları şunlardır: Eser sahibinin mali ya da manevi haklarının ihlal edilmiş olması ve ihlal neticesinde ihlal eden kişi kar elde edilmiş olmasıdır. Kusur ya da zararın varlığı burada da aranmamaktadır. İlliyet bağının olduğu her durumda mütecavizden elde ettiği karın iadesi istenebilmelidir⁴⁰³.

Yargıtay, bir kararında mimari proje değiştirilerek değişiklik sonrası elde edilen değer artış nedeniyle artan karın FSEK m. 70/III kapsamında mimar tarafından iadesinin istenebileceğine içtihat etmiştir⁴⁰⁴.

Temin edilen kar ile FSEK m. 70/I ve m. 70/II'ye dayalı tazminat talepleri bir arada istenebilir⁴⁰⁵. Tecavüzün refi davasında da eser sahibi üç kata kadar bedel talep edebilme imkanına sahiptir. Bu bedel, telif bedelidir⁴⁰⁶. FSEK m. 70/III hükmünün son cümlesinde 68. madde uyarınca temin edilen bedelin mahsup edileceği belirtilmiştir. İşte bunun nedeni, telif bedelinin mükerrer tahsil edilip sebepsiz zenginleşme yaratmasını önlemektir⁴⁰⁷.

3. YARGILAMA USUL VE YÖNTEMLERİ

3.1. GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME

5846 sayılı Kanun m. 76/I'de görevli mahkemenin ihtisas mahkemesi olduğu, Sınai Mülkiyet Kanunu'na atıfla belirtilmiştir. Buna göre; *"Bu Kanunun düzenlediği hukuki ilişkilerden doğan dava ve işler ile bu Kanundan kaynaklanan ceza davalarında görevli mahkeme, Sınai Mülkiyet Kanununun 156 ncı maddesinin birinci fıkrasında belirtilen mahkemelerdir."* hükmü ile 5846 sayılı Kanun'dan doğan ihtilafların, ihtisas mahkemesi olan fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesinde görüleceği vaz edilmiştir⁴⁰⁸. İhtisas mahkemesinin

⁴⁰³ Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 61 vd.

⁴⁰⁴ Yargıtay 11. HD., E. 1998/3202, K. 1998/5147, T. 06.07.1998, E.T. 09.09.2023, <https://kazanci.com.tr/>.

⁴⁰⁵ Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 64.

⁴⁰⁶ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 315.

⁴⁰⁷ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 315; Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 65.

⁴⁰⁸ 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu m. 156/I: *"Bu Kanunda öngörülen davalarda görevli mahkeme, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi ile fikri ve sınai haklar ceza mahkemesidir. Bu mahkemeler, Hâkimler ve Savcılar Kurulunun olumlu görüşü alınarak, tek hâkimli ve asliye mahkemesi derecesinde Adalet Bakanlığınca lüzum görülen yerlerde kurulur. Bu mahkemelerin yargı çevresi, il ve ilçe sınırlarına bakılmaksızın Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenir. Fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, asliye hukuk mahkemesince; fikri ve sınai haklar ceza mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, asliye ceza mahkemesince bakılır. Bu dava ve işlere bakacak asliye hukuk ve asliye ceza mahkemeleri ile bu mahkemelerin yargı çevresi, il ve ilçe sınırlarına bakılmaksızın Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenir."* E.T. 09.03.2023, [https://mevzuat.gov.tr.](https://mevzuat.gov.tr/); Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, *Medeni Usul Hukuku*, s. 758.

bulunmadığı yerlerde asliye hukuk mahkemeleri fikri sınai haklar hukuk mahkemesi sıfatı ile 5846 sayılı Kanun kapsamına giren dava ve işlere bakmakla görevlidir⁴⁰⁹.

Mimarın telif haklarına yapılan saldırı ve bunun üzerine mimar ve haleflerinin açacağı davalarda ihtisas mahkemesinin görevli olduğu kuşkusuzdur. Ancak bazı ihtilaflar, sözleşmesel ilişkiden kaynaklanabilir. Yalnızca sözleşme konusuna bakıp konunun 5846 sayılı Kanun'a dahil olup olmadığından hareket edilirse görevli mahkeme yanlış tayin edilebilir. Örneğin mimar ile iş sahibi arasındaki sözleşme bir eser sözleşmesidir. Nitekim eser sözleşmesi TBK m. 470'de; *"yüklenicinin bir eser meydana getirmeyi, iş sahibinin de bunun karşılığında bir bedel ödemeyi üstlendiği sözleşmeler"* olarak tanımlanmıştır⁴¹⁰. Sözleşmede kararlaştırılan hususlara aykırılık söz konusu ise kuşkusuz eser sözleşmesine göre ihtilaf çözümlenmelidir. Bu durumda ihtisas mahkemesine başvurulmasını gerektiren bir durum mevzu bahis değildir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da bu görüşte olup önüne gelen bir uyuşmazlıkta; davanın telif haklarına ve eser sahipliğine dayanmadığı açık olduğundan Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerinin uygulama alanı bulmayacağına, dolayısıyla iş sahibi ile eser sahibinin arasındaki ihtilafın genel hükümler dairesinde çözümlenmesi için asliye hukuk mahkemelerinin görevli olduğuna karar vermiştir⁴¹¹.

Yetkili mahkeme ise 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre belirlenir. Bu durumda, HMK m. 6'da vaz edilen genel yetki kuralı uyarınca davalının yerleşim yeri mahkemesi, yetkilidir⁴¹². Davalılar birden fazla ise mezkur kanunun 7. maddesi uyarınca

⁴⁰⁹ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz., *Medeni Usul Hukuku*, s. 758.; Fikri mülkiyet hukuku alanına giren ve aynı zamanda ticari ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlıklar dahi yargı çevresinde fikri ve sınai haklar mahkemesi bulunmadığı takdirde asliye hukuk mahkemesinin görev alanına girmektedir. Bozbel, bu davaların mutlak ticari dava olduğunu ve bu nedenle uyuşmazlık, 5846 sayılı Kanun'dan kaynaklansa da bu tür uyuşmazlıkların ticaret mahkemelerince çözümlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu doğrultuda ihtisas mahkemesine ilişkin Hakimler Savcılar Kurulu'nun 24.03.2005 tarih ve 188 sayılı kararını eleştirmektedir (ayrıntılı bilgi için bkz. Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 271-272).

⁴¹⁰ Eser sözleşmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Fahrettin Aral ve Hasan Ayrancı, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 359 vd.

⁴¹¹ *"Eser sözleşmesinin açıklanan tanımı ve unsurlarına göre, yanlar arasında ileri sürülen temel ilişki değerlendirildiğinde, hukuksal niteliğince bir "eser" sözleşmesi (istisna akdi) olduğu ve eldeki davada da bu sözleşmeye dayalı olarak tazminat ve cezai şart alacağı istendiği anlaşılmaktadır. Şu durumda davalı, yukarıda FSEK kapsamında unsurları açıklanan bir eserin henüz sahibi olmamasına ve davanın "Fikri mülkiyet hakkına veya hak sahipliğine" dayanmadığının belirgin olmasına göre, Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın koruyucu hükümlerinden yararlanamaz. Diğer bir ifade ile olaya 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası hükümlerinin uygulanma olanağı yoktur. Dolayısıyla Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesinin görev alanına giren bir olgunun varlığından söz edilemez. Saptanan bu hukuksal durum uyarınca, yanlar arasındaki uyuşmazlığın Borçlar Kanunu'nun 355 ve devamı maddelerindeki hükümler ile sözleşme dikkate alınarak çözüme kavuşturulması ve Asliye Ticaret Mahkemesince davaya devam edilerek uyuşmazlığın esası hakkında karar verilmesi gere-kirken, dava dilekçesinin görev yönünden reddine karar verilmesi doğru olmamıştır."* Yargıtay HGK, E. 2009/15-459, K. 2009/541 sayılı ve 18.11.2009 tarihli kararı, E.T. 10.03.2023, <https://karararama.yargitay.gov.tr>; Ayrıca bkz. Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 306; Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 304.

⁴¹² Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz., *Medeni Usul Hukuku*, s. 206.

davalılardan herhangi birinin de yerleşim yeri yetkilidir. Genel yetki kuralımız bu olmakla birlikte mimarın telif haklarına saldırının haksız fiil teşkil ettiği göz önüne alınarak haksız fiillere ilişkin yetki kuralına getirilen istisna bizim için önemlidir. HMK m. 16; “*Haksız fiilden doğan davalarda, haksız fiilin işlendiği veya zararın meydana geldiği yahut gelme ihtimalinin bulunduğu yer ya da zarar görenin yerleşim yeri mahkemesi de yetkilidir.*” hükmünü amir olup haksız fiil teşkil eden eylem nedeniyle özel yetki tanınmıştır. Buna göre mimar; haksız fiilin gerçekleştiği yerde, zararın meydana geldiği ya da meydana gelme ihtimalinin olduğu yerde veya kendi yerleşim yeri fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesinde telif haklarına dayalı davaları açabilir.

FSEK m. 66/V’te “*Eser sahibi, ikamet ettiği yerde de tecavüzün refi ve men davası açabilir.*” Hükmü yer almaktadır. Buna göre tecavüzün refi ve tecavüzün men davalarında 5846 sayılı Kanun ile özel yetki tanınmıştır. Mimar, tecavüzün refi ve tecavüzün men davasını kendi yerleşim yerinde de açabilir. Bu maddede sadece tecavüzün refi ve men davaları için davacının yerleşim yeri mahkemesi yetkili kılınmışsa da Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin istikrar kazanmış kararlarında, bu hükmün tazminat davalarına da kıyasen uygulanması gerektiğine işaret edilmektedir⁴¹³.

3.2. FSEK KAPSAMINDA İHTİYATİ TEDBİRLER

İhtiyati tedbir, genel olarak 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenmiş olan geçici hukuki himaye yollarındandır. İhtiyati tedbir, HMK m. 389 uyarınca mevcut durumun devamı halinde bir hakkın elde edilmesi güç ya da imkansız hale gelecekse ya da hakkın elde edilmesinin gecikmesi halinde telafisi zor bir sakınca meydana gelecekse hakkın özünü korumak amacıyla tedbiren müddeabihin aynen muhafazası sağlanır⁴¹⁴. Başka bir deyişle ihtiyati tedbir, yargı organları tarafından kesin hüküm kurulana kadar, mevcut durumun korunması amacıyla öngörülen geçici hukuki korumadır. Nitekim, yargılama ile bir sonuca varılana kadar geçen süre zarfında, telafisi güç yahut imkansız zararlar doğabilecek olup ihtiyati tedbir müessesesi ile bu tür zararların bertaraf edilmesi amaçlanmaktadır.

HMK’da yer alan bu genel düzenlemenin yanında bazı hakların niteliği gereği, özellik arz eden durumların varlığı karşısında ihtiyati tedbire ilişkin özel düzenlemelere de ihtiyaç

⁴¹³ Yargıtay 11. HD, E. 2009/1387, K. 2010/6824, T. 14.06.2010, E.T. 10.03.2023. <https://kazanci.com.tr/>; Ancak tazminat davalarını doğuran olay haksız fiil olduğunda zaten HMK m. 16 uyarınca davacının yerleşim yeri mahkemesinde dava açma imkanı bulunmaktadır. Bu yöndeki içtihat olmasa dahi HMK m. 16’ya dayanılması mümkündür (Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 309-310.).

⁴¹⁴ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz., *Medeni Usul Hukuku*, s. 569.

duyulmuştur. FSEK kapsamında ihtiyati tedbire ilişkin özel düzenleme mevcut olup 77. madde ile ihtiyati tedbirin genel çerçevesi hüküm altına alınmıştır. Buna göre: “*Esaslı bir zararın veya ani bir tehlikenin yahut emrivakilerin önlenmesi için veya diğer her hangi bir sebepten dolayı zaruri ve bu hususta ileri sürülen iddialar kuvvetle muhtemel görülürse hukuk mahkemesi, bu Kanunla tanınmış olan hakları ihlal veya tehdide maruz kalanların ya da meslek birliklerinin talebi üzerine, davanın açılmasından önce veya sonra diğer tarafa bir işin yapılmasını veya yapılmamasını, işin yapıldığı yerin kapatılmasını veya açılmasını emredebileceği gibi, bir eserin çoğaltılmış nüshalarının veya hasren onu imale yarıyan kalıp ve buna benzer sair çoğaltma vasıtalarının ihtiyati tedbir yolu ile muhafaza altına alınmasına karar verebilir. Kararda, emre muhalefetin İcra ve İflas Kanununun 343 üncü maddesindeki cezai neticeleri doğuracağı açıklanır*”. FSEK m. 77, eser ve eser üzerindeki haklarla sınırlı olarak uygulama alanı bulmaktadır⁴¹⁵.

Mezkur madde metninde “*esaslı bir zararın veya ani bir tehlikenin yahut emrivakilerin önlenmesi için yahut diğer her hangi bir sebepten dolayı...*” ihtiyati tedbir istenebileceği belirtilmiştir. Görüldüğü üzere FSEK ile öngörülen ihtiyati tedbir talebi için aranan şartlar tahdidi olarak belirtilmemiştir. Dolayısıyla FSEK ihtiyati tedbir kararı verilebilmesi için gereken şartları geniş olarak ele almıştır.

İhtiyati tedbirin istenebilmesi için bir zararın doğup doğmamasının önemi yoktur; zararın önlenmesi amacıyla tedbir istenmesi, tedbir sebeplerinden sadece biridir⁴¹⁶. Nitekim, muhtemel veya halihazırdaki bir tehlikeyi önlemek veya durdurmak için de ihtiyati tedbir istenebilir. Örneğin mimari eser sayılan bir evin, doğal taş olan dış cephe kaplamasının, mozaikle değiştirilmesi için evin bahçesine söküm ekipmanlarının yığıldığını gören mimar, henüz bir zararı olmasa dahi ihtiyati tedbir isteyebilir. Kanun koyucu her ne kadar zararın doğmuş olmasını aramasa da en azından esere karşı yönelen bir hak ihlalinin kuvvetle muhtemel olması gerekmektedir. Zira eser sahibince ileri sürülen iddiaların ciddi olmadığı ihtimalinde karşı tarafın menfaatleri zedelenecektir. Hal böyle iken, menfaatler dengesi gözetildiğinde ihtiyati tedbir talep edilebilmesi için ileri sürülen iddiaların en azından kuvvetle muhtemel olması aranmaktadır.

Bilindiği üzere FSEK kapsamında bir fikrin korunabilmesi için onun tecessüm etmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla taslak halinde olan fikri çalışmalar için ihtiyati tedbir

⁴¹⁵ Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 276.

⁴¹⁶ Muhammet Özkes, “Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda İhtiyati Tedbir”, *DEÜHFD*, C. 4, S. 2, (2002), s. 102.

talebinde bulunmak alınacak önlemlerin zorunlu olması şartını sağlamayacağı gibi ciddi bir talep olarak da karşılanmayacaktır. Sonuç olarak henüz hayata geçirilmemiş olan bir fikri çalışmayı örneğin yayımlanacağını söyleyen bir kimseye karşı ihtiyati tedbir talebi ile dava açılmaz.

Tedbir talebinde bulunulması için FSEK korumasından yararlanan bir hakkın ihlali ya da ihlali tehlikesinin olması gerekmektedir. İhtiyati tedbir kararının geçici ve ivedi bir biçimde verilmesi zorunluluğu sebebiyle tam ispat aranmamıştır. Yaklaşık ispat ile ihtiyati tedbir kararı verilebilmektedir. Nitekim hak sahibinin talebinde ciddi olması gerekliliği yargı içtihatlarıyla da benimsenmektedir⁴¹⁷. FSEK çerçevesinde yaklaşık ispatın ölçüsü konusunda bir hüküm olmasa bile HMK da yaklaşık ispat edileceği belirtilmiştir. Ayrıca FSEK’te “ileri sürülen iddialar kuvvetle muhtemel görülürse” ifadesi de bunu desteklemektedir⁴¹⁸.

İhtiyati tedbir talebi olarak ileri sürülen sebepler, kanunda tanınmış bir yetkinin kullanılması sonucu oluşmuşsa ihtiyati tedbir talep edilemez. Şöyle ki FSEK ile eser sahibinin haklarına birtakım sınırlamalar getirilmiştir. Bunlar mezkur kanunun 30 ila 47. maddeleri arasında sayılmıştır. Dolayısıyla ihtiyati tedbire konu davranışın bu sayılan sınırlamalar çerçevesinde olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir⁴¹⁹.

FSEK tecavüzün refi ve tecavüzün meni davalarına özgü olarak ayrıca ihtiyati tedbir müessesini düzenlemiştir⁴²⁰. Tecavüzün refi davasını düzenleyen 66. maddenin dördüncü fıkrasında “*Mahkeme, eser sahibinin manevi ve mali haklarını, tecavüzün şumulunu, kusurun olup olmadığını, varsa ağırlığını ve tecavüzün refi halinde tecavüz edenin düşar olması muhtemel zararları takdir ederek halin icabına göre tecavüzün refi için lüzumlu göreceği*

⁴¹⁷ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 16. Hukuk Dairesi (BAM), E. 2019/373 K. 2019/434 T. 01.03.2019, E.T. 02.01.2024, <https://kazanci.com.tr/>; İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 16. Hukuk Dairesi (BAM), E. 2019/373 K. 2019/434 T. 01.03.2019, E.T. 02.01.2024, <https://kazanci.com.tr/>.

⁴¹⁸ Ali Demirbaş, “Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Mali Hakların Tecavüzünde Hak Sahibine Sağlanan Hukuki Korunma”, (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014), s. 198.

⁴¹⁹Yargıtay 11.Hukuk Dairesinin 18.06.2018 tarihli ve E. 2018/ 2371 K. 2018/4523 sayılı kararına göre: “5846 sayılı FSEK’in 35/3. maddesine göre ‘Alenileşmiş güzel sanat eserlerinin ve yayımlanmış diğer eserlerin, maksadın haklı göstereceği bir nispet dahilinde ve münderacatını aydınlatmak maksadıyla bir ilim eserine konulması halinde iktibasın yapılabileceği, yine 5846 sayılı FSEK’in 35. maddesinin son fıkrasında iktibasın belli olacak şekilde yapılması, ilim eserlerinde, iktibas hususunda kullanılan eserin ve eser sahibinin adından başka bu kısmın alındığı yerin belirtilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Mahkemece hükme esas alınan bilirkişi raporlarında eserler arasındaki benzerliklerin nelerden oluştuğunun somut olarak belirtilmediği, dipnottaki özensizliğin anılan kanun maddeleri uyarınca iktibas serbestisine aykırılık teşkil edecek şekilde kaynak bildirme oluşturup oluşturmadığı açıklanmamıştır. Bu durumda, mahkemece anılan hususlarda Yargıtay denetimine elverişli bir ek rapor ya da gerektiğinde yeni bir heyetten rapor alınarak hasıl olacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ve araştırma neticesinde karar verilmesi doğru görülmemiş, kararın davalılar yararına bozulmasını gerektirmiştir.”, E.T. 14.12.2023, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>.

⁴²⁰ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 317.; İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 177.

tedbirlerin tatbikına karar verir.” hükmü vazedilmiştir. Tecavüzün önlenmesi davasına ilişkin vazedilen 69. maddede de 66. maddenin dördüncü fıkrasına atıfla ihtiyati tedbir taleplerine işaret edilmiştir. Hemen yukarıda yer verilen kanun maddesinde de ihtiyati tedbirin sınırı çizilmemiştir. Bu itibarla tecavüzün kaldırılması ya da önlenmesi davalarında müddeabihi aynen koruyabilmek için hakim, somut olayın şartlarına uygun düşen tedbirleri öngörüp zararın artmaması için her türlü tedbiri alabilir⁴²¹.

FSEK m. 77’de mahkemece yargılama sonunda hükmedilecek olan tedbirler düzenlenmiştir. Ancak kanunun düzenlemeleri karşısında alınacak tedbirlerin sınırlı sayıda olmadığı, talebin niteliğine göre hakimin başka tedbirlere hükmetmesinin önünde kanunen bir engel bulunmamaktadır. Eser sahibi hangi ihtiyati tedbire hükmedilmesini istediğini açıkça belirtmiş olsa dahi hakim tarafından somut olayın özelliğine göre amaca uygun düşecek başka bir tedbire karar verilebilir⁴²². Buna göre verilebilecek tedbir kararları şunlardır: Bir işin yapılması ya da yapılmaması, işin yapıldığı yerin kapatılması ve bir diğer önlem de çoğaltılmış nüshaların ve çoğaltmaya yarayan araçların muhafaza altına alınmasıdır. Mimari çoğaltılmış nüshaların toplanması ya da çoğaltmak için kullanılan araçların muhafazası tedbiri, mimari eserlerde uygulanmaz. Mimari projelerde iki boyutlu çoğaltılmalarda bu tedbire başvurulabilir⁴²³.

3.3. HÜKMÜN İLANI

Mimar, mali ve/veya manevi hakları ihlal edildiğinde tecavüzün kaldırılması, önlenmesi ile tazminat davalarını açabilir. Ancak bu durumda yalnızca husumet yöneltilen kişi gerçek durumdan haberdar olur. Örneğin telif haklarına yapılan saldırı neticesinde toplumda yanlış intiba uyanabilir ya da mimarın gerçekten hak sahibi olduğu fikri ürünü başkasına aitmiş zannı baki kalabilir. İşte bu durumların önlenmesi için FSEK m. 78 ile telif hakları haledar olan eser sahibine hükmün ilanını talep etme hakkı bahşedilmiştir. Mezkur hükmün birinci fıkrası; *“67 nci maddenin ikinci fıkrasında yazılı halden maada, haklı olan taraf, muhik bir sebep veya menfaati varsa, masrafi diğer tarafa ait olmak üzere, kesinleşmiş olan kararın gazete veya buna benzer vasıtalarla tamamen veya hulasa olarak ilan edilmesini talep etmek hakkını haizdir.”*

⁴²¹ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 321.

⁴²² Özekes, “Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda İhtiyati Tedbir”, s. 128.

⁴²³ Doğrul, *Mimarın Telif Hakkı*, s. 322.

hükümünü amirdir. Görüldüğü üzere hükmün ilanını talep edebilmek için “haklı bir sebep veya menfaat bulunmalıdır.”⁴²⁴

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda hükmün ilan edilmesi iki farklı yerde karşımıza çıkmaktadır. Genel itibarıyla madde 78’de düzenlenmiş olmakla birlikte Kanun’un 15. maddesinde de adın belirtilmesi yetkisi ihlal edilen eser sahibinin açacağı tecavüzün refi davasında saldırının sonlanması talebiyle birlikte hükmün en fazla üç gazete olmak üzere yayımlanmasını da talep etme imkanı bahsedilmiştir⁴²⁵. Adın belirtilmesi yetkisi dışında kalan hallerde mezkur Kanun’un 78. maddesine dayanarak haklı sebebin ya da menfaatin varlığını ispatlamak şartıyla hükmün ilanı talep edilebilmektedir.

3.4. ZAMANAŞIMI

Tespit davaları ve tecavüzün meni davaları bakımından zamanaşımı süresi işlememektedir. Zira mali veya manevi haklara saldırı ihtimali/tehlikesi devam ettiği müddetçe tecavüzün meni davasının açılması mümkündür⁴²⁶. O halde tecavüzün refi, maddi ve manevi tazminat davaları ile kazancın iadesi davaları bakımından zamanaşımı süresi söz konusudur.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, zamanaşımına yönelik özel bir düzenleme öngörmemiştir⁴²⁷. Bu nedenle genel hükümler dairesinde zamanaşımı süresi tespit edilebilir. Uyuşmazlığın kaynağı bize yol göstermektedir. Mimarın mali veya manevi hakkına yapılan saldırı, haksız fiil teşkil ediyorsa Türk Borçlar Kanunu m. 72 hükmü uygulama alanı bulur. Bu hükümde, kısa, uzun ve ceza zamanaşımı olmak üzere üç farklı zamanaşımı süresi öngörülmüştür⁴²⁸. Kısa zamanaşımı süresi, iki yıl olup bu süre zararın ve tazminat yükümlüsünün öğrenildiği tarihten itibaren başlar. Uzun zamanaşımı süresi ise on yıldır. On yıllık bu zamanaşımı süresi, zararın ve sorumlunun öğrenilme tarihinden değil, haksız fiilin gerçekleştiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Son olarak haksız fiil aynı zamanda Türk Ceza Kanunu kapsamında suç teşkil ediyor ve bu suça ilişkin ceza kanunundaki zamanaşımı süresi daha uzunsa, hukuki sorumluluk için uygulanacak zamanaşımı süresi, ilgili suçun ceza zamanaşımı kadar uzar. Ceza zamanaşımı süresi, TBK m. 72’de açıkça tazminat davaları için öngörüldüğünden, tecavüzün refi davası bakımından uygulama alanı bulmaz⁴²⁹. Bu noktada

⁴²⁴ Kılıçarslan, *Fikri Haklar*, s. 437.; İnal, *Mimarın Fikri Hakları*, s. 176.

⁴²⁵ Kılıçarslan, *Fikri Haklar*, s. 437.

⁴²⁶ Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, s. 667.; Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku* s. 307.

⁴²⁷ Kılıçoğlu, *Fikri Haklar* s. 469; Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku* s. 279.

⁴²⁸ Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 472 vd.

⁴²⁹ Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 474.

hemen belirtelim ki mimar, aynı zamanda suç teşkil eden hukuka aykırı fiil hakkında TCK kapsamındaki altı aylık şikayet süresini kaçırmış olsa yahut şikayetçi olmamış olsa bile hukuk mahkemesinde ileri süreceği talepleri için yine de diğer şartları varsa TCK m. 66 dalaletiyle sekiz yıllık zamanaşımına tabi olur⁴³⁰. Ayrıca ceza zamanaşımı süresi, yalnızca haksız fiil faili aleyhine açılacak tazminat davaları bakımından söz konusu olur. Failin fiilinden hukuken sorumlu şahıslara açılacak tazminat davaları için yalnızca iki ila on yıllık zamanaşımı süreleri dikkate alınır⁴³¹. Son olarak zararın etkileri devam ettiği müddetçe zamanaşımı süresi başlamaz⁴³². Dolayısıyla temadi eylemler bittiği anda zamanaşımı süreleri işlemeye başlar.

Mimarın telif haklarına yapılan saldırı, akdi ilişkinin ihlali şeklinde tezahür ediyorsa Türk Borçlar Kanunu'nun 146. Maddesinde öngörülen on yıllık zamanaşımı süresi işler. Mimar ile yapı maliki arasında ortaya çıkan uyuşmazlık ekseriyetle eser sözleşmesinden kaynaklanmaktadır. TBK m. 147 uyarınca mimarın ağır kusuru ile yüklendiği işi tam ifa etmemesi hali hariç olmak üzere yapı maliki ile akdettiği eser sözleşmesinden kaynaklı tüm davalar beş yıllık zamanaşımına tabi olmaktadır.

Bazı durumlarda uyuşmazlık sebepsiz zenginleşmeden de kaynaklanabilir. Örneğin kazancın iadesi, vekaletsiz iş görme hükümlerine tabi olduğundan somut olayın şartlarına göre ya haksız fiil ya da sebepsiz zenginleşmeden kaynaklı borç gündeme gelebilir. Sebepsiz zenginleşme de Türk Borçlar Kanunu m. 82'de düzenlenmiş olup kazancın iade edilebileceğinin öğrenilmesinden itibaren iki yıl ve her halükarda sebepsiz zenginleşme tarihinden itibaren on yıllık genel zamanaşımına tabidir.

⁴³⁰ Suluk, Karahan ve Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, s. 143.

⁴³¹ Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 474-475.

⁴³² Kılıçoğlu, *Fikri Haklar*, s. 473.; Küçükali, *Tazminat Davaları*, s. 300.

SONUÇ

Mimari eserler, estetik vasıfları haiz yapılardan olup FSEK m. 4 uyarınca güzel sanat eseri olarak telif hukuku himayesinden yararlanmaktadır. Bu noktada mimarın telif hukukuna dair talepte bulunabilmesinin ön şartı husule gelmiş olan yapının mimarının hususiyetini taşıması ve estetik değere sahip olmasıdır. Hususiyetin seviyesi arttıkça eserin himaye kapsamı da genişlemektedir.

Manevi haklar, mimarın eseriyle arasındaki manevi bağı ifade ederken mali haklar eserden ekonomik olarak yararlanmayı ifade etmektedir. Her ikisi de mutlak haklardan olması sebebiyle herkese karşı ileri sürülebilen ve münhasıran mimara bahşedilmiş haklardır. Ancak belirtmek gerekir ki; manevi hakların hukuki işlemlere konu edilmesi, başka bir deyişle devredilmesi mümkün değildir. Buna karşın mali hakların kullanma yetkisi kanunda belirtilen sınırlar dahilinde üçüncü kişilere devredilebilmektedir. Ancak çoğu zaman manevi haklarla mali haklar iç içe geçmiş durumdadır. Bu sıkı bağ nedeniyle mali haklar devredildiğinde devralana manevi hakları kullanma noktasında birtakım serbesti tanınması ihtiyacı gündeme gelebilir. Öyle ki bir eser, kamuya sunulmadıkça eser üzerinde mali haklar da kullanılamaz. Özellikle istihdam ilişkisi içerisinde bir eser yaratılmışsa bu sorunla sık sık karşılaşılır. Burada mali hakkı kullanma yetkisini elinde bulunduran kişi ile eser sahibinin menfaati arasında bir denge kurulmalı ve kamuya sunma hususunda gerektiği ölçüde hak sahibine birtakım kolaylıklar sağlanmalıdır.

Mimari yapılar, çoğunlukla iş sahibinin siparişi üzerine inşa edilir. İş sahibi, neticede mimari eser üzerinde mülkiyet hakkı olan kimseyi ifade eder. Mimarın gerek manevi gerekse mali haklarını serbest bir biçimde kullanması, malik nezdinde birtakım sorunları beraberinde getirebilmektedir. Şöyle ki mimari eserlerin niteliği itibarıyla eser sahibi ile malikinin farklı kimseler olması hayatın olağan akışı içerisinde sıklıkla karşılaştığımız bir durumdur. Bu durum bazı ihtilafların gündeme gelmesine yol açabilmektedir. Nitekim, mülkiyet hakkı ile mimarın telif hakkı karşı karşıya geldiğinde nasıl bir yol izlenmesi gerektiği, hangi hakkın kullanımına üstünlük tanınması gerektiği konularında açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu sebeple her somut olay kendi özelinde değerlendirilip, malikin mülkiyet hakkı gereği kendisine bahşedilen yetkileri kullanması sonucunda mimarın eseri ile arasındaki bağı zedelenip zedelenmediği

tespit edilmelidir. Buna paralel olarak mimarın da salt mali ve manevi haklarını kullanması malikin mülkiyet hakkını ihlal edebilmektedir. O halde mülkiyet hakkı ile telif hakları arasındaki menfaatler dengesi gözetilerek olası ihtilafların çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bu noktada Yargıtay'ın içtihatları yol gösterici niteliktedir. Bu çalışmamızda incelediğimiz içtihatlar neticesinde mimar ile malik arasındaki menfaat dengesinde; malikin tasarruf yetkisini kullanarak eserde yapacağı değişikliğin gerekli olup olmadığı, bu gerekliliğin hangi sebep ve saikten kaynaklandığı, değişikliğin eserin bütününe etki edip etmediği ve hususiyeti etkileyip etkilemeyeceğinin araştırıldığı sonucuna vardık. Ayrıca bu araştırma konularına verilecek cevaplar, mimarın esere kattığı hususiyetin yoğunluğuna göre de değişmektedir. Neticede mimarın eserinde değişiklik yapılmasına katlanması dürüstlük kuralına göre kendisinden bekleniyorsa malikin meşru taleplerine telif hukukunun izin verdiği ölçüde öncelik verilmelidir. Buna karşın malikin meşru bir temeli olmayan ve zamanla değişen zevkleri için ileri süreceği değişiklik talepleri karşısında ise mimarın hak ve menfaatlerine öncelik tanınmalıdır.

KAYNAKÇA

Aral, Fahrettin ve Ayrancı, Hasan. *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.

Arbek, Ömer. *Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Lisans Sözleşmesi*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2008.

Arkan, Sabih. “Mimari Eserlerde Malik ile Mimarın Hak ve Menfaatlerinin Dengelenmesi”, *BATİDER*, Cilt 24, Sayı 2 (Seza Reisoğlu'na Armağan Sayısı), 2007, 167-172.

Arslanlı, Halil. *Fikri Hukuk Dersleri-II Fikir ve Sanat Eserleri*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1954.

Arslan, Ramazan, Yılmaz Ejder, Taşpınar Ayvaz Sema. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.

Aksın Atar, Eray. “Teoriler Işığında Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Hukuk Düzeni İçerisindeki Yeri”. *Prof. Dr. Necla Giritlioğlu'na Armağan*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2020.

Atasoy, Evrim. “Birlikte Eser Sahipliği”. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, Yüksek Lisan tezi, 2010.

Ateş, Mustafa. *Fikri Hukukta Eser*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2007.

Ateş, Mustafa. *Fikri Hukukta Eser Sahipliği*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2012.

Ateş, Mustafa. *Fikir ve Sanat Eseri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.

Ateş, Mustafa, “Fikir ve Sanat Eserlerinin Kamuya Sunulması: Alenileşmemiş ve Yayınlanmamış Eserler Fikri Hukuka Göre Korunamaz mı?” *BATİDER*, C. XXIII, S. 2006: S. 227-253.

Ayiter, Nuşin. *Hukukta Fikir ve San'at Eserleri*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1972.

Balkır, Zehra Günül. *Mimarlık İş Hukuku*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2009.

Beşiroğlu, Akın. *Düşünce Ürünleri Üzerindeki Fikri Haklar*. Ankara: Acar Matbaacılık, 2002.

Beşiroğlu, Akın. *Fikir Hukuku Dersleri*. İstanbul: Arıkan Yayınevi, 2006.

Bozbel, Savaş. *Fikri Mülkiyet Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2015.

Bozgeyik, Hayri. “Fikir ve Sanat Eserlerinde Hususiyet”. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*. 25/3 (2009): 170-222.

Bozgeyik, Hayri. *Mimaride Telif Hakkı*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 3. Baskı, 2019.

Buldaç, Merve ve B. Burak Kaptan. “İç Mimarlık’da ‘Eser’ ve Fikrin Korunması”. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5, sy. 1 (Mayıs 2020): 285-305.

Cherpillod, Ivan –Dessemontet, François. “(Mimarî Eserlerde) Fikrî Haklar”. (Çev. Çağlayan, Ramazan), *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, C.9, 2009/4, 2009: 63-81.

Çataklar, Eda. *Çalışanların Eserleri - İş Sözleşmesinin Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Doğurduğu Sonuçlar*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.

Çelik, Abdullah. *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Çoğaltma ve Yayma Haklarının İhlali, İhlalin Sonuçları*. Doktora tezi. İzmir: Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi, 2010.

Demirbaş, Ali. *Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Mali Hakların Tecavüzünde Hak Sahibine Sağlanan Hukuki Korunma*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans tezi, 2014.

Derdiman, Furkan. “Birlikte Eser Sahipliklerinde Sona Erme ve Birlikten Ayrılma”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 2023, 81(1).

Doğrul, Gürhan Sefa. *Mimarın Telif Hakkı*. Ankara, 2013.

Dural, Mustafa, Öğüz, Tufan. *Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku*, C.II. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2015.

Ercan, İsmail. *Uygulamacılar İçin Medeni Usul Hukuku El Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.

Erdil, Ergin. *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kısa Şerhi*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2021.

Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.

Erel, Şafak N. *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*. Ankara: İmaj Yayıncılık, 1998.

Ertaş, Şeref ve Gökyayla, K. Emre. "Mimari Projeler Üzerindeki Telif Hakkı.", Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan içinde, derleyen Dokuz Eylül Üniversitesi, s. 407- 424, İzmir: D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, 2000.

Genç Arıdemir, Arzu. *Türk Hukukunda Eser Sahibinin Çoğaltma ve Yayma Hakları*, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2003.

Gökyayla, Emre. *Film Yapım Sözleşmesi*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2015.

Gökyayla, Emre. *Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2001.

Görgün, L.Şanal, Börü, Levent, Kodakoğlu, Mehmet. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2023.

Güneş, İlhami. "Mimari Eserlerde Hak Sahipliği ve Uygulama Sorunları" *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 190, Haziran 2022, s. 108-112.

Gürkaynak Gönenç vd., "Mimari Yapıların Eser Niteliği ve Eser Sahibinin Değişiklik Yapılmasını Önleme Hakkı", *Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi*, Sayı 38, 2014: s. 55-79.

Hirsch, Ernst E. "Bern Sözleşmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 1, 1950: s. 131-145.

Hirsch, Ernst E. *Fikri ve Sınai Haklar*. Ankara: Ar Basımevi, 1948.

Hirsch, Ernst E. *Hukuki Bakımdan Fikri Say*, C. II. İstanbul: İstanbul İktisadi Yürüyüş Matbaası ve Neşriyat Yolu, 1943.

İnal, Zeynep Doğa. *Mimarın Fikri Hakları*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.

Karslı, Abdurrahim. *Medeni Muhakeme Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020.

Kaya, Arslan. "Şehir Planları (Rehberleri) Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Eser Midir?". *Bilgi Toplumunda Hukuk*, Ünal Tekinalp'e Armağan, C. II. İstanbul: Beta, 2003, s. 321-333.

Kılıçoğlu, Ahmet M. *Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2021.

Kılıçoğlu, Ahmet. “Fikri Hukuk Açısından Mimari Projeler ve Mimarlık Eserleri”. *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, C.7, S. 4, 2007: s. 11-31.

Kurt Özçetin, Neslihan. *Çalışanların Meydana Getirdiği Eserler Üzerindeki Fikri Haklar*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021.

Küçükali, Canan. *Fikri Hakların İhlalinden Kaynaklanan Tazminat Davaları*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2017. (Tazminat Davaları)

Oğuzman, Kemal, Seliçi, Özer ve Oktay-Özdemir, Saibe. *Eşya Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020.

Öngören, Gürsel ve Ceritlioğlu, Filiz. *Türk Fikir ve Sanat Eserleri Açısından Mimari Eserler ve İlgili Yargı Kararları*. İstanbul: Öngören Hukuk Yayınları, 2007.

Özekes, Muhammet. "Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda İhtiyati Tedbir." *DEÜHFD* C. 4, S. 2 (2002): s. 89 – 138.

Özcan, Zeynep ve Özcanoglu, Ayşe Betül. “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Eser Sahibinin Manevi Hakları ve Yargıtay Kararları Işığında Bu Hakların Hukuksal Koruma Yolları”, *Legal Hukuk Dergisi*, C. 18, S. 213, Y. 2020.

Özcan, Zeynep ve Türk, Ali. “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu m. 70 Hükmü Uyarınca Açılacak Tazminat Davalarının Şartları”, *SDÜHFD*, C. 10, S. 2, 2020.

Özkan, Aytül ve Özkan, Ahmet Fatih. “Fikir ve Sanat Eserleri Bağlamında Tecavüzün Ref'i Davası ve Üç Kat Bedel Sorunu”, *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 1, 2016: s. 103-134.

Özkan, Fırat. *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*. Ankara, 2008.

Öztrak, İlhan. *Fikir ve Sanat Eseri Üzerindeki Haklar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1971.

P. Goldstein, B. H. *International Copyright: Principles, Law, and Practice*. Oxford: 2010.

Polater, Salih. *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na Göre Güzel Sanat Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.

Polater, Salih. *Yükseköğretim Kurumlarında Meydana Getirilen Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ve Hak Sahipliği (Çalışanların Meydana Getirdiği Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ile Karşılaştırmalı Bir Çalışma)*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.

Samandı, Raha. *Türk Fikir ve Sanat Hukukunda Eser ve Eser Sahibi*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Sirmen, Lale. *Eşya Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.

Suluk, Cahit, Kenaroğlu, Yasemin. *Türk Fikri Mülkiyet Hukukunda Güncel Gelişmeler*. İstanbul: İTO Yayınları, 2012.

Suluk, Cahit ve Orhan, Ali. *Uygulamalı Fikri Mülkiyet Hukuku*. II. Cilt. İstanbul: Arıkan Yayınları, 2005.

Suluk, Karahan ve Nal. *Fikri Mülkiyet Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 4. Baskı, 2020.

Suluk, Cahit. “Mimari Eserlerde Eser Sahibi ile Yapı Malikinin Menfaatlerinin Dengelenmesi”, *FMR Dergisi*, Sayı 1, 2011, 17-39.

Süzel, Ece Baş. *Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görme-Menfaat Devri Yaptırımı*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2015.

Şahin, Ayşenur. *Fikri Hukukta Eser Sahibinin Mali Haklarının Korunması*. Yüksek Lisans tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2009.

Tekinalp, Ünal. *Fikri Mülkiyet Hukuku*. Ankara: Beta Yayınları, 2004.

Tosun, Yalçın. *Medeni Hukuk, Sözleşme Hukuku ve Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Manevi Haklar*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2016.

Tunçel, Zülal. *Sinema Çalışanlarının Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndan Doğan Hakları*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2023.

Tüysüz, Mustafa. *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Çerçevesinde Fikri Haklar Üzerindeki Sözleşmeler*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2007.

Uslu, Ramazan. “Türk Fikir ve Sanat Hukuku’nda Eser Sahipliği”, Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora tezi, 2008.

Yasaman, Hamdi. “Mimari Proje ve Mimari Eserler”, *Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı*, 2011, 559-573.

Yavuz, Levent, Alıca, Türkay ve Merdivan, Fethi. *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2014.

Yücel, Müjgan Tunç. “Mimarlık Projeleri ile Mimarlık Eserleri ve Bunlar Üzerinde Değişiklik Yapılması”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2 (2), Güz 2015: 183-200.

İnternet Kaynakları

<https://fikrimulkiyet.com/mevzuat/wipo-telif-haklari-anlasmasi/>.

<https://sozluk.gov.tr>.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

<https://kazanci.com.tr/>.

<https://www.lexpera.com.tr/>.

<https://www.mevzuat.gov.tr/>.

<https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>.

<https://sozluk.adalet.gov.tr/>.